

Marc Ferro

Ryska revolutionen 1917

Franskt original (1967): *La révolution russe de 1917*

Svensk upplaga 1971

Översättning: Sven Wallmark

Kronologi	1
Första delen: Händelseförloppet.....	3
1. Den gamla regimens bankrutt	3
2. Tsarismens fall	11
3. Den nya regimen och det ryska samhällets aspirationer	15
4. De första bakslagen. Aprilkrisen	19
5. Koalitionsregeringens misslyckande	26
6. Krisen sommaren 1917.....	31
7. Kerensjtjinan	35
8. Bolsjevikerna griper makten	39
Sammanfattning	44
Andra delen: Aktstycken och frågeställningar	45
1 . Dokument	45
2. Samtida omdömen.....	66
3. Problem och tvistefrågor	68
Bibliografi	75

Kronologi

Händelser i Ryssland

23 feb./8 mars 1917*	Upproret i Petrograd tar sin början.
27 feb./12 mars	Duman bildar en <i>Kommitté för återupprättandet av ordningen och förbindelserna med institutionerna. Petrogradsovjeten bildas.</i>
1/14 mars	Utfärdandet av <i>Prikaz I</i> .
2/15 mars	Bildandet av den provisoriska regeringen.
3/16 mars	Nikolaus II:s abdikation.
14/27 mars	Michail avsäger sig Romanovernas tron. Petrogradsovjetens hänvändelse till världens folk.
25 mars/7 april	Det första fraterniserandet.
31 mars/12 april	Den allierade socialistdelegationens ankomst till Ryssland.
4/17 april	Lenins återkomst.
18 april/1 maj	Miljukovs not. "Aprilkrisen" börjar.
25 april/8 maj	Petrogradsovjetens appell om en internationell socialistkonferens för fred, kallad <i>Stockholmskonferensen</i> .
5/18 maj	Bildandet av en koalitionsregering med deltagande av socialisterna.
Början av maj	Stora strejker.
30 maj/12 juni	Seger för de moderata socialisterna vid kommunalvalen.
3/16 juni	Öppnandet av <i>I. Sovjetkongressen</i> .
10/23 juni	Den ukrainska <i>Radan</i> (Rådet) utfärdar sin första självständighetsförklaring.
10/23 juni	Den öppna konflikten mellan bolsjevikerna och ledningen av Allryska sovjeten börjar.
16/29 juni	Kerenskij ger order om offensiv.
18 juni/1 juli	Framgång för bolsjevikerna vid en av dem organiserad demonstration.
2/15 juli	Kadettministrarna (konstitutionella demokraterna) lämnar regeringen.
3-5/16--18 juli	Julidagarna.
5/18 juli	Kerenskij regeringschef. Undertryckningsåtgärder mot bolsjevikerna.
5/18 juli	Lantdagen i Finland förklarar sig suverän.
11/14 juli	Tyskarna ockuperar Tarnopol.
12/25 augusti	Öppnandet av rikskonferensen i Moskva.
21 aug./3 sept.	Tyskarna ockuperar Riga.
26 aug./8 sept.	Kornilovs kuppförsök.
30 aug./12 sept.	Kuppförsöket omintetgjort. Kerenskij generalissimus.
8/21 sept.	Trotskij vald till ordf. i Petrogradsovjeten.
14/27 sept	Öppnandet av den demokratiska konferensen.
25 sept./8 okt.	Kerenskij bildar ny regering, ansvarig inför Demokratiska konferensen.
9/22 okt.	Petrogradsovjeten bildar Militära revolutionskommittén i Petrograd.
10/23 okt.	Lenin beslutar att bolsjevikerna skall sätta det väpnade upproret på dagordningen.
18/31 okt.	Kamenev och Zinovjev fördömer detta beslut.
24-25 okt./6—7 nov	Oktoberrevolutionen.
25 okt./7 nov.	Öppnandet av 2. sovjetkongressen. Lenin vald till ordförande i folkkommissariernas råd.
26 okt./8 nov.	Kerenskij flykt.
13/26 nov.	Bolsjevikerna begär vapenvila.
7/20 dec.	Öppnandet av förhandlingarna i Brest-Litovsk.
5/18 jan. 1918	Öppnandet och upplösandet av Konstituerande Nationalförsamlingen.

* Det första datum anger den gamla tideräkningen, som bibehölls i Ryssland till februari 1918. Det senare svarar mot den västliga kalendern, som låg tretton dagar före.

Utanför Ryssland

22 nov. 1916	Frans Josef död; Karl I kejsare.
2 december	Nivelle överbefälhavare för de franska arméerna efter Joffre.
6 december	Lloyd George bildar den nya brittiska regeringen.
4 jan.1917	Tyskarna når Sereth och fullbordar därmed erövringen av Rumänien.
29 jan.	Tyskland förklarar det <i>oinskränkta ubåtskriget</i> .
3 febr.	Avbrytande av de diplomatiska förbindelserna mellan Tyskland och Förenta staterna.
Februari	Tyskland erbjuder Mexico allians.
12 mars	Tyskarnas taktiska reträtt i Noyon-bågen.
15 mars	Britternas intåg i Bagdad.
16 mars	Briands fall. Ministären Ribot.
23 mars	Karl I uppdrar åt <i>Sixtus av Bourbon</i> att <i>förhandla om fred med Poincaré</i> .
2 april	USA förklarar Tyskland krig.
16 april	Nederlag för den franska offensiven vid <i>Chemin des Dames</i> .
Maj	Myterier inom den franska armén. Petain överbefälhavare efter Nivelle.
15 maj	Den italienska offensiven över <i>Carso</i> .
Slutet av maj	Socialistisk kampanj för <i>Stockholmskonferensen</i> .
Början av juni	Wilson och Ribot vägrar pass åt socialistiska delegerade till Stockholm.
26 juni	Allierad kupp i Grekland. Kung Konstantin abdikerar. Venizelos förklarar Tyskland krig.
Juli	Serber, kroater och slovenier sluter <i>Korfu-pakten</i> , det blivande Jugoslaviens grundläggande författningsurkund.
12 juli 1917	Fredsförslag i tyska riksdagen. Betham-Holweg avgår.
22 juli	Clemenceau anklagar regeringen för passivitet gentemot pacifisterna.
Augusti	Strejker och upplöpp i Turin.
14 aug.	Kina förklarar Tyskland krig.
1.5 aug.	Fredsbudskap från påven Benedictus XV.
Slutet av aug.	Revolutionär generalstrejk i Barcelona.
7 sept.	Brytande av den inre partifreden (l'Union-Sacree) i Frankrike. Painleve efterträder Ribot.
Oktober	Striderna i Flandern kulminerar. Svåra engelska förluster vid Passchendaele.
24 okt.	Slaget vid Caporetto. Österrikarna tar 293 000 fångar.
30 okt.	Politisk kris i Italien. Ministären Orlando.
2 nov.	Balfour-deklarationen om skapandet av ett judiskt nationalhem i Palestina.
17 nov.	Clemenceau bildar regering.
20 nov.	Britterna sätter för första gången in stridsvagnar i stor skala vid Cambrai.
9 dec.	Britterna tågar in i Jerusalem.
8 jan. 1918	Wilsons <i>fjorton punkter</i> .

Första delen: Händelseförloppet

1. Den gamla regimens bankrutt¹

Ryssarna har under lång tid stått främmande för en revolt mot den etablerade ordningen, eftersom de sett sig nödsakade att sluta upp kring tsaren för att försvara sitt hemland och dessutom känt sig som fångar på grund av slättlandskapets ändlösa vidder. Till skillnad från folken i väster har de heller aldrig förändrat sitt kollektiva öde genom att tvinga staten till eftergifter och reformer. Endast tsaren hade bestämmanderätt. Folket kunde inte göra någonting, det fick nöja sig med att beundrande eller hatfullt betrakta maktinnehavaren. I början av 1800-talet reste sig en handfull upprorsmän, som hade tröttnat på undergivenheten. Det var dekabristernas misslyckade försök. Sedan kom intelligentians tid, som utmärktes av att denna vilja till förändring blev medveten och spridd. Det skulle ta flera decennier innan den ledde till resultat. År 1905 utbröt en revolution som betraktades som generalrepetitionen för en stor resning, som skulle bli den sista och som skulle ha till syfte att grunda ett nytt samhälle. År 1914 var det ingen som anade att Lenin hade rätt när han fastslog att Nikolaus II med kriget hade givit revolutionen den bästa present han kunde ge den. Snarare ansåg man att inledandet av fientligheterna innebar själaringningen för den ryska revolutionära rörelsen. Hade inte, liksom överallt i världen, både befälhavare och trupper störtat fram mot fienden, bortsett från några bolsjeviker? Till detta kom att de ryska revolutionärerna efter misslyckandet 1905 var så oeniga inbördes, att man inte längre trodde dem vara i stand att samla sig på nytt.

Det ryska folket hyste dock ett sådant hat till de styrande att störtandet av tsarmakten blivit en lika helig plikt för ryssarna som försvaret av fosterlandet. De drog ut i krig, men nederlaget drev dem att straffa den ansvariga regimen. De hade alltför länge tålmodigt väntat på reformer. När tsarmakten störtats ville de också med det samma genomföra en "social" revolution.

Tiden närmast före kriget. Den revolutionära rörelsens svaghet. Självhärskardörets styrka

Den ekonomiska efterblivenheten och de misslyckade revolutionära strävandena hade sedan länge i lika hög grad bidragit till att förhindra en samhällsomdaning. Fastlåsta i sina villkor var stadens och landsbygdens arbetare mer än i något annat land besjälade av ett revolutionärt medvetande. I sin kamp mot tsarismen hade de också tillgång till en icke föraktlig reservarmé, de fyrtio miljoner människor av annan ras som befann sig i det stora Rysslands ytterområden. Dessa saknade dock förbindelser sinsemellan och var splittrade på samma sätt som arbetare, bönder och borgare.

Arbetarklassen, som var märkt av lidanden på ryska landsbygden, hade först sent flyttat till staden. Koncentrerad till förstäden, där den befann sig som i främmande land, bröts dess enformiga tillvaro endast av demonstrationerna, strejkerna och de långa, tysta återhämtningsperioderna. Stimulerade av partipropagandan levde Rysslands arbetare i väntan på "sista striden". Men deras första stora nederlag 1905 följdes av andra besvikelser. Industrins utveckling medförde ett nytt tillflöde av arbetare till städerna. Nykomlingarna hade inte samma traditioner som de gamla och var inte inställda på att föra den politiska kampen på samma sätt som de äldre. Detta ledde till oppositionella riktningar och stridigheter, och arbetarrörelsen fann sig splittrad. Dessutom tyckte den sig vara isolerad, eftersom staten såg ut att ha lyckats neutralisera lands-

¹ Författaren tackar förlaget Aubier-Montaigne för tillstånd att här återge några avsnitt ur hans bok, *La révolution de 1917*, Paris, 1967, s. 606 (Vol. I: Les origines d'octobre)

bygden och vinna över borgarklassen på sin sida.

Bondebefolkningen hade länge spelat en ledande roll i landets historia, och den opålitliga landsbygden utgjorde ett permanent hot mot de makthavande. Alexander II:s reformer hade inte förmått besvärja faran, men efter 1905 hade Stolypin lyckats lugna en del av bönderna genom att underlätta deras egendomsförvärv (*kulakerna*). Han bröt därmed också bysolidariteten.

Tsarismen gick till väga på samma sätt gentemot borgarklassen. Genom att stimulera den ekonomiska utvecklingen och införa en pseudo-konstitutionell regim lyckades man lugna den del av borgarklassen, som satte sin lit till Nikolaus II och hoppades att han skulle respektera utfästelserna i "Oktobermanifestet av år 1905". Kadetterna, det vill säga de konstitutionella demokraterna, var radikalare än dessa "oktobrister" och gav högljutt till känna sitt missnöje med en regim, som gav föga frihet åt opinionsyttringar och ringa makt åt duman (parlamentet). De deltog livligt i dess sammanträden och kom efterhand att allt mer samarbeta med regimen. I grund och botten fann de sig till rätta med förhållandena, sedan händelserna 1905 hade givit dem ett begrepp om de excesser som en revolution kunde leda till.

Intelligentian som var fientligt inställd till självhärskardömet var nu oskadliggjord. En del av den hade slutit upp bakom regimen, eftersom det hade visat sig omöjligt att förändra samhället och endast staten hade visat sig vara i stånd att få igenom reformer. Till denna grupp hörde Struve och Tugan-Baranovskij. De andra medlemmarna av intelligentian förblev sina revolutionära ideal trogna dock utan att vara eniga sinsemellan.

De revolutionära organisationernas bakgrund

Till en början var de delade mellan *västermän* (zapaniki) och *slavofiler*. De förra ansåg att de västeuropeiska ländernas historia föregrep den kommande ryska; man skulle dock kunna undvika vissa misstag, som hade gjort att revolutionerna 1848 hade misslyckats. Slavofilerna framhöll de självständiga och säregna dragen i Rysslands förgångna. De ansåg att Ryssland inom sig borde finna vägarna till sin revolution. På samma sätt tänkte marxisterna under senare hälften av 1800-talet att Ryssland oundvikligen måste genomgå en lång kapitalistisk utvecklingsfas. I motsats till dem ansåg *populisterna* (narodniki) att en övergång direkt till socialismen var möjlig. Inom rörelsen *Narodnaja Volja* (folkfrihet, folkvilja) var syftet närbesläktat men taktiken motsatt.

Dessa skiljaktigheter fick allvarliga följder för handlingsprogrammet. För marxisterna vilade revolutionens framtid på den framväxande arbetarklassen. Populisterna räknade på bondebefolkningen, som redan hade tagit ett steg in i socialismen tack vare förefintligheten av kollektiva institutioner som *miren* (bysamfälligheten). Marxisterna lämnade *Narodnaja Volja*, då de ansåg att dess specifikt "ryska" metoder som terrorismen och "ut till folket-rörelsen" hade lidit totalt skeppsbrott. Hädanefter (1883) skulle var och en av dessa skilda rörelser komma att gå sin egen väg.

Dessa grundläggande skillnader i fråga om valet av aktionsvägar hade före 1905 års revolution lett till upprättandet av två skilda socialistiska organisationer, det *socialdemokratiska* partiet, som hade bildats av Plechanov 1898, och det *socialistrevolutionära* partiet, som grundats kort efteråt. Misslyckandet av 1905 års revolution visade båda parterna att arbetarklassen på egen hand inte kunde nå framgång och att bondebefolkningen ännu inte var mogen för en politisk aktion av större räckvidd. Katastrofen visade samtidigt vilken betydelse stödet från de undertryckta folken kunde ha i kampen mot tsarismen.

Redan då de bildades kom det inom båda dessa partier till stridigheter om formerna för den revolutionära aktionen, dess första målsättningar, och partiorganisationen. Genom att lämna

populiströrelsen hade social- demokraterna brutit med de terroristiska metoderna. Men borde man hädanefter uppfostra arbetarklassen och bereda den för en revolutionär aktion (*propaganda*) eller borde man nöja sig med att maximalt utnyttja arbetarnas missnöje (*agitatsia*)? ”Politikerna”, sådana som Plechanov, hade ännu inte triumferat över ”aktivisterna”, när en annan tvistefråga gav upphov till splittring. Bernsteins lärjungar, de ryska ”revisionisterna”, ansåg att man för att påskynda bildandet av en mäktig arbetarklass först och främst måste hjälpa till att utveckla kapitalismen i Ryssland och understödja borgarklassens krav. Det var följaktligen meningslöst att mana till illegala aktioner eller till terror. Dessa ”legala” marxister gick emot de militanta marxisternas revolutionära iver. De fördömdes av Plechanov och Axelrod och lämnade partiet. På samma sätt gick det med ”ekonomisterna”, som enligt Martynov och Kuskova ansåg det vara onödigt att kräva att arbetarna skulle handla på något annat område än det som begränsades av de ekonomiska kraven, medan den politiska kampen borde överlåtas åt borgarklassen. I sin polemik mot ”ekonomis-tema” fick Plechanov och Axelrod stöd av en nykomling, Vladimir Uljanov, som senare skulle kallas Lenin.

Denna osäkerhet gjorde revolutionärernas handlande ofruktbart och förvirrat. Det blev mer än någonsin nödvändigt att ena deras aktioner. För att klargöra detta skrev Lenin vid denna tid *Vad bör göras?*, en liten skrift som kom att bestämma arbetarrörelsens framtid.

Lenin granskade alla de problem som organiserandet av ett revolutionärt parti ställer. Borde man enligt tyskt föredöme kraftigt öka medlemskadrerna för att erövra en majoritet i landet och sedan gripa makten? Eller borde man, som Lenin förordade, skapa ett parti av ”yrkesrevolutionärer” med en begränsad medlemskader, lätt att manövrera som en armé i fält, och som dess generalstab skulle kunna sätta in i en upprorsrörelse, så snart förutsättningar för framgång förelåg? Det gick inte att nå en överenskommelse mellan företrädarna för en demokratisk organisation och förkämparna för ett centraliserat parti. De senare, som 1903 befann sig i majoritet, bildade en särskild politisk organisation, som kallades *bolsjeviker* (majoritetsmän). L. Martov och P. Axelrod blev ledare för minoriteten eller *mensjeviker*. Plechanov ansåg, alldeles som Martov, att den leninistiska uppfattningen av hur ett revolutionärt parti borde vara organiserat, skulle komma att leda till en enda mans diktatur över partiet. Men den gamle ledaren trodde inte att Lenins idéer skulle kunna få en bestående form och aktade sig för att fördöma dem rent ut för att i stället bättre kunna förbereda återföreandet av partiet under sin egen ledning. För ögonblicket trodde man inte att Lenins uppfattning skulle komma att medföra att de marxistiska partierna klövs i socialister och kommunister. Man menade bara att de avslöjade de ledande bolsjevikernas förakt för arbetarnas, till och med de organiserade arbetarnas, spontana revolutionära anda.

Under 1905 års revolution kom motsättningarna mellan bolsjeviker och mensjeviker inte bara att gälla organisationen av det socialdemokratiska partiet utan i lika hög grad dess målsättning och dess taktik. Dessa motsättningar blev allt allvarigare ända fram till år 1917.

Enligt Lenins bedömning i *Två taktiker* stod man på det stadium på vilket Ryssland befann sig inför en ”borgerlig” revolution i stil med den franska revolutionen 1789. Det var likväl farligt att anförtra sitt öde åt borgarklassen, som inte skulle ha vare sig vilja eller kraft att krossa den feodala regimen och genomföra en verklig omvandling av samhället. Endast arbetarklassen i förbund med bönderna skulle kunna tvinga borgarna att genomföra en sådan revolution. Så snart tsarmakten väl störtats rekommenderade Lenin upprättandet av en provisorisk regering som ett uttryck för ”proletariatets och böndernas revolutionära och demokratiska diktatur”. En ”demokratisk” diktatur, eftersom de progressiva elementen inom borgarklassen skulle komma att vara beredda att samarbeta under den. Denna regim skulle ut göra en nödvändig etapp på vägen mot upprättandet av en socialistisk republik, ett mål som skulle vara möjligt att uppnå först den dag då

det efterblivna Ryssland kunde stödja sig på ett mer avancerat Europa, där arbetarklassen redan gripit makten.

Plechanov och mensjevikerna, som var avogt inställda till en förhastad socialistisk revolution, ”som inte var ett verk av arbetarna själva utan av dem som dirigerade dem”, drog en motsatt slutsats av erfarenheterna från år 1905. Dessa styrkte dem i deras övertygelse att man inte kunde räkna på bondebefolkningens stöd och visade att borgarklassen av rädsla för oroligheter svängde över mot reaktionens sida så snart det kom till våldsamheter i städerna eller på landsbygden. Eftersom varje form av revolution skulle visa sig ogenomförbar under sådana förhållanden, måste man i första hand hjälpa borgarklassen att störta tsarismen, varvid det var av vikt att inte ”skrämma” den. Senare skulle man bereda väg för en socialistisk revolution och förekomma varje försök från borgerligheten att praktisera en mot arbetarna riktad politik. I detta syfte rekommenderade mensjevikerna inrättandet av sovjetter, agenter för störtandet av tsarismen under den ”borgerliga” fasen av revolutionen, senare fästen för proletariatet i borgerliga länder under förberedelseperioden för övergången till socialismen.

Bolsjevikerna hade ingen klar inställning till frågan om upprättandet av sovjetter, eftersom rollen att leda arbetarklassen enligt dem tillkom partiet. Däremot var de på det klara med deras funktion och ansåg att sovjeterna inte bara skulle organisera proletariatet eller skydda det mot borgarklassen utan också bilda ”embryon för proletariatets demokratiska revolutionära diktatur”.

Under den reaktion som följde på det misslyckade försöket 1905, då ledarna för de skilda organisationerna redan hade varit splittrade i fråga om den roll som bondebefolkningen, respektive arbetarklassen skulle spela i den kommande revolutionen, kom det också till stridigheter i fråga om själva rörelsens framtid, om en eventuell övergång till en laglig politisk aktion, om möjligheten att ta säte och stämma i duman (parlamentet) och om den plats som den kooperativa rörelsen och de icke-ryska folken kunde tänkas inta i kampen mot självhärskardömet.

Lenin, som hädanefter fann sig isolerad, deklarerade att han inte hade något gemensamt med de andra socialdemokraterna och att han var fiende till varje återförening av partiet och presenterade *bolsjevikerna* som de enda förkämparna för en aktion till varje pris, något som omedelbart förskaffade honom ungdomens och de otåligas sympati.

Trots V. Tjernovs ansträngningar var socialist-revolutionärerna splittrade av liknande tvister. De som längtade efter direkt aktion kunde inte bestämma sig för att överge terrorn. Då de förordade att alla punkter på SR:s program skulle omedelbart träda i kraft redan vid maktövertagandet, kallade man dem *maximalister*. De däremot som trots förbud hade ställt upp vid valen till duman lämnade partiet och bildade gruppen *trudoviki* (de arbetande), ledd av Kerenskij. De som slöt upp kring Pesjehonov i det gamla stora socialistrevolutionära partiet lämnade på samma sätt detta år 1906. De ansåg att man inte borde förordna socialisering av jorden utan upprätta en demokratisk ordning på landsbygden, sedan Stolypins reformer hade givit upphov till en klass av små jordägare. Denna grupp bildade *socialist-populisternas* parti. Trots att *anarkisterna* var föga talrika var de delade i rivaliserande grupper, som på skilda sätt tolkade Bakunins eller Krapotkins läror. Det enda de kunde ena sig om var fördömandet av de politiska partierna som under förevändning att de försvarade arbetarna handlade och beslöt i deras namn; själva ville de förlägga kampen till själva fackföreningarna eller kooperativen.

Fackföreningarna hade inte kunnat utveckla sig fritt i Ryssland. Däremot hade den kooperativa rörelsen fått mycket starkt uppsving, i synnerhet på landsbygden. Men de politiska partierna betraktade deras agerande med misstänksamhet, eftersom de menade att det bröt udden av massornas krav. De föredrog också att samarbeta med de icke-ryska folkens politiska

organisationer, trots att dessa målsättningar när allt kom omkring skilde sig från socialisternas. Mensjevikerna närmade sig Bund² och georgierna, SR (socialist-revolutionärerna) närmade sig den ukrainska rörelsen. Bolsjevikerna i de av icke-ryssar befolkade områdena av Ryssland var fientligt inställda mot den nationella rörelsen, som ”splittrar proletariatet i stället för att ena det”. Endast Lenin och Stalin uppträdde som försvarare av folkens ”självbestämmanderätt”.

De ryska socialisterna och kriget

Världskriget gav upphov till nya uppdelningar inom det revolutionära lägret. Plechanov, Krapotkin och en grupp kring dem ansåg att det var ryssarnas plikt att försvara sitt land, till och med till priset av ett tillfälligt närmande till tsarismen, ty en seger för den tyska imperialismen skulle innebära dödsringningen för den internationella socialiströrelsen. Jämte dessa ”social-patrioter” ville ”de försvarsvänliga”, sådana som mensjeviken Tjcheidze eller trudoviken Kerenskij, likaledes kasta tillbaka den utländska invasionen, men de vägrade att upphöra med kampen mot tsarismen. Internationalisterna däremot fördömde det nationella försvarskrigets princip, ansåg att alla regeringar var i lika hög grad ansvariga för fientligheternas utbrott och förordade att kriget borde förvandlas till ett inbördeskrig. Denna grupp omfattade sådana mensjeviker som Martov och Trotskij, medlemmar av SR som Natanson, bolsjeviker och anarkister. I september 1915 utfärdade gruppen i Zimmerwald en proklamation mot kriget, som undertecknades av revolutionärer från alla länder (se dokument nr r). De mest ytterliggående av dem anslöt sig till de idéer som omfattades av Lenin, som kämpade för Rysslands nederlag, som han ansåg vara att föredra framför en seger för tsarismen. Varje revolutionär borde handla på samma sätt i sitt eget land. Men denna ”defaitism” (*porazjentjestvo*) vann endast få anhängare.

Aldrig förr hade den revolutionära rörelsen nått en sådan grad av splittring, hotats av en så uppenbar fara för maktlöshet. Hade dess ledare, som kastats ut ur Ryssland, levde som parasiter och saknade trupper, förlorat slaget? Man kunde så mycket mer tro detta som det ekonomiska uppsvinget och de första framgångarna för tsar Nikolaus arméer tycktes öppna oändliga möjligheter för det ryska folket.

Från kriget till revolutionen

Nederlaget

Man hade trott att kriget skulle bli kort. I början av 1915 fann man dock att ingenting talade för ett nära slut på det. Ryssland hade inga möjligheter att möta ett långt krig. Då man inte hade upprättat en tillräcklig kår av reservofficerare, kunde armén inte ersätta de kadrer som hade decimerats sommaren 1914. Särskilt den ryska underlägsenheten i fråga om artilleri skulle komma att visa sig katastrofal, eftersom fabrikerna inte kunde tillgodose mer än en tredjedel av behovet. Generalstaben, som på detta sätt fann sig paralyserad, måste anlita en improviserad taktik. Den sökte undvika större kraftmätningar, men Hindenburgs, Hötzendorfs och Enver Paschas samordnade offensiv försatte snabbt den ryska armén i en dramatisk situation. Fronten genombröts på det ena stället efter det andra, och även om armén undgick att förintas, råkade den ut för en katastrof utan motstycke under vintern 1915-1916, då den utrymde Polen, Litauen och Galicien och förlorade hälften av sina styrkor.

Man kastade ansvaret för denna katastrof på ledningen bakom fronten, dvs. regeringen, institutionerna och själva regimen.

² Bund — judisk socialistisk organisation, som arbetade för judarnas uppgående i ett republikanskt ryskt fosterland. Däremot arbetade Poale-Zion, sioniströrelsen, för upprättandet av ett judiskt hem i Palestina

Nikolaus II och Goremykin räknade på hjälp från de allierade och på en omvandling av den ryska ekonomin. Men hjälpen uteblev, i stor utsträckning till följd av u-båtskriget och stängningen av Dardanellerna. Och vad industrin beträffar så lyckades den visserligen tillgodose en hel del av arméns behov 1916, men det skedde på bekostnad av områdena bakom fronten. Det fick till följd att det ekonomiska systemet började falla sönder.

Då bönderna inte kunde förse sig med industriprodukter, började de hålla inne med sina leveranser till städerna; vad hade de för glädje av rubel, som de inte kunde köpa något för? Följden blev att priset på jordbruksprodukter steg lika snabbt i de stora städerna som priset på industrivaror. Det klättrade i höjden med sådan fart att det 1917 låg tre till fem gånger så högt som 1914. Lönerna följde inte med, och antalet strejkande ökade därför i samma våldsamma takt. 1916 passerade det en miljon.

Prisstegringarna, nöden, köerna visade att hela det ekonomiska systemet var sjukt, både produktionen, distributionen och konsumtionen. Hur skulle tsarismen reagera?

Nikolaus II:s reaktion

Efter krigsförklaringen hade Nikolaus II utrustat den militära ledningen med utomordentliga maktbefogenheter inom armézonerna. Med bakslaget 1915 kom de att inbegripa själva Rysslands hjärta med huvudstaden S:t Petersburg, nu omdöpt till Petrograd. Dessa åtgärder kunde inte genomföras utan svårigheter. Armén klandrade administrationen för dess brist på förutseende, och denna å sin sida anklagade militären för att skapa kaos. Framför allt visste man inte längre vilka som var de ansvariga myndigheterna, det var som ett tomrum i landets styrelse.

Men kampen gällde inte bara regeringen utan också tsaren. Denne som hade ersatt storfurst Nikolaus som högste ledare för arméerna förde nu ett nytt liv som föreföll att passa honom. Man besvärade honom inte med svårigheterna bakom fronten, eftersom man kände till hans motvilja mot att syssla med statsangelägenheter. I fråga om dem litade Nikolaus II, som var isolerad i sitt specialtåg någonstans i trakten av Mogilev, på sin gemål Alexandra, som var intresserad av politik och ofta gav prov på större fasthet än sin make. Men kejsarinnan var impopulär. Hon var av tysk härkomst, högdragen och bigott och stod i ett föga förtroendefullt förhållande till ryssarna som utan skäl misstänkte henne för tyskvänlighet. Framför allt förebrädde man henne att hon omgav sig med en kamarilla, som behärskades av munken Rasputin, ett utsvävande "helgon", som drog de religiösa svärmeandarna vid näsan. Han hade i mer eller mindre hög grad helbräddagörelsens gåva och hade tillvunnit sig Alexandras och hennes makes förtroende genom att rädda livet på deras son Alexej. I Tsarskoje Selo underblåste han hovets smak för ockultism och uppenbarade likaledes frälsningens vägar för de fromma själarna, i synnerhet för kvinnorna. Också männen fann för övrigt detta fördelaktigt, eftersom Rasputin hjälpte till med deras befordran. På några år fylldes regeringen också av hans hejdukar. År 1916 figurerade ordföranden i ministerrådet, Stürmer, och inrikesministern, Protopopov, bland adepterna i hans borddansen. Det var den så kallade "rasputinsjtjinans" tid.

Tsaren, som var en omtänksam familjefar, gjorde genom sitt enkla sätt, sin kärleksfullhet gentemot hustrun och sin fromhet intryck av att vara en god "självhärskare". Men i själva verket var den enväldige tsaren snarast en lätting som gäspade i konseljen och fann all konversation som var en smula spirituellt tröttande. Långtifrån att vara den vankelmodige suverän som hans lovsjungare har velat skildra, var Nikolaus alltid beredd att slå vakt om sina privilegier. Hans far och Pobedonostsev hade lärt honom att han var en enväldig tsar och att detta var Guds vilja, varför varje eftergift för tidsandan var en ogudaktig handling. Nikolaus II skämdes över att ha sett sig nödsakad att inrätta en дума efter 1905, men han kände inte de ringaste samvetskval över att ha

låt it skjuta på folket. Han hyste tvärtom agg till det för att det hade rest sig mot Hans Majestät och frågade sig om han borde ge det sin förlåtelse.

Inför detta oförnuft reagerade de ledande kretsarna. De ville bevara sina ärvda positioner och rädda landet. Det bildades också enskilda "föreningar" i samhällsnyttigt syfte. De sökte tsarens eller högt uppsatta personers beskydd för att kunna arbeta ostört. "Röda Kors-kommittén" gav exemplet. Det var en till en början blygsam organisation, som efterhand övertog administrationen av landets hälsovård. Landstingen (zemstva) grep in i sin tur och gav de framväxande föreningarna sitt stöd genom sin egen organisation. Genom furst Lvovs bistånd och uppmuntran växte dessa föreningars aktivitet snabbt ur den ursprungliga ramen och tillvann sig allmänna opinionens sympati.

Tack vare dessa ansträngningar blev armén bättre försörjd 1916 än 1915. Brusilov kunde till och med genomföra den segerrika offensiven i Galizien. Han blev dock ännu en gång tvungen att avbryta sin framryckning på grund av brist på materiel.

Landet bakom fronten märkte dock ingenting av dessa tillfälliga lättnader som armén åtnjöt under några veckor. Konsumenterna organiserade sig i sin tur och gav en utomordentlig spridning åt den kooperativa rörelsen, som redan var mycket utvecklad.

Dessa initiativ vittnade om det ryska samhällets vitalitet, men regeringen betraktade dem med misstro. Administrationen såg sig så småningom berövad sina funktioner och ur stånd att hejda rörelsen. Som en akt av självförsvar organiserade sig varje yrke. Efter industriidkarna följde läkarna, statistikerna osv. Utan att veta det började ryssarna att styra sig själva: å ena sidan armén, å den andra producenterna, konsumenterna etc. Ännu hade revolutionen inte vunnit insteg i sinnena, men i det faktiska händelseförloppet började den redan visa sig.

Den legala oppositionen vaknar

År 1914 var det ingenting som gav vid handen att duman skulle komma att spela en avgörande roll för regimens fall. "Illa vald" åtnjöt denna fjärde дума ingen som helst prestige. Den smula auktoritet som den hade kunnat äga förlorade den genom att inte ens protestera mot ett olagligt utnyttjande av paragraf 87, som medgav regeringen att beröva den dess rätt till insyn i statens affärer. Regeringen, som uppbjöd den lilla energi som stod den till buds för att föra duman bakom ljuset, kunde inte hindra dess ordförande, Rodzianko, att begära audiens hos tsaren. Rodzianko, som var medveten om sin betydelse och snarast benägen att överdriva den, drog sig inte för att utnyttja sin "rätt", något som bara retade upp Nikolaus II, som ständigt hade sina plikter som suverän i tankarna. Duman försökte också att på samma sätt påverka regeringen. Dumamedlemmar hade här och var inträtt i de "kommittéer" och "föreningar", som hade bildats efter 1914, och hade av premiärministern begärt de nödvändiga tillstånden. Var detta första början till ett samarbete? Goremykin hade svårt att acceptera denna inblandning i statens affärer. Han lät "kommittén för hjälp åt krigets offer" förstå att situationen ingalunda var dramatisk och att "kommitténs" pessimism var skadlig för nationens moral. Det var helt i sin ordning att Suchomlinov och N. Maklakov inte fann dess nit vara på sin plats. "Antingen döljer regeringen sanningen för oss och för oss bakom ljuset, eller också är den blind, så att detta är ett tecken på dess oduglighet", kommenterade Miljukov.

Efter detta bröts borgfreden från 1914. En majoritet av de valda bildade ett "progressivt block", till vilket också några ledamöter av "statsrådet" och till och med ministrar anslöt sig. "Blockets" målsättningar förblev begränsade, eftersom det inte vågade kräva en ministär som var ansvarig inför duman, utan endast en regering som hade dess "förtroende". Därmed syftade man på de ministrar som Goremykin själv ville göra sig av med (se dokument nr 2). Premiärministern, som

alltid var på sin vakt när det gällde att försvara självhärskardömet privilegier, ogillade ”blockets” inställning och ansåg till och med att det hade tillkommit på ”illegal” väg. Då ”blocket” tog upp kampen mot regeringen måste de ministrar som sympatiserade med det avgå, varigenom Goremykin blev ensam herre på fältet. Därpå avslutade han denna дума-session.

Som för att utmana duman utsåg Alexandra och Nikolaus till efterträdare efter Goremykin, som hädanefter ansågs oanvändbar, en av Rasputins hejdukar, guvernören Stürmer, en gammal medlem av ochranan (säkerhetstjänsten), som smickrade sig med att vara reaktionär. Den liberala opinionen satte nu till alla klutar, kritiserade de styrandes oduglighet och krävde en ”ansvarig” regering. De allt kortare дума-sessionerna förde var och en med sig som en fläkt av frisk luft.

Hovmännen anklagade Rasputin. I enlighet med traditionerna vid det ryska hovet stiftades en komplott, och favoriten föll offer för lönnmördare. Detta då hälsades som ett första steg på vägen till Rysslands pånyttfödelse. I duman tänkte man inte minst på att nationen först och främst skulle komma att drabbas av Romanovernas hämnd. Undertryckningsåtgärderna satte också mycket riktigt in med förnyad våldsamhet. Oppositionen fann det då nödvändigt att först och främst rikta slaget mot statsöverhuvudet, ersätta Nikolaus II med någon annan och upprätta en parlamentarisk demokrati med furst Lvov eller Miljukov som premiärminister. I hjärtat för komplotten befann sig flera personer, som inte alltid var eniga, industrimän som Konovalov eller Teresjtjenko, vilken senare hade förbindelser med brittiska ambassaden, dumaledamöter som Gutjkov, Kerenskij och Nekrasov, militärer som Brusilov och Alexejev. Alla ansåg de att en brytning med de styrande grupperna och med tsaren och hans ”kamarilla” var ofrånkomlig. Från och med nu hade de valt sida.

Man talade om en ”palatsrevolution”. Vad beträffar möjligheten av en folkresning var alla emot en dylik då man fruktade att massorna skulle dras med i de extrema vänsterströmningarna och skapa svårigheter för den fortsatta krigsföringen.

Det spanns många intriger men man tvekade att inviga storfurstarna i sina förehavanden och kunde inte komma överens om de medel som man borde välja. Man gjorde sig ingen brådska, ty man kunde inte föreställa sig att den illegala oppositionen skulle vakna till liv på nytt eller tro att nationen spontant skulle resa sig.

Den illegala oppositionen vaknar till nytt liv

Strejkerna hade på nytt tagit fart och nått en utomordentlig omfattning. Nöden, den minskade köpkraften och förtrycket åstadkom ett allt mer djupgående missnöje. Samtidigt var man också trött på kriget, även om arbetarna tvekade att ge luft åt sina pacifistiska känslor, eftersom de skulle ha stött patriotismen för huvudet och gjort arbetarnas aktioner misstänkta i dumans ögon. Icke desto mindre hade strejkerna politiska motiv i lika hög grad som ekonomiska och innebar på så sätt ett slags återgång till den revolutionära traditionen före kriget. Samordningen av strejkrörelserna vittnade om existensen av en central ledning. Man återknöt också trådarna mellan de förbjudna organisationerna i Ryssland och deras ledning utomlands. En återverkning av detta blev att stridigheterna inom den socialistiska rörelsen kom att ge eko också i Ryssland.³

De inre konflikterna söndrade arbetarrörelsen, som dock stod enad i sitt hat till regimen. Skulle en strejk bryta ut? Om den hade sitt upphov bland bolsjevikerna var den dömd att misslyckas, eftersom de socialistiska patrioterna fördömde denna rörelse som genom att hjälpa den tyska

³ Sålunda var det få socialister som godtog Lenins teser i *Imperialismen, kapitalismens högsta stadium* (1916), enligt vilka revolutionen tack vare kriget skulle kunna bryta ut i den svagaste länken i de kapitalistiska staternas kedja, Ryssland, och inte som man dittills hade trott i den starkaste länken.

imperialismen till seger fördärvade chanserna för demokratin och socialismen, medan de övriga Zimmerwald-männen ansåg att det var ett "anarkistiskt" initiativ och uppmanade sina anhängare att inte ansluta sig till strejken. När bolsjevikerna satte in sina krafter vid de stora industrianläggningarna, som befolkades av nykomlingar utan arbetartraditioner, gav deras rivaler ständigt luft åt misstanken att det var fråga om provokation. Borde alltså en demonstration tvärtom emanera från de "försvarsvänliga" kretsarna och vara ett svar på en appell från duman? I så fall skulle varken bolsjevikerna eller de andra "internationalisterna" ha slutit upp i tåget, eftersom de inte hade annat än misstänksamhet till övers för den borgerliga och imperialistiska duman, som vid första skrämskott skulle komma att kasta sig i den älskade tsarens armar. Om initiativet hade utgått från Martov, Tjernov eller Trotskij, skulle varken bolsjevikerna eller "arbetargruppen" ha deltagit i manifestationen, de förra för att inte samarbeta med de kämpar som inte formellt fördömde social-patriotismen, de senare för att inte "spela extremisterna i händerna". Under dylika förhållanden kunde alltså de skilda partiernas män rikta ett envetet hat mot självhärskardömet utan att detta tycktes få några följder. Ingen kunde föreställa sig att en samordning av dessa motstridiga fältrop skulle kunna leda till revolution.

Mot arbetarklassens fientlighet, de svåra levnadsförhållandena, krigsledan och soldaternas missnöje ville regeringen göra front genom att arrestera arbetarrörelsens ledare, också de som slöt upp bakom "försvarsanhängarna". Den tillkallade förstärkningar och klargjorde vilka uppgifter som ålåg respektive polisen, kosackerna och armén.

Som smitta spred sig missnöjet bakifrån och till trupperna och från frontbataljonerna till reserverna. Soldaterna som redan var uppretade mot officerarna, vilka ansågs bära ansvaret för de enorma förlusterna 1915, lade nu skulden för alla tidens olyckor på "herrarna". Soldaternas brev var fyllda av utfall mot de ansvariga och man talade om "att göra upp räkningen" när kriget var slut eller kanske till och med dessförinnan.

2. Tsarismens fall

Omkring mitten av februari beslöt myndigheterna i Petrograd att införa ransoneringskort. Detta kom till allmänhetens kännedom, och redan följande dag stod det långa köer framför bagerierna när de öppnades, och senare framför speceriaffärer, slakterier etc ... Butikerna tömdes på några timmar, och en del av dem drog ned sina järnridåer. Det kom till folksamlingar och man slog in skyltfönstren. De följande dagarna upprepades dessa händelser. Våldsamheterna ägde vanligen rum efter långa timmar av väntan i 20 graders kyla, när folk fick höra det ödesdigra "njetu" (det finns ingenting att köpa).

På nytt brännmärkte duman den odugliga regeringen. På nytt sökte dess vänsterflygel kontakt med de illegala organisationerna. Dessa höll sig undan, eftersom de visste hur uppretad stämningen var i förstäderna över avskedandet av tusentals arbetare, som skickats hem till följd av en strejk. De hade ingen lust att demonstrera på uppmaning av duman. Men det såg inte heller ut som om arbetarna var beredda att organisera en generalstrejk. När en kommitté konstituerades för att organisera demonstrationer den 23 februari, avsedda för en så kallad arbetsdag, vägrade bolsjevikerna att delta, då de ansåg att varje försök i den vägen var förhastat. Hade inte misslyckandena föregående månad visat detta alltför tydligt? Men när bolsjevikerna på morgonen den 23 februari såg att de strejkande trots allt ställde upp till demonstration, beslöt sig också de för att delta i den.

De fem dagarna

Denna första dag var demonstrationen värdig och fredlig. Stämningen var till och med glad.

Myndigheterna hade givit order att ämbetslokaler och affärer skulle hållas stängda, då man fruktade oroligheter. Talrika skaror av dem som därigenom hade blivit lediga i den centrala staden kunde därför förena sig med arbetarna från Viborg-sidan för att demonstrera mot tsarismen. Denna dag trädde den ryska arbetarklassen fram ur ghettot.

Myndigheterna trodde sig ha att göra med en ingalunda allvarlig oro för livsmedelsbrist. På natten lät man sätta upp affischer med lugnande försäkringar till befolkningen i fråga om tillgången på brödsäd. Men den andra dagen, det var den 24 februari, befann sig nästan alla fabriker i strejk. Demonstrationstågen, som var ännu längre än föregående dag, sökte sig väg in mot centrum. Både rörelsens omfattning och myndigheternas passivitet förvånade deltagare och vittnen. Vad innebar dessa händelser?

Den tredje dagen, den 25 februari, var bolsjevikerna huvudorganisatörerna av strejkerna och tågen. Det var uppenbart att de nu hade tagit ledningen av demonstrationen. Men den här gången fanns också polisen på plats för att hindra demonstrationstågen att ta sig över broarna över Neva. Demonstranterna passerade då på sidan om över den islagda floden och ställde upp sig på nytt litet längre bort. På Znamenskaja-torget fraterniserade hopen med kosackerna. Man skrek: ”Bröd!”, ”Leve republiken!”, ”Ned med kriget!” Den beridna polisen ville ingripa, men kosackerna gick emellan. Folkmassan trodde inte sina ögon. Skulle revolutionen nu segra? På kvällen kom det till en stormig diskussion i ministerrådet. Protopopov anklagade krigsministern Bjelajev för att inte ha lämnat honom hjälp. Men sammanträdet tog en dramatisk vändning när kommendanten i Petrograds militärdistrikt Chabalov anlände med ett telegram som han nyss fått från tsaren, vilken gav honom order att se till att oroligheterna upphörde ”redan följande dag”.

Den dagen, som var en söndag, hade staden vaknat senare än vanligt. Eftersom de illegala organisationerna inte hade utformat något klart program, satte sig arbetarförstäderna på nytt i rörelse in emot staden. De fann att soldaterna hade intagit ställningar för strid. Folk närmade sig dem och inledde ett vänskapligt samtal. Soldaterna svarade. Officerarna gav gång på gång order att samtalen skulle upphöra, men ingen föreställde sig att de skulle kunna beordra soldaterna att ge eld. Genom ett slags tyst överenskommelse sköt dessa då i luften eller mot isen, mot vilken kulorna rickochetterade. Med revolvern i hand tvang dem då de ursinniga officerarna att ”sikta mot hjärtat”. Nu knastrade kulsprutorna till och blod började flyta. På några ögonblick fanns det 40 döda och 40 sårade. Demonstranterna tog till flykten åt alla håll. Utmattade och tydligt besegrade återvände de hem till sitt och kände sig liksom sina ledare och regeringen övertygade om att det nu var slut för denna gång och att det inte skulle bli någon femte dag.

Ändå var revolutionen redan till tre fjärdedelar genomförd. Det revolutionära trycket från arbetarna sammanföll med oron bland soldaterna, som natten mellan den 26 och den 27 februari gjorde myteri mot sina officerare. De kunde inte förlåta dem att de hade givit order att man skulle skjuta på folket. Upphetsningen spred sig efterhand till samtliga kaserner. I Pavlovskij-, Preobrazjenskij- och Volynskijkasernerna diskuterade man eldgivningen föregående dag och övermannade officerarna.

I gryningen den 27 februari tvekade man i förstäderna om man skulle sätta sig i rörelse in mot staden. När man försiktigt avancerade, fick man se grupper av soldater. Ett rykte växte sig allt starkare: ”De har inga officerare.” Arbetarna och soldaterna började genast fraternisera. Blandade om varandra började de ordna sig till ett tåg. Vid middagstid passerade de broarna över Neva. Under tre timmar genomkorsade det upphetsade demonstrationståget hela staden. När man passerade lade man beslag på de vapen som fanns lagrade i Arsenalen och satte eld på Justitiepalatset. Hela den gamla ordningen hade försvunnit på några timmar. Med musik i spetsen och lett av sina underofficerare marscherade Pavlovskijregementet mot Vinterpalatset, där det ryckte

in, hälsat av vaktposterna. Efter några ögonblick såg man den kejserliga flaggan långsamt sänkas, nedhalad av en osynlig hand. Strax efteråt slog en röd bomullsduk ut över palatset. På fem dagar hade resningen gjort slut på Romanovernas valde.

Dumans reaktion och tillkomsten av sovjeten i Petrograd

När detta hände hade dumans ledamöter just fått reda på att tsaren tills vidare hade avlyst dess sessioner. De beslöt då att följa det exempel som revolutionärerna 1789 hade givit och samlas till överläggningar, men i en liten sal som inte var deras vanliga sammanträdeslokal. Dumaordföranden Rodzianko riktade en patetisk vädjan till tsaren, i vilken han bad honom att byta regering. Han fick inget svar. Då beslöt sig de deputerade att själva vidta sina mått och steg. De befann sig i en våldsamt spänning. Deras anföranden avbröts av eldgivningen. De fruktade att bli massakrerade och ville ge sig ut på gatan för att blanda sig med folkmassorna. Några av dem, som Miljukov, ansåg det dock vara värdigare att stanna kvar och i samlad trupp möta demonstranterna och på så sätt göra intryck på dem. Alla frågade sig med ängslan om denna armé av demonstranter kom för att attackera dem eller för att ta dem under sitt beskydd. ”De var oroliga, djupt tagna av stundens allvar och sökte moraliskt stöd hos varandra, eftersom de plötsligt blev medvetna om att det fanns någonting skrämmande och farligt i det som skedde, något som hotade till och med dem som hade bekämpat tsarismen. Detta något var Gatan.”

Mot sina kollegers råd störtade då Kerenskij fram mot sina soldater och hälsade dem välkomna. Genom detta sitt initiativ räddade han förbindelsen mellan folket och duman.

I samma ögonblick anlände en grupp av stridande och av arbetare som hade befriats från Kresty-fängelset till duman. De talade om att bilda en sovjet och krävde att Kerenskij och Tjcheidze skulle ta sig an deras sak i duman, så att den gav dem tillstånd att samlas i Tauriska palatset. Under namn av arbetarnas försovjet utnämnde sig på så sätt en grupp mensjeviker och socialist-revolutionärer till revolutionens generalstab. Den inbjöd fabriker och regementen att välja delegerade. Redan samma kväll samlades man och konstituerade sig som sovjet. Under väntetiden upprättade försovjeten en arbetarmilis och en kommitté, som skulle svara för stadens livsmedelsförsörjning. På kvällen samlades sovjeten och valde till ordförande mensjeviken Tjcheidze och till vice ordförande Kerenskij och Skobelev. Man valde likaså socialist-revolutionärer, personer utan partitillhörighet som Suchanov, bolsjevikerna Sjljapnikov och Molotov, vilken senare då var studerande. Man stadfäste kommittéer och beslöt att ge ut en daglig revolutionär tidning, *Izvestija*, vars första nummer manade till kamp mot tsarismen och föreslog inkallandet av en konstituerande nationalförsamling. (Se dokument nr 5).

Uppkomsten av ”dubbelväldet”

Duman, som kände sig oroad av sovjetens konstituerande och som var mån om att delta i den revolutionära rörelsen, hade emellertid beslutat att gripa makten utan att avvakta tsarens bemyndigande och att bilda en ”Kommitté för återupprättandet av ordningen och av institutionerna”, vars program låg i namnet. Efter att ha avlägsnat de öppet monarkistiska elementen, hade den sedan beslutat att bilda regering. Detta kom till sovjetens kännedom. Skulle den ge sitt stöd åt denna föresats?

Tanken att de själva skulle kunna gripa makten endast snuddade vid sovjetens ledare. De fruktade reaktionerna från armén och tsaren och ansåg att det var bättre att låta de deputerade ta ansvaret. De skulle stödja dem mot en eventuell reaktion från självhärskardömet sida eller bekämpa dem om de inte handlade så som man väntade sig. Endast Kerenskij, som samtidigt var medlem av duman och vice ordförande i sovjeten, fördömde denna attityd. Han skulle ha önskat att ledarna för sovjeten deltog i regeringen. Men hans kolleger i sovjeten ansåg att revolutionen ännu inte

hade passerat sin ”borgerliga fas” och att socialistiska ministrar därför inte skulle kunna arbeta på ett verksamt sätt.

De skulle dessutom komma att diskreditera den revolutionära rörelsen. Sovjeten förkastade därför med 13 röster mot 8 tanken på ett regeringsdeltagande, men erkände dock lagligheten av den av duman bildade regeringen. Sovjeten skulle likväl inte stödja den annat än ”i den mån” den genomförde ett program som kunde godtas av sovjeten. Det var ett villkor som vid denna tidpunkt verkade som en hotelse.

De upproriska soldaterna hade just utfärdat Prikaz i vilken de förklarade att de vägrade att lyda sina gamla officerare. De deklarerade likaså att de hädanefter inte godtog andra order än dem som kom från sovjeten. (Se dokument nr 7. *Prikaz* — här = dagorder.) Denna framstod sålunda som den enda makt som var i stånd att kontrollera den revolutionära rörelsen. För att få regera var duman därför beredd att acceptera avsevärda eftergifter. Den drömde i själva verket om att få regera med armén i Petrograd som värja och sovjeten som sköld. Men sovjeten å sin sida drömde också om att placera duman vid rodret men med en pistol mot tinningen, så att den kunde dirigeras efter behag.

Ett sammanträffande kom till stånd. Ledarna för sovjeten, som fruktade att ingen överenskommelse skulle kunna träffas, avstod från att formulera några egna krav från de socialistiska partiernas sida. Om överenskommelsen inte hade kommit till stånd hade det i själva verket kunnat befaras att дума-kommittén ändrade inställning och övergick till att samarbeta med tsaren för att krossa revolutionen. Miljukov, som blev glatt överraskad av denna attityd, drev tillbaka sovjeten ytterligare ett stycke från den makt som den lät gå sig ur händerna. Det enda pris han begärde för att duman skulle göra gemensam sak med revolutionen var att sovjeten utfärdade en proklamation, som legitimerade regeringsskiftet. Ledarna godtog furst Lvov som regeringschef och Gutjov och Miljukov som respektive krigs- och utrikesministrar. För att ge regeringen en revolutionär anstrykning insisterade дума-ledamöterna på att Tjcheidze och Kerenskij skulle ingå i den. Den förre vägrade blankt, medan den senare accepterade med åsidosättande av sovjet-kommitténs beslut. Han överlämnade avgörandet åt den samlade sovjeten och gjorde sitt ställningstagande till föremål för omröstning. Allmänheten som med glädje hade hälsat tillkännagivandet att man bildat en revolutionär regering, gav uttryck åt sin förbittring när Miljukov förklarade att frågan om dynastin ännu inte var avklarad. Sovjeten hade gått med på att inget beslut skulle fattas före sammankallandet av den konstituerande nationalförsamlingen.

Romanovernas abdikation

Två obekanta faktorer gjorde revolutionens öde ovisst, Nikolaus II:s inställning och generalstabens hållning. När revolutionsregeringen efter fem dagars eldstrider konstituerade sig på kvällen den i mars var man nästan helt okunnig om de beslut som kunde komma att fattas av den ena eller den andra av dessa maktfaktorer.

De hade fått kännedom om oroligheterna redan den 25 februari, och Nikolaus II hade givit order att ”det redan nästa dag måste bli ett slut på dessa otillståndiga oroligheter”.

Söndagen den 26 februari ägde skottlossning rum. Rodzianko skickade ett telegram till tsaren som förklarade: ”Det är den där tjocke Rodzianko som kommer med dumheter igen. Jag tänker inte ens svara honom.” Den 27 kom motsägende underättelser. Kejsarinnan meddelade sin make att nyheterna var sämre än någonsin. ”Eftergifter är ofrånkomliga.” Samtidigt fick tsaren åter lugnande nyheter från Chabalov. ”Jag ägnade inte lång tid åt rapporten”, kommenterar Nikolaus II, ”och på eftermiddagen tog jag en promenad på Orsjavägen.” Det enda minnet från denna eftermiddag, då han spelade domino, är att ”det var strålande solsken”.

Klockan 19.35 den 27 februari fick generalstaben ta emot en dramatisk vädjan från krigsministern. Denna gång förmedlades den av generalissimus Alexejev till tsaren, som uppdrog åt general Ivanov att återställa ordningen i huvudstaden. Men Ivanovs expedition fick ett något operettmässigt förlopp; hans trupper glädde sig då de fick veta att alla garnisonsstyrkor i Petrograd hade gått över till den revolutionära sidan.

Hela dagen den 1 mars färdades tsaren i sitt tåg utan att föra dagshändelserna på tal. Följande dag anlände han till Pskov, där general Russkij inväntade honom.

Under tiden hade generalissimus Alexejev, som var övertygad om att den nya regimen inte tänkte proklamera republiken, föreslagit att man skulle underställa tsaren ett manifest, i vilket han skulle erkänna den nya regeringen. När han sedan förstod att man måste offra Nikolaus II för att rädda tronen åt Michail, uppmanade han armécheferna att telegrafera till tsaren och föreslå honom att abdikera ”för att rädda landets oberoende och trygga dynastin”. Utom generaladjutanten Evert svarade alla kejsardömetts generaler omedelbart ”och satte respektfullt sin revolver mot tinningen på den avgudade monarken”. När Russkij meddelade tsaren innehållet i de sju telegrammen, försökte Nikolaus II inte sätta sig till motvärn.⁴ Han rådfrågade endast sin läkare för att få veta om hans son Alexej hade utsikter att få leva. När han fick veta att sonen var dödsdömd, ändrade han abdikationsvillkoren och utsåg sin broder Michail till efterträdare. Två delegerade från duman, Gutjkov och Sjulgin, anlände då till Pskov. De blev förvånade när de fann att tsar Nikolaus II omedelbart tillställde dem en text och sedan steg ner på perrongen, där han hälsade på officerskåren, som stod med tårar i ögonen, varpå han åter raskt steg ombord på tåget. Han avsåg sig kejsardömet som en befälhavare för en kavalleriskvadron som lämnar sitt befäl. I sin dagbok antecknade han dock: ”Jag lämnar Pskov med sinnet tungt av vad jag genomlevt. Runt omkring mig bara förräderi, feghet och svek.”

I Petrograd hade jäsningen tilltagit på nytt. Man hade fått kännedom om regeringens projekt att låta Michail efterträda Nikolaus II. Staden reste sig på nytt. Kerenskij och Lvov beslöt sig för att söka upp Michail för att uppmana honom att i sin tur abdikera. Miljukov ville övertala Michail II att hålla stånd. ”Kan ni garantera mig säkerhet till livet?” frågade den nye kejsaren. Därmed var utgången av samtalet klar. Utan att ens tveka tog den siste av Romanoverna den redan färdigställda abdikationstexten och undertecknade den.

3. Den nya regimen och det ryska samhällets aspirationer

Revolutionens framgång var lika oväntad som dess utbrott. Arméledningen anslöt sig till den nya regimen och följde därvid storfurstarnas och adelns exempel. Ute i provinsen försvann den gamla regeringsmakten i ett enda slag. Utan att avvakta några direktiv installerade befolkningen omedelbart nya myndigheter. Inom loppet av några dagar fanns det inte en stad, från Minsk till Vladivostok, som inte hade begåvats med sin revolutionära administration, sovjet eller kommitté. Redan den 17 mars hade 49 städer organiserat sin sovjet. Den 22 mars fanns det 77 stadssovjeter, till vilka måste läggas bonde- eller soldatsovjeterna och revolutionära kommittéer av alla slag.

På samma sätt hade den nya regimen en ”dubbel makt” i toppen:

1. Regeringen, som avsåg att vidmakthålla statens struktur och behärska administrationen;
2. Petrogradsovjeten, som gjorde regeringen makten stridig och till vilken sovjeterna ute i landet skulle komma att ansluta sig.

⁴ Nikolaus II ställdes under bevakning och mördades 1918 av röda soldater, som fruktade att Koltjaks vita trupper skulle befria honom.

De politiska partierna utgjorde likaledes krafter som sökte inverka på sovjeterna i akt och mening att kontrollera dem. Men vid denna tidpunkt var det den allmänna opinionen som mest beslutsamt gav uttryck åt sin vilja. Den gjorde klart för regeringen, sovjeterna och partierna vilka krav den ställde. Februariregimens framtid kom att bero på det sätt på vilket de skilda parterna tillmötesgick dessa krav.

Regeringen

De män som fann varandra i regeringen hade alltid önskat se en regering av parlamentarisk, västlig typ upprättad i Ryssland. När de grep makten i mars 1917, hade de inte föresatt sig att omstörta den ekonomiska och sociala ordningen utan att förnya staten och vinna kriget, medan genomförandet av strukturella reformer skulle överlämnas åt en konstituerande nationalförsamling. Man hade dock skiljaktiga meningar i fråga om valet av metoder. Enligt Gutjkov och Miljukov skulle varje eftergift åt socialisterna komma att påskynda färden mot katastrofen, och man var också tvungen att ta upp kampen mot sovjeterna. Kerenskij däremot ansåg tvärtom att man för att få dem att försvinna borde ta in deras ledare i regeringen.

Omedelbart efter tsarismens fall åtnjöt Lvovs regering stor popularitet. Men arbetarna vid de stora fabrikerna och en del av den allmänna opinionen betraktade icke desto mindre sovjeterna som den enda rättmätiga auktoriteten.

Sovjeterna

Sovjeterna som nu fanns i hela Ryssland hade valts på samma sätt som Petrogradsovjeten. De dirigerades för det mesta av de moderata socialisterna (mensjevikarna, socialist-revolutionärerna, socialist-populisterna), som bedömde varje deltagande i utövandet av regeringsmakten som förhastat och betraktade revolutionen som till sin natur borgerlig. Sovjeternas uppgift var att övervaka regeringens handlande, så att denna effektivt genomförde de demokratiska reformer, som senare skulle tillåta installerandet av en socialistisk regim. Bolsjevikerna, som befann sig i minoritet, betraktade snarast sovjeterna som embryot till en kommande socialistisk stat. Men vid denna tidpunkt var deras beslöjade fientlighet mot den regim som hade fötts i februari inte särskilt populär. Detsamma gällde den anarkistiska oppositionen som var fientligt inställd mot varje statsmakt. Till höger om den revolutionära opinionen stod Pesjehonovs socialistiska populister, som godtog sovjeterna under förutsättningen att de representerade hela nationen och inte bara en klass. I likhet med Kerenskij önskade trudovikerna att sovjeternas ledare skulle delta i regeringen. De konstitutionella demokraterna (kadetterna) ansåg däremot att sovjeternas funktion enbart skulle vara att ge uttryck åt allmänna opinionens önskemål. Denna kommer starkt till uttryck redan under de första dagarna efter revolutionen. Tusentals brev och telegram skickades till Petrogradsovjeten, till duman och guvernementen.

Arbetarnas önskemål

Arbetarklassen framförde de flesta önskemålen. Man krävde framför allt en förbättring av sina levnadsvillkor genom införande av åtta timmars arbetsdag, arbetarskydd och lönehöjningar. Man var för en minskning av löneskillnaderna men inte för en helt genomförd löneutjämning. Man ville också att fabrikskommittéer skulle kontrollera företagets förvaltning. På så sätt skulle arbetarna i varje enskilt fall kunna kontrollera om arbetsgivaren var i stånd att tillgodose deras krav eller inte. Det rörde sig alltså inte vare sig om socialisering eller om att arbetarna skulle överta förvaltningen.

På det politiska planet önskade arbetarna att man skulle snabbt sammankalla en konstituerande nationalförsamling och införa en demokratisk republik. De visade sig dock inte vara

demokratiska i alla avseenden, eftersom de hade en tendens att reducera soldaternas eller de icke-ryska folkens representation i sovjeterna. Under de första veckorna av revolutionen vågade bara en liten minoritet av arbetarna ta ställning till frågan om kriget. Några stora fabriker förklarade sig vara avogt inställda till krigets fortsättning, dock utan att föreslå någon lösning för att få ett slut på det. Järnvägsmännen och hantverkarna hävdade däremot en ”patriotisk” inställning. Redan i april kom dock krigsfrågan i förgrunden för diskussionerna, och arbetarna blev allt varmare anhängare av en fred utan annexioner och kontributioner.

Böndernas krav

Bönderna var något långsammare att göra sina krav kända. De var oförsonligare än arbetarna och krävde åtgärder mot tsaren och den gamla administrationen och ville på det politiska planet utöver demokratiska reformer också uppnå en vidsträckt decentralisering. Framför allt ville de bevara privategendomen enligt principen att ”jorden bör tillhöra dem som odlar den” och gav därvid uttryck åt en särskilt stark ovilja gentemot dem som ägde mer än de kunde odla. De fattiga bönderna ville ha en kostnadsfri tilldelning av mark, antingen sådan som ännu inte var tagen i bruk eller en del av storgodsens. De var inte med nödvändighet avogt inställda till ett bibehållande av någon form av löne-arbete eller arrende, men de krävde att omedelbart få sig tilldelade en egen jordlott. De mest välbärgade bönderna kastade sina blickar på kronans gamla domäner; men då de hyste farhågor för egen del, var de rädda för lokala initiativ och försökte snarast att dra ut på tiden.

... och soldaternas

Soldaternas och matrosernas krav gick ut på att man skulle inrätta familjebidrag för krigsdeltagarnas familjer och bevilja gottgörelse åt sårade och amputerade. De krävde likaledes att man skulle omarbete reglementet för armén och flottan och upprätta en disciplin som grundade sig på respekt för människan.

Dessa veteraner räknade sålunda inte med att de snart skulle kunna återvända hem, även om de hyste en brinnande önskan efter fred som de stridande i alla länder. De gav inte öppet uttryck åt pacifistiska tankegångar annat än när de fann att deras överordnade var fientligt inställda till freden och de därvid började misstänka dem för att utnyttja patriotismen för icke uttalade syften, nämligen att återupprätta disciplinen och bilda straffbataljoner av de mest uppstudsiga elementen för att skickas ut i första linjen.

De icke-ryska folkens önskemål

De icke-ryska folken var inte sena att göra sina krav gällande. De ville ha ett erkännande inte bara av sin egenskap av medborgare i den nya republiken utan också av sin fosterlandstillhörighet. Detta kunde endast komma till uttryck genom beviljandet av kulturella, politiska och kollektiva rättigheter. Bortsett från en minoritet, som vanligen anslöt sig till Rosa Luxemburgs ståndpunkt⁵, ville polacker och letter utträda ur den ryska staten. På samma sätt förhöll det sig med en stor del av finnarna och litauerna, av vilka de omedgörligaste till och med ville att deras rättigheter skulle garanteras av en internationell domstol. Ukrainarna väntade otåligt på reformer, men vid denna tidpunkt hade Rådet (ukr. ”Rada”; ry. Sovjet), som konstituerade sig i Kiev rent regionala aspirationer. Av rädsla för turkarna eller för hotet från muselmanerna lade armenierna och georgierna sordin på sina nationella krav, eftersom de visste att deras ledare utövade betydande funktioner inom den nya regimen. På samma sätt förhöll det sig med ett stort antal

⁵ Rosa Luxemburg var fientligt inställd till nationalitetsrörelsen, som enligt hennes mening splittrade arbetarna i stället för att ena dem.

judar, både anslutna till Bund och de andra vilka var tillfredsställda med den regim som hade införts i februari. Det var endast sionisterna som fortfarande ville lösgöra sig från den ryska staten och som kämpade för upprättandet av en judisk stat i Palestina.

I motsats till judarna ansåg muselmanerna att den nya regimen inte intresserade sig mer för dem än den gamla. Kampen mot Turkiet var impopulär, och den nationella rörelsen utvecklade sig raskt och gick ända därefter att den kom att stödja islamitiska positioner. Ännu mer utopiska synpunkter än den muselmanska rörelsen gav prov på delades av flera riktningar; mot kazantatarernas centraliseringsvilja stod basjkirerna, uzbekerna och azerbajdzjanerna, som alla ville separation.

De styrande klassernas reaktioner och aspirationer

Borgarklassen hade instinktivt börjat uppträda som en styrande klass. Stödd av majoriteten av de intellektuella och av universitetens folk, strävade den att uppnå sina egna syften, vilka för det mesta stod i motsättning till de lägre klassernas. Borgarklassen ville fortsätta kriget till ett segerrikt slut (vilket kunde vara liktydigt med ett slut på revolutionen) och stödde sig på sina motståndares demokratiska principer, då den åt en konstituerande nationalförsamling överlät bekymret att genomföra reformer i samhällsstrukturen. Den gjorde gällande att sammankallandet av en dylik församling var omöjligt i krigstid, vilket var att flytta över reformerna till freden. Den var också mån om att ta hand om hela den ryska ekonomin och att omdana den och hade därvid ingen tanke på att minska krigsansträngningen, varvid den kom att motsätta sig arbetarnas första krav, åttatimmarsdagen. Den förklarade sig likaledes ur stånd att höja lönerna och intog en avog hållning gentemot fabrikskommittéerna. Borgarklassen var fylld av illusioner om sin egen styrka och fattade inte innebörden av revolutionen och inte heller kraften i den rörelse som besjälade landet. Det var endast officerarna som visade sig vara ännu mer förblindade.

De män som ledde regeringen ställdes också inför motstridiga krav. Den lojalitet som småborgarna, järnvägsmännen, hantverkarna och en del av bondebefolkningen gav prov på fyllde dem med tillförsikt och gjorde dem beslutna att åter bringa armén i sin hand, något som ett fullföljande av kriget skulle möjliggöra. De hyste en orimlig fruktan för faran av en kontrarevolution och trodde sig uppträda som kloka statsmän genom att motsätta sig alla ytterlighetskrav. De styrande klasserna och generalstaben var dock inte nöjda med detta och hjälpte inte den nya regeringen att fullgöra sin uppgift. De drev också de lägre klasserna till ursinne och blev därför bortsopade.

Den anarko-bolsjevikiska oppositionen

Det var endast en liten minoritet bland de stridbara bolsjevikerna och anarkisterna som hade förutsett denna utveckling. I början av april fick den stöd av Lenin, som hade återvänt från emigrationen och som i sina Aprilteser gjorde sig till en förkämpe för freden, för den absoluta oppositionen mot provisoriska regeringen och för ett överförande av hela makten till sovjeterna. (Se dokument nr i i.) Lenin hade ogillat den tvetydiga hållning som hans parti hade intagit och kom att stöta sig med Kamenev (se vidare s. 159). Kort efteråt gav honom den faktiska utvecklingen rätt och visade att man "inget kunde vänta" av den provisoriska regeringen, vilket gav hans program en extra lyskraft. Tack vare stödet från Sverdlov och Ural-federationen och Stalins anslutning lyckades han driva igenom det i sitt parti. Den nya "linje" som han gav skänkte samtidigt nytt anseende åt "bolsjevismen". Från april kom "Lenins parti" att framstå som den enda organiserade motståndaren till den regim som sett dagen i februari.

4. De första bakslagen. Aprilkrisen

De första regeringsåtgärderna

Regeringen hade endast en tanke i huvudet, att påskynda återgången till ett normalt liv. För att visa sin vilja att upprätta en demokratisk regim tillsatte den speciella kommittéer för att studera de skilda punkterna i regeringsprogrammet, inkallandet av en konstituerande nationalförsamling, reformer av institutioner etc. Detta innebar att man åt kabinettets medlemmar anförtroddes bestyren att förbereda Rysslands framtid, medan dess öde avgjordes på gatan. Under tiden utfärdade regeringen proklamation efter proklamation för att tillkännage övergivandet av den gamla politiska och juridiska ordningen. I själva verket kom dessa åtgärder att befästa revolutionens seger utan att detta av någon betraktades som den nya regeringens förtjänst. Tvärtom förebrådde man den för att den inte hade avskedat de höga befattningshavare som man återfann i regeringskommittéerna. Eller också förebrådde man den för att den tog emot representanter för handeln och industrin men inte för fackföreningarna. Regeringen utfärdade ingen social lag utan överlät åt arbetarna att förhandla med arbetsgivarsidan om en sådan lagstiftning. Däremot genomförde regeringen en mycket genomgripande administrativ reform, något som inte intresserade någon människa. För denna reform ansåg den sig inte behöva avvakta den konstituerande församlingens beslut, medan den däremot kröp bakom de demokratiska principerna och framhöll att den var ur stånd att stifta lag, varje gång sovjeterna föreslog en reform. Den gav samma svar åt bönderna, som otåligt avvaktade fördelningen av statens jordegendomar, och åt de icke ryska folken som ville ha rätt att meddela undervisning på sitt eget språk.

Det fanns andra anledningar till missnöje. Köbildningarna började på nytt och priserna började åter stiga. Livet hade stått stilla i hela landet under mer än fjorton dagar, och oavsett revolutionen stötte man vid varje steg på svårigheter i det dagliga livet.

Regeringen ville att strejkerna skulle upphöra och att allt på nytt skulle komma i gång i landet. Tjcheidze avlät en rapport till sovjeten med denna innebörd. Men arbetarna ville inte höra på det örat. De krävde högre lön och säkerhet. Soldaterna ingrep i sin tur. De befann sig i sina skyttegravar, följaktligen borde arbetarna återgå till arbetet. Tjcheidzes motion röstades igenom, men en känsla av olust vilade över församlingen. Skulle baksträvarna ta makten över revolutionen? Strejkerna upphörde ändå inte. Sovjeten trädde emellan för att få till stånd något slags kollektiva överenskommelser. Dessa kom dock endast att gälla Petrograd, där man också införde åtta timmars arbetsdag. Sovjeten framställde den som en seger för arbetarna. Dessa i sin tur hade känslan av att en sådan reform kom av sig själv.

Under sovjetens påtryckningar införde regeringen spannmålsmonopol och lovade att utvidga beskattningen. Men samtidigt lugnade den producenterna genom att öka priset på brödsäd med 60 % och försäkra att monopolet skulle upphöra i och med fientligheternas slut. Det återstod att se hur dessa åtgärder skulle komma att tillämpas och om livsmedelsförsörjningen skulle komma att förbättras. I mitten av mars hyste regeringen tämligen gott hopp. Sovjeten å sin sida ansåg att dess vaksamhet skulle tvinga den nya regimen att genomföra alla punkterna i överenskommelsen av den 2 mars. Vad som oroade båda parterna var hur soldaterna skulle komma att uppträda, soldaterna som behärskade gatan.

Soldaternas uppträdande, en obekant faktor

Högsta militärledningen hade förlorat all auktoritet bland trupperna. Den trodde sig dock snart kunna återvinna auktoriteten, tack vare regeringens stöd. Denna räknade i sin tur på sovjeten, vars ledare dock levde i skräck för soldaterna, ”revolutionens mest reaktionära element”. När de officerare som hade slutit upp bakom den nya regimen framförde sina klagomål till sovjeten,

godtog denna alla deras synpunkter. Man gav en snävare tolkning av ”Prikaz 1” och erinrade om att valen inom armén hade haft till syfte att utse representanter för arméns politiska intressen och att det inte var fråga om att välja sina egna officerare. Detta var ”Prikaz 2”. Gutjkov utnyttjade denna tvetydighet till att brännmärka författarna av Prikazerna 1 och 2. Dessa hade inte längre något berättigande, eftersom det nu fanns en ny regering, vald av duman och erkänd av sovjeten. Det fanns inte längre någon anledning att lyda andra auktoriteter.

Högsta militärledningen kände ingen tacksamhet mot Gutjkov. Den ansåg att den civila makten hade berövat den möjligheten att behärska armén. Den vägrade att granska några som helst av de deklARATIONER rörande soldaternas rättigheter, som hade utarbetats av ministeriets tjänstemän, eftersom den kände till att det var fråga om att undertrycka den militära hälsningsplikten.

Sovjeten grep tillfället att återvinna sin popularitet bland soldaterna. Den attackerade generalstaben som ett centrum för kontrarevolutionen. Därefter förkastade den ett förslag till ed, som regeringen ville att militären skulle avlägga. De ledande kretsarna svarade med att förklara att huvudstaden var utsatt för ett överhängande tyskt anfallshot. Detta visade sig visserligen vara ett rent skrämshot, men det gjorde det ändå möjligt för regeringen att begära att förstärkningar skulle sändas från områdena bakom fronten. Sovjeten fick lov att finna sig i att militärledningen i förväg satte in några kontingenter från huvudstaden vid fronten, varigenom sovjeten själv bröt mot en av klausulerna i överenskommelsen av den 2 mars. Regeringen gjorde sig dock falska illusioner om räckvidden av denna framgång. De trupper som anlände till fronten förmedlade sin inställning till de andra frontsoldaterna, medan sovjeten skickade kommissarier till fronten för att förekomma varje försök till kontrarevolution. På så sätt började armén att gå över till det demokratiska lägret. Denna framgång förlorade dock en del av sin betydelse, på grund av att sovjeten anslöt sig till anhängarna av det nationella försvarskriget.

Krigsfrågan

Miljukov hade inte lyckats rädda tsarismen men ville åtminstone fortsätta kriget. På så sätt skulle enligt hans mening regeringen lyckas skapa ett fast band mellan den nya regimen och de västliga demokratierna och konsolidera det samhälle som hotats av explosionen i februari.

Genom att fullfölja krigshandlingarna ända till dess att fiendens krafter var uttömda, vilket mycket väl också kunde innebära att revolutionen hade uttömt sina, skulle han kunna hembära Konstantinopel som gåva åt det nya Ryssland. Genom att i förbigående hota med den tyska faran hoppades Miljukov likaledes att kunna splittra segrarna från februari och ännu en gång sätta armén i harnesk mot arbetarna.

Redan den 4 mars sände Miljukov en not till de ryska diplomaterna utomlands, i vilken det förklarades att regeringen var fast besluten ”att strikt iaktta de internationella förpliktelser som den gamla regimen hade åtagit sig ... och att föra kriget till ett segerrikt slut”.

Det revolutionära Rysslands krigsmål kom sålunda att på intet sätt skilja sig från det tsaristiska Rysslands.

Kerenskij klandrade med skärpa denna attityd och förklarade sig för sin del vara för en ”internationalisering av Sunden”. Miljukov protesterade: Kerenskij gav endast uttryck åt ”sin personliga åsikt”. Men stridsfrågan var under alla förhållanden väckt.

Inom det demokratiska lägret hade man ständigt att brottas med samma problem, nämligen om kriget alltså hade en ”imperialistisk” karaktär också sedan tsaristregimen hade störtats. Vilket var den minst farliga lösningen, att göra gemensam sak med borgarklassen och fortsätta kriget eller att sluta fred och därmed riskera en kontrarevolution?

En appell från Suchanov förklarade att ”det var på tiden att inleda en beslutsam kamp mot alla regeringars annexionssträvanden och att det likaledes var på tiden att folken avgjorde frågorna om krig och fred”. Denna formulering syftade enligt *Izvestija* i lika hög grad på de allierade som på centralmakterna. Men längre fram gavs upprättelse åt förfäktarna av en ”revolutionär försvarsvilja”. Författaren av manifestet, som hade frapperats av soldaternas patriotism, tillade nämligen: ”Vi skall försvara vår frihet mot den inre och den yttre reaktionen. Den ryska revolutionen kommer inte att rygga tillbaka inför några erövrades bajonetter och kommer inte att låta sig slås ned av utländska militärstyrkor.” Det kom i detta sammanhang till en stor debatt i sovjeten. Steklov framlade förslaget, som likaså försvarades av mensjevikerna Tjcheidze och Tsenkeli. Deputeraden, bolsjevikerna Mura-nov, som hade återvänt från deportationen, godkände likaså texten, som inte mötte någon opposition.

Den mensjevikiske ledaren Iraklij Tseretelli, som hade återkommit från Sibirien, gjorde gällande att den osäkerhet som förelåg i texten innebar en dödlig fara för revolutionen. Han hade förtjänsten att dra upp linjerna för en konsekvent politik, som man hade att godta eller förkasta:

”Högern och vänstern har redan givit ett svar på de två väsentliga frågorna, de som gäller makten och revolutionen. Borgarklassen har krävt ett erkännande av sin hegemoni och av sina krigiska slagord och betraktar kriget som revolutionens problem nr 1. Vänstern har krävt införandet av proletariats diktatur och ett upphörande av kriget för att möjliggöra ett vidtagande av revolutionära åtgärder inom landet. Den förra har ignorerat revolutionens problem, den senare dess möjligheter. Båda inställningarna skulle leda till inbördeskrig.”

Tseretellis ståndpunkt triumferade vid sammanträdet den 21 mars. Ordföranden, Suchanov, hade framlagt en motion som mer grundade sig på kampen för freden än på ”försvaret” av revolutionen. Tseretelli deklarerade att han var av avvikande mening. Det verkade, sa han, som om sovjeten skulle anförtro landets försvar åt regeringen, medan det ålåg sovjeten att göra allt för att förmå den att sluta fred. Enligt honom borde man samtidigt både föra krig och kämpa för fred och öppet proklamera denna dubbla politik och driva igenom den. Redan samma dag begärde sovjeten att få träda i kontakt med regeringen.

Miljukov tvangs att bita i det sura äpplet, men han gav sin ”not” formen av en ”appell” till Rysslands medborgare, vilket innebar att han slapp rikta något krav till de allierade regeringarna. (27 mars 1917).

Sovjetkongressen, som respekterade den överenskommelse som hade träffats med regeringen, framhöll omedelbart nödvändigheten av att ”bevara arméns stridsduglighet för aktiva operationer”. Vilken skulle Europas reaktion på den ryska revolutionens målsättningar bli?

Reaktionerna i Europa

Efter de första dagarnas bestörtning frågade sig Europa vilken innebörd den ryska revolutionen hade och vilken inverkan den skulle komma att få på krigets utgång.

I Berlin och i Wien gjorde talrika röster gällande att den ryska revolutionen var en ”krigskris” och att Ryssland skulle komma att föra ”en strid på kniven”, sedan borgarklassen tagit makten. Högsta krigsledningens och regeringens åtgärder visade både i Berlin och i Wien att man var känslig för denna tolkning av händelserna. Siffran på de tyska divisioner som stod mot ryssarna förblev stationär under april 1917 för att öka från 72 till 75 divisioner i maj och till 78 i juni.

Andra röster, som blev allt talrikare, ansåg att det ryska folket, som svalt och var trött på kriget, stod i begrepp att resa sig för att kräva bröd, frihet och fred, medan de liberala ryska krigsanhängarna hade anslutit sig till denna rörelse för att sätta sig i spetsen för den och utnyttja

den i akt och mening att fullfölja kriget. Deklarationen av den 14/27 mars 1917 gav tyngd åt denna tolkning. Från denna tidpunkt avstod den österrikisk-tyska generalstaben från att sätta i gång en stor offensiv, därför att den ville utnyttja fredsviljan hos en del av den ryska opinionen och en offensiv endast skulle ha katalyserat de patriotiska känslorna i ett ögonblick då man borde låta upplösningen ha sin gång. Den tyska regeringen beviljade dessutom allehanda lättnader för de ryska ”pacifister”, som befann sig i Schweiz och ville återvända till sitt eget land. Lenin, Martov och deras vänner inom Zimmerwaldgruppen fick sina genomresevisa beviljade på tretton dagar, vilket innebar ett rekord. Parallellt med detta besvarade Scheidemann och Czernin offentligt ”appellen” av den 14 mars och gav majoritetssocialisterna fria händer i sitt agerande gentemot den ryska demokratin. Regeringen betjänade sig också av Parvus (Helphand), som nyligen hade varit lierad med den ryska socialdemokratins vänsterflygel men nu hade övergått till socialpatriotismen. De tyska socialisterna vände sig också till dansken Borgberg, som hade anlänt till Petrograd i mitten av april och som försökte organisera en internationell socialistkonferens. Han förmedlade också till ryssarna de tyska majoritetssocialisternas fredsvillkor. Denna resa kom också att ge impuls till förberedelserna för sammankallandet av konferensen i Stockholm.

I Paris, London och Rom fick revolutionen ett skiftande mottagande. I socialistiska och liberala kretsar jublade man över tsarismens fall. På konservativt håll försökte man först att tro på legenden att regimskiftet skulle ha skett med Nikolaus II:s samtycke, men efter sovjetens appell den 14/27 mars gav man öppet uttryck åt sin oro.

På regeringshåll försökte man att trots onda aningar visa god min. När man fick veta att bara ”maximalisterna” och inte hela sovjeten var pacifister, kände man sig ändå inte lugn. (Man gjorde sig här skyldig till misstaget att blanda ihop maximalister och bolsjevik, — se första kapitlet.) Pressen gjorde likväl skillnad mellan Lenin, som man behandlade som tysk agent, och sovjeten, som blev föremål för en mer hänsynsfull behandling. De allierade regeringarna hade hälsat den nya regimen välkommen, som om ingenting hade hänt. Nivelle riktade telegram på telegram till Alexejev för att ”kräva” igångsättandet av en offensiv och menade att denna ”komedi” inte kunde vara länge. Efter sovjetens hänvändelse ”till all världens folk” bestämde sig de allierade regeringarna för att ”intervenera” hos furst Lvov och därvid utnyttja socialisternas bona officia, när man hävdade nödvändigheten ”att vinna seger över den gemensamma fienden”. Två delegationer avreste till Petrograd, dels en ”extraordinär” beskickning, bestående av två socialistiska ministrar, Henderson och Albert Thomas, dels en delegation som hade i uppdrag att hylla revolutionen i de västliga socialisternas namn. (Delegationen Moutet, Cachin, Sanders.) I själva verket hade båda dessa delegationer till uppgift att blåsa liv i krigsviljan hos den ryske allierade.

Så snart de traditionella manifestationerna var undanstökade kände de socialistiska allierade den misstro för vilken de var föremål. I sovjeten möttes de av ”en sibirisk kyla”. ”De gjorde intryck av att vara agenter för Shylock, som hade kommit för att av den ryska revolutionen utkräva sin portion av kött och blod i form av kanonmat”, kommenterar Suchanov. De nödgades styrka sina mandat och fick veta att sovjeten hade intervenerat i Paris och i London för att representanter för den internationalistiska strömningen skulle få motta en inbjudan till Petrograd, och de fann sig också nödsakade att avge ”försäkringar” rörande Indien, Irland och Marokko. De allierade socialisterna förklarade att de godtog sovjetens formel: ”Fred utan annexioner och kontributioner”. I fråga om Elsass-Lothringen rörde det sig om ett miss- förstånd. Innan dess öde avgjordes, måste man enligt ryssarna höra befolkningen. Fransmännen gick motvilligt med på detta. Därvid var de av den uppfattningen att det tillkom det Frankrike som hade utplundrats 1871 att övervaka folkomröstningen. Sovjeten däremot ansåg att man här som i alla andra fall måste anlita en internationell övervakningskommission. De ryska socialisterna motsatte sig dessutom

utbetalandet av skadestånd till segrarna, bortsett från fallet Belgien. Ansvar för kriget åvilade alla. Därför borde också alla bidra till att hålla offren skadeslösa.

Eftersom ryssarna avvisade varje tanke på separatfred, glömde de allierade socialisterna dock rätt snart de första dagarnas misräkning och knöt utmärkta förbindelser med sina kolleger i sovjeten och kunde anslå krigiska tongångar av hjärtans lust. De greps så småningom av det enastående skådespel och den berusning som en lyckad revolution förmedlade och omvände sig till sovjeternas ideal. De hade lämnat sitt land som skamsna och oroliga förespråkare för sin regerings intressen, och de återvände från Ryssland som entusiastiska lovsjungare av revolutionens fosterland.

Närvaron av allierade delegationer gav stark vind i seglen åt de revolutionära försvarsanhängarna, som såg sina positioner stärkta. Men inte heller centralmakternas åtgärder hade gått spårlöst förbi. De hade indirekt fört ett helt annat spel. På så sätt kom den europeiska interventionen att påverka revolutionen åt två motsatta håll just i det ögonblick då de stora ledarna (Lenin å ena sidan, Plechanov å den andra) hade återvänt ur emigrationen och givit ökad styrka just åt ytterlighetsriktningarna.

Ursprunget till aprildagarna. Miljukovs not

I början av april stod krigsfrågan i centrum för revolutionen. Bönder, arbetare och soldater hade lyckats få sina första krav tillgodosedda. De hade börjat lägga sig till med jord, att införa åtta timmars arbetsdag eller hade brutit med den gamla disciplinen. Men ensamma kunde de inte lösa krigets problem. De bevakade också noga varje minsta reaktion från regeringens sida. I synnerhet i städerna är det hädanefter knappast något förslag som inte aktualiserar krigsfrågan, medan krav av politisk natur eller rörande arbetslivet blir andraplansfrågor.

För arméerna var disciplinproblemet och frågan om kriget oupplösligt förenade. Sovjetens ”kommissarier” hade tagit hem spelet och soldaterna vägrade att lyda befälets order om de inte överensstämde med ”demokratins” vilja. Soldaterna var visserligen anhängare av ”en fred utan annexioner”, men de visste inte hur man skulle bära sig åt för att sluta en dylik fred. Det var på det sättet ”fraterniseringsrörelsen” utvecklade sig, ett ”de revolutionära massornas initiativ”, vars målsättning var dåligt klarlagd och som upphörde redan innan sovjeten gav order om det.

Miljukov höll dock fast vid den position som han intagit redan från första dagen. Enligt honom skulle en handfull isolerade extremister aldrig våga kräva att Ryssland drog sig ur kriget. Eftersom Ryssland var oupplösligt bundet av sina allianser skulle tanken att bryta tidigare avtal eller svika givna löften vara en ren utopi för att inte säga galenskap. ”Detta utgjorde styrkan i min position”, förklarar Miljukov. Eftersom han var övertygad om att de allierade socialisterna aldrig skulle ansluta sig till en zimmerwald-formel, ansåg han det vara absurt att i något avseende modifiera utrikespolitiken. I så fall hade han åter igen nödgats ifrågasätta kriget, vilket skulle ha varit nedsättande. För att inte stöta allmänna opinionen hade Miljukov gått med på att utfärda deklarationen av den 27 mars, vilken var riktad enbart till det ryska folket. En not riktad till ambassadörerna klargjorde att de överenskommelser som träffats med de allierade förblev i kraft.

Detta försök att slingra sig undan kom att vända sig mot honom själv. När Tjernov anlände från England kunde han försäkra sina vänner att man i väster inte hade märkt på vad sätt deklarationen av den 27 mars hade förändrat Rysslands krigsmål. Han föreslog att regeringen skulle rikta en not till de krigförande makterna. Detta var det direkta ursprunget till Miljukovs ”not”.

En delegation från sovjeten uppvaktade regeringen den 1 april. Marken var redan förberedd. Kerenskij var naturligtvis redan vunnit för sovjetens synpunkter, likaså Teresjtjenko och furst

Lvov. Framför allt hade sovjeten på sin sida Albert Thomas, som trots den franska ambassadörens Paléologues råd redan vid sin ankomst hade tagit ställning mot Miljukov. Också Buchanan, Storbritanniens ambassadör, var personligen övertygad om att man måste ”kasta barlasten överbord”, om man ville hålla kvar den ryska revolutionen på sin sida, en fras som sedan upprepades av Marcel Cachin. ”Era socialister underlättar inte min uppgift”, anförträdde sig Miljukov åt Paléologue. Hans kalkyler hade inte visat sig hålla streck. Samma socialister som i Ryssland uppträdde som ”zimmerwaldare” kunde i Frankrike uppträda som ”patrioter”. Han hade alltså ingenting annat att göra än ge efter.

Den 18 april översände Miljukov den önskade ”noten” till de krigförande makterna. Mot all förväntan underströk den den hänförelse som revolutionen skänkte försvaret av de rättigheter och principer för vilka Ryssland och dess allierade kämpade. Den erinrade också om att regeringen troget skulle respektera sina åtaganden gentemot de allierade. Den andades inte ett ord om ”den ryska demokratins” strävan efter ”en fred utan annexioner och kontributioner”. Tvärtom aktualiserade den de ”garantier” och ”sanktioner”, som de allierade senare skulle fastställa för att skapa en tryggad fred.

Krisen bryter ut

På de demokratiska kretsarna verkade denna not som ett rött skynke. Man trodde till och med på en provokation, avsedd att framkalla en kraftmätning mellan sovjeten och militären. Inom arbetarkretsar satte man omedelbart i gång en petitionskampanj. På tjugofyra timmar hade den nått hela landet. För det mesta krävde man Miljukovs avgång, uttalade sitt förtroende för sovjeten och framhöll nödvändigheten att skärpa dess kontroll över regeringen.

Spänningen steg också i Petrograds förstäder på grund av anarkisten Lindes och det i 80:e infanteriregementets uppträdande. Linde var en av författarna till Prikaz men var samtidigt försvarsanhängare. Han var rädd att noten skulle bidra till arméns upplösning, eftersom den ledde till häftiga meningsbrytningar. För att förhindra en dylik katastrof såg han bara ett medel, nämligen att sovjeten tog hand om revolutionens utrikespolitik. Den demonstration som han ställde sig i spetsen för syftade till detta. Man skrek ”Ner med Miljukov”, ”Ner med angreppspolitiken”, ”Ner med provisoriska regeringen”. Men en stor del av demonstranterna var bolsjevik, och på de röda banderollerna kunde man likaledes läsa ”All makt åt sovjeterna”.

Dessa upprörda demonstrationer bröt ut vid en tidpunkt då atmosfären redan var laddad till följd av Invalidernas dag och Första maj-festen. Också högern hade mobiliserat sina styrkor. Var man på väg mot en väpnad konflikt? Petrogradsovjeten fruktade detta. Den var okunnig om de pågående demonstrationernas syfte och natur. Tseretelli, Tjcheidze, Dan och Gotz ville undvika ett inbördeskrig. De fördömde tveklöst ”Miljukovs not” och krävde ett uttryckligt avståndstagande från denna. De förklarade sig vara beredda att påtvinga regeringen sin politik. Tseretelli framhöll att ”en vädjan till massorna är ett farligt medel” och att ”sovjeten är tillräckligt stark för att på egen hand kunna förmå regeringen att böja sig”.

Redan samma kväll desavouerade denna också Miljukov och gick med på att träffa Petrogradsovjetens exekutivkommitté.

”Vi är medvetna om att sovjeten inte längre hyser förtroende för oss, förklarade furst Lvov, detta trots att regeringen inte har gjort någonting för att förtjäna en dylik misstro ... Då vi inte längre har ert stöd är vi beredda att avgå.” Man sökte finna en lösning som skulle tillfredsställa sovjeten utan att förödmjuka Miljukov. Tseretelli och Nekrassov utformade en text, som de överlät åt honom att offentliggöra.

Förstäderna, som var okunniga om resultatet av dessa överläggningar, var dock fast beslutna att demonstrera sin bestämda hållning och hade på nytt satt sig på marsch och därmed hörsammat appellen i *Pravda* och *Soldatskaja Pravda*: ”Tiden är inne att gripa makten ... det första nödvändiga villkoret för en demokratisk fred.” Lenin tillfogade: ”Regeringen bör rymma fältet och lämna sina platser åt sovjeterna”, en politik som Kalinin och Kamenev betecknade som ”äventyrlig”. Detta var i själva verket att ge demonstrationen en starkare ”vänsterinriktning” än deltagarna själva hade avsett. En del av dem var beväpnade, ”men mera för syns skull”, som en av deltagarna uttryckte sig. Närvaron av talrika kvinnor var en bekräftelse på att ingen hade någon tanke på att låta det komma till blodsutgjutelse. Demonstrationens syfte var att göra intryck på allmänna opinionen, att förnya upprorstraditionen, bringa regeringens politik att vackla, stödja sovjeten och tvinga den att inta en omedgörlig hållning. Man kan föreställa sig demonstranternas häpnad när de i hörnet av Nevskij prospekt och Sadovajagatan fick syn på en motdemonstration, som tydligen också den var organiserad. Det höjdes rop mot Lenin i hopen. Tåget greps av nervositet. Motdemonstranterna som i detta kvarter hade de sysslolösa flanörerna på sin sida och som utgjordes av studerande och officerare började också här att gå till attack och ryckte ifrån arbetarna deras standar. Det hördes gevärsskott, som avfyrades från fönstren i husen. Skärmytslingen varade ända till kvällen, och det förekom både döda och sårade.

Under tiden hade general Kornilov, som förde befälet över trupperna i huvudstaden, fattat posto några hundra meter därifrån bakom Maria-palatset och var beredd att ingripa, trots att man så sent som föregående dag uttryckligen hade förbjudit honom att göra detta. De misstroga soldaterna vägrade dock att marschera mot arbetarna. De krävde en order från sovjeten. Denna underrättades och svarade omedelbart att man säkert bedrog dem. I fortsättningen skulle de för säkerhets skull inte lyda andra order än sådana som var undertecknade av två medlemmar av sovjetens styrelse. Därigenom hade den mer eller mindre uppgjorda provokationen misslyckats. Kornilov inlämnade sin avskedsansökan. Samma dag avlät regeringen den förklarande not, som den hade utarbetat i samförstånd med sovjeten.

Sovjeten kom ifrån äventyret med ökad auktoritet, och Miljukov fann att detta hade skett på hans bekostnad. Bolsjevikerna hade däremot överskattat sin styrka, vilket Lenin några dagar senare medgav i artikeln *Lärdomar av en kris*. De hade hållit ”alltför långt till vänster”. De fick ett särskilt dåligt rykte i de ”demokratiska” kretsarna, där Kamenev blev föremål för elaka skämt.

Miljuk fall och bildandet av en koalitionsregering

Frågan om makten hade på nytt blivit aktuell efter affären med ”Miljukovs not”.

Konflikten hade på nytt kommit att ifrågasätta regimens funktionsduglighet. Men vad skulle man göra? ”Kadetterna” och bolsjevikerna sökte driva igenom en radikal lösning, men efter diverse omsvängningar vann till sist de försonligare tongångarna över hand. Efter tio dagar var krisen löst och lämnade tills vidare högern och bolsjevikerna ”ur räkningen”.

Sovjetens politiska byrå avvisade alltjämt av principiella skäl ett deltagande i regeringen, men under tiden inlämnade Gutjkov sin avskedsansökan och man uppfattade denna avgång som en signal. Några ministrar talade redan om att hela kabinettet skulle komma att avgå. På gatan kom lidelserna åter i svallning. Överste Jakubovitj gjorde som representant för garnisonen i Petrograd en hänvändelse till sovjeten för att försäkra den att det var nödvändigt ”att sovjeten, som var den enda auktoriteten i arméns ögon, deltog i regeringen”. Hade han handlat spontant? Hans intervention ackompanjerades av en serie petitioner från garnisonen och det var tillräckligt för att förmå Tseretelli och Tjcheidze att göra helt om. ”Inför påtryckningar från demokratiska element och armén” anslöt de sig till tanken på en koalition. ”För tre dagar sedan”, förklarade Tjcheidze,

”sa jag att jag inte kunde ta på mig ansvaret att rekommendera exekutivkommittén att delegera sina representanter till regeringen. Nu har jag ändrat åsikt och kan inte ta på mig ansvaret att rekommendera er att inte delta i regeringen.” Denna gång segrade förslaget att delta med 44 röster mot 19.

Till grund för koalitionen kom dock att ligga ett missförstånd. ”Borgerligheten kände sig lättad över att se massornas kontroll ersatt av ett samarbete med massorna.” Dessa i sin tur uppfattade dock bara saken så att socialister för första gången i Rysslands historia hade intagit maktens säten. De konstaterade samtidigt att sovjeten hade vägrat att ta emot den makt som arbetarna erbjöd den men att man däremot tog emot den ur soldaternas hand.

Överläggningarna om bildandet av en koalitionsregering skedde i två etapper enligt mönstret för en parlamentarisk regeringskris. Först diskussioner om programmet, så ett köpslående om sammansättningen av själva kabinettet.

I sovjetens namn utformade Dan och Tseretelli det program som de tänkte framlägga för den provisoriska regeringen för godkännande. Det grundade sig väsentligen på följande två punkter:

1. En aktion för inledandet av fredsförhandlingar och avslutandet av en fred utan annexioner och kontributioner, grundad på principen om folkens självbestämmanderätt.
2. Ett förstärkande av armén genom dess demokratisering för att förhindra ett krossande av Ryssland och dess allierade, något som skulle vara till förfång både för folkens och för fredens sak.

Man hade inte ens tid att diskutera de andra punkterna i utkastet, som avsåg kampen mot de ekonomiska störningarna, skyddet av arbetarnas rättigheter och genomförandet av en jordbruksreform. Det väsentliga var utformandet av ett utrikespolitiskt program.

Furst Lvov behöll posten som regeringschef och övertog därtill posten som inrikesminister. Miljukov ”utstöttes” ur regeringen till följd av hans egna ”kadett”-vänners bemödanden, som likväl gick med på att Nekrassov (kommunikationer), Singarev (finans), Manuilov (undervisning), Sjakovskij (socialpolitik) blev medlemmar av ministären. De skulle där komma att kämpa för genomförandet av sitt program. ”Kadetterna”, som inte godtog principen att de socialistiska ministrarna skulle vara ansvariga inför sovjeten, ansåg det samtidigt vara helt korrekt att deras egna vänner var ansvariga inför sitt eget parti.

Tjernov hade vägrat att ta utrikesministerposten, eftersom han inte fann regeringsdeklarationen tillräckligt ”zimmerwaldbetonad”. Han fick i stället posten som jordbruksminister. Skobelev som hade drömt om posten som marinminister blev i stället arbetsminister. Pesjehonov tog hand om folkförsörjningen, Tseretelli blev postminister. Utrikespolitiken tillföll slutligen den dynamiske Teresjtjenko, medan Kerenskij beklädde krigs- och marinministerierna. Socialisterna hade sålunda ”kämpat desperat för att inte komma i majoritet och hade segrat”. Tre män dominerade det nya kabinettet, Tseretelli, Tjernov och Kerenskij. Mellan de två förra, som bara trivdes bland de militanta, och krigsministern, som älskade att över partiernas huvuden kommunicera direkt med folket, var ingen förbindelse möjlig. Var och en agerade inom sin sfär. Detta skulle komma att sätta sina spår i fråga om koalitionsregeringens handlingskraft.

5. Koalitionsregeringens misslyckande

”Medlarna” mellan sovjeten och regeringen hade vunnit överhand just i det ögonblick då arbetarklassens avantgarde och den på strid inställda borgarklassen hade konfronterats med varandra och var och en på sitt håll brännmärkt varje politik som gick ut på ett ”samarbete mellan

klasserna". Allmänna opinionen, som fick tillfälle att göra sin stämma hörd i samband med kommunalvalen, följde dem som förordade moderation. Ryssland sökte fullfölja drömmen från februari om en revolution med undvikande av blodsutgjutelse. Det föreföll som om landet hädanefter var på väg mot en demokratisk regim, under vilken sovjeterna spelade rollen av folkligt parlament.

För koalitionsregimen återstod dock att lösa revolutionens problem. På högerflygeln förkunnade "kadetterna", som dock tillät några av sina representanter att delta i regeringen, att den nya regimens vanmakt uppmuntrade de "borgerliga" kretsarna att motsätta sig alla eftergifter. Till vänster förutsade bolsjevikerna, som var representerade i sovjeten, att koalitionen skulle göra bankrutt. Efter Lenins återkomst hade partiet vunnit ny styrka och brännmärkte varje eftergift åt klassfienden. I sin kamp hade de som bundsförvanter endast den lilla grupp av "mittenmän", som inspirerades av Trotskij och Lunatjarskij, men de kunde också räkna med välvillig neutralitet från en del av mensjevikerna och socialist-revolutionärerna, som bakom Martov och B. Kamkov hade fördömt ett deltagande av socialister i en "borgerlig" regering. Allt skulle komma att bero på det sätt på vilket koalitionen skulle komma att lösa krigets och revolutionens problem.

Misslyckandet för Tseretellis fredspolitik

Den drivande kraften bakom utrikespolitiken var I. Tseretelli. Den mensjevikiske ledaren hoppades att USA:s inträde i kriget och februarirevolutionen skulle ha lagt band på de imperialistiska makternas aptit. Att ryssarna avstod från Konstantinopel borde också kunna spela en roll som exempel och tjäna den demokratiska fredens sak. Man var likväl inte säker vare sig på de allierade eller på centralmakterna. Den ryska demokratin borde också återuppliva socialisternas aktion i de krigförande länderna och hjälpa till att väcka nytt liv i Internationalen, på vilken Tseretelli hade en messiansk tro. En konferens med alla de socialistiska partierna i Stockholm borde upprätta ett fredsprogram, som de skulle försöka genomdriva i art och ett i sitt land. I Ryssland var saken klar, det återstod att vinna framgång också på andra håll. Striden skulle på så sätt komma att utkämpas på två plan, dels via regeringarnas förbindelser, dels via de socialistiska partiernas inbördes kontakter. Dessutom räknade man med att varje socialistiskt parti skulle söka påverka sin regering.

Tseretellis politik, som stöddes av en "majoritet" inom sovjeten, möttes av fientlighet eller skepticism. Utrikesministern, Teresjtjenko, visste mycket väl att de allierade aldrig skulle överge sina erövringssträvanden och satte större tillit till den hemliga diplomatins vägar, när det gällde att förmå de allierade att avge lugnande deklARATIONER. De svar han fick från Lloyd George, Ribot och framför allt Wilson övertygade honom om det fåfänga i kollegans förhållanden. Bolsjevikerna hembar en lätt triumf. Man har dock svårt att förstå Lenins resonemang, när han tog ställning mot sammankallandet av en internationell socialistkonferens i Stockholm. Han sade att revolutionen i Tyskland var omedelbart förestående, och att stockholmsföretaget därför bara kunde rädda Wilhelm II och bli en räddningsplanka för socialchauvinisterna i alla länder. Trodde han verkligen på detta eller fruktade han i likhet med spartakisterna framför allt att han skulle komma att befinna sig i minoritetsställning på en internationell socialistkongress? I själva verket hade de allierade regeringarna redan givit sovjetens plan ett grundskott genom att vägra pass åt dem som skulle ha kommit att överlägga med "Kaiserns socialister".

Det hölls allehanda förberedande möten i Stockholm, men konferensen kom aldrig till stånd, vilket innebar ett svidande bakslag för Petrogradsovjeten. Majoriteten kände sig demoraliserad. Allmänna opinionen visste inte längre vad den skulle tro om konferensplanerna. Den konstaterade endast att majoriteten av socialisterna var ur stånd att åstadkomma fred, i Ryssland som på andra håll, vare sig den befann sig i oppositionsställning eller var representerad i

regeringen.

Kerenskij's falska framgångar

Var man kapabel att vinna detta krig? Man trodde Kerenskij vara i stånd att åstadkomma ännu ett mirakel. Han hade lyckats vinna insteg i generalstaben på samma sätt som han hade lyckats göra sig kvitt Miljukov. Han förmådde vinna soldaterna för tanken på en offensiv och genomförde vid detta tillfälle en minnesvärd rundresa som förskaffade honom tillnamnet "chefsövertalaren". Han var avogt inställd till varje verklig omvandling av armén (som han ansåg vara omöjlig i krigstid), och hade samtidigt övertygat soldaterna om att stunden för upprättandet av en verkligt demokratisk armé skulle komma senare. Först måste man dock vinna en militär framgång över tyskarna för att övertyga dem om att det inte var av svaghet som Ryssland gick in för en politik som syftade till fred. Generalstaben och ministrarna bedömde det militära försöket som hopplöst. Men Kerenskij vågade sig ändå på det efter att ha återställt den militära disciplinen, återfört desertörerna och fått soldaterna att godta nödvändigheten av denna offensiv. Trots bolsjevikernas öppet uttalade fördömande sattes den i gång den 16 juni. "Frihetens soldater" vann en första framgång. Men den var endast skenbar. Sedan Galizien fallit mattades offensiven, stannade upp och bröt samman. Åran gentemot de allierade var visserligen räddad, men Ryssland hade fått betala den med tusentals döda.

Berodde detta utrikespolitiska misslyckande enbart på kejsar Wilhelm? Bolsjevikerna påstod att de ryska ministrarna var i lika hög grad ansvariga. De måste störtas på samma sätt som tsarismen, eftersom de utan att ha uträttat något positivt för freden på samma sätt satte sig emot alla reformer.

Klass mot klass — arbetare och arbetsgivare

I städerna hade arbetarklassen framfört synnerligen blygsamma krav, en lön som skulle hålla rena nöden borta, förbättring av arbetsförhållandena, anställningstrygghet. Arbetsgiversidan gjorde undanflykter och endast få medgivanden. Till och med åttatimmarsdagen måste man pressa fram, och i Donets fortsatte barnarbetet. På grund av de ekonomiska svårigheterna kunde fabrikerna inte fungera i vanlig utsträckning. Arbetsgivarna ville dra nytta av dessa omständigheter. De visade inte bara den största njuget i fråga om löneökningar utan förledde också arbetarna till strejker, varje gång det blev avbrott i livsmedelstillförseln. Regeringen gillade inte deras attityd, men då den var anhängare av ett skiljedomsförfarande gav detta arbetsgivarna möjlighet att vinna en smula tid.

För de socialistiska ministrarna var det viktigaste att påtvinga arbetsgivarna en statlig kontroll över produktionen. De menade att resten skulle följa av sig själv. Men Konovalov gav signalen till motstånd genom att begära avsked. Hädanefter vägrade de ledande klasserna, som hade underlåtit att komma den nya regimen till hjälp genom att teckna sig för Frihetsslånet, öppet att samarbeta med denna regim, motsatte sig bestämdare än någonsin arbetarnas krav och organiserade sabotaget av ekonomin för att diskvalificera "en oduglig regering".

Arbetarna kände ingen som helst tacksamhet mot de socialistiska ministrarna i denna konflikt för kontrollen över ekonomin, eftersom de stod främmande för dess orsak. De var tvärtom förargade för att de inte hade stött dem mer effektivt i deras kamp mot företagarna.

När strejkrörelsen i maj tog ny fart hade den också en lätt regeringsfientlig anstrykning. Arbetarklassen knöt an till traditionen från 1905, som hade avbrutits av reaktionen och kriget. Februaridagarna hade inte varit enbart dess affär utan hela Rysslands. Nu förhöll det sig på annat sätt och strejker bröt ut i stor skala i 74 guvernement av 75 och med mer vidsträckta mål, för

övrigt illa avgränsade. Arbetsgivarparten gick till motattack genom att proklamera lockout, vilket var liktydigt med en krigsförklaring. Då ockuperade arbetarna fabrikerna och uppdrog åt sina kommittéer att leda företagen. Det var likväl tydligt att arbetsgivarna, som var beslutna att ta upp kampen, var beredda att tillgripa ytterlighetsåtgärder ända till organiserandet av avbrott i livsmedelstillförseln. På initiativ av bolsjevikerna anordnade då fabrikskommittéerna i Petrograd en konferens, som vidtog mått och steg för att kämpa mot klassfienden. Skobelev och men-sjevikerna såg denna rörelse med ovilja, då de fruktade att den skulle gå dem ur händerna. Genom att med större energi motsätta sig ”arbetarkontrollen” än lockoutrörelsen undergrävde Skobelev och sovjeterna en del av det förtroende som arbetarklassen ännu kunde ha för dem.

Klass mot klass — godsägare och bönder

På landsbygden förlorade regeringen på samma sätt bondebefolkningens sympatier. Denna hade redan under de första dagarna med kraft fört fram det mål mot vilket den strävade. Jordbrukarna ville bli egendomsägare, om de inte redan var det, ville inhägna sina marker och ville öka dem på bekostnad av ännu inte uppodlad eller otillräckligt uppodlad jord. De som brukade godsägarnas egendomar väntade sig av revolutionen en nedsättning av markarrendet och ett rättvisare utnyttjande av skogar och betesmarker och satte sin tillit till lokala kommittéer när det gällde en omfördelning av egendomen, som skulle göra det möjligt för var och en att utveckla sina resurser efter förmåga och bara tillåta den som brukade jorden att äga den.

Bondebefolkningens otålighet kan väl förklaras av de förhoppningar den hyste och av alla dess lidanden i det förgångna. Då den inte omedelbart genom ett dekret fick tillstånd att dela upp all jord, satte den sig redan i mars i rörelse, lade sig till med mark som saknade ägare eller låg obrukad och lade beslag på jordbruksutrustning och boskap. Parallellt därmed organiserades bykommittéer och inrättades jordförvaltningar i avvaktan på att konstituerande nationalförsamlingen skulle fastslå de juridiska statuterna. Dessa jordförvaltare omvärderade arrendetaxorna, bestämde utnyttjandet av betesmarkerna etc. Godsägarna reagerade omedelbart och brännmärkte de individuella åtgärderna (som var lika talrika som de kollektiva). De vände sig till regeringen och krävde att den skulle vidta åtgärder mot ”anarkin”. I likhet med industrimännens lockout-förfaranden avbröt de sådden, något som drev bönderna till ursinne.

Regeringens första steg blev att vägra att skicka de trupper som de stora jordägarna hade krävt. Men den ogillade likaså bondebefolkningens aktioner och inrättade en hel hierarki av kommittéer med uppgift att slå vakt om det bestående läget i avvaktan på den omfattande lagstiftning som konstituerande nationalförsamlingen skulle svara för. Samtidigt gav sammansättningen av dessa kommittéer anledning till kritik, och bönderna frågade sig om de åtgärder som de började vidta var riktade mot godsägarna eller mot den fattiga bondebefolkningen.

Under väntetiden bildade regeringen och partierna kommissioner och kommittéer med uppgift att dra upp linjerna för jordbrukslagstiftningen. Det första sammanträdet med nationalkommittén ägde rum först den 19 maj på grund av den omsorg man hade lagt ner på att få alla riktningar inom allmänna opinionen företrädda. Vid denna tidpunkt hade de kommittéer som spontant hade sett dagen under april redan tagit en hel del initiativ. Den principiella oenigheten mellan partierna gällde inte innehållet i deras program. Skiljelinjen gick mellan dem som med bolsjevikerna och socialist-revolutionärernas vänsterflygel ville ge de revolutionära institutionerna handlingsfrihet och dem som förordade samordnade åtgärder, utgående från centrala jordbrukskommittén. På landsbygden kände man inte till detaljerna i dessa ställningstaganden. Bondsoldaterna i städerna, som var bättre informerade, konstaterade endast att deras minister, V. Tjernov, motsatte sig den spontana rörelsen bland befolkningen.

Den nya regimen och de icke-ryska folken

De icke-ryska folken hade likaledes känslan att revolutionen inte skulle komma att ändra deras ställning så som de hade önskat. Regeringen hade proklamerat att alla revolutionens medborgare skulle vara jämlikar och därmed tillfredsställt den icke-ryska befolkningen som individer. Den nya regimen hade emellertid inte gjort något för att erkänna deras rätt att bilda en nation eller att själva avgöra arten av sina förbindelser med den nya republiken. Finnarna och polackerna fick motta försäkringar, men man förklarade för dem som för alla de andra icke-ryska folken att endast en konstituerande nationalförsamling kunde fatta ett suveränt beslut. Men denna skulle till sin majoritet komma att utgöras av ryssar, och det fanns redan en del av den icke-ryska opinionen som vägrade att erkänna dess legitimitet. Också i Ukraina, i Litauen etc. fanns det nationaliteter som krävde att en internationell organisation skulle garantera deras rättigheter. Regeringen och sovjeterna hade svårt att göra en riktig bedömning av missnöjet bland de ickeryska folken, eftersom en del av dem inte solidariserade sig med den nationella rörelsen. Än var det sådana som armenier, georgier eller judar, gamla anhängare till Bund, som aktivt deltog i den politiska kampen inom de revolutionära ryska organisationerna, än fördömde man visserligen regeringen men detta utifrån de socialistiska internationalisternas ståndpunkt. Denna senare inställning, som karakteriserade Luxemburg-anhängarna, var relativt stark bland balterna och polackerna.

De styrande i det nya Ryssland blev också överraskade när de i juni 1917 erfor att ett Råd (Rada) konstituerats i Kiev och proklamerat Ukrainas suveränitet. Det var ett förebud till kommande rörelser bland finnar, balter och tatarer.

Junidemonstrationerna

Efter sex veckors maktutövning hade koalitionsregeringen få framgångar att sätta upp på plussidan. Det ekonomiska livet var förlamat, det rådde en öppen social kris i städerna och en latent på landsbygden, och de ickeryska folken hade inlett en brytning. I själva hjärtat av revolutionen bestreds regeringens auktoritet av vänsteroppositionen, av bolsjevikerna eller anarkister, medan Kronstadt-garnisonen öppet opponerade sig mot sovjetkongressens beslut och bestred deras laglighet. Å andra sidan började kontrarevolutionen höja huvudet, uppviglad av de konstitutionella demokraterna (kadetterna), generalstabsofficerarna, den ortodoxa kyrkan och även kosackerna som kände sig hotade av jordlagen. Den första sovjetkongressen kom långt ifrån att medföra någon glorifiering av bolsjevikerna och socialist-revolutionärerna, som utgjorde en bred majoritet, den kom tvärtom att markera deras tillbakagång. Tjcheidze, Dan, Tseretelli, Gotz, Tjernov och Kerenskij vann oratoriska triumfer och gjorde sig löjliga över Lenin, Trotskij och Lunatjarskij.

Sedan majoriteten hade tryggt sin framgång lämnade den nöjd och belåten kongressalen. Dess häpnad blev stor när den i *Pravda* kunde läsa en appell till massdemonstration följande dag, den 10 juni. Majoriteten begrep inte det spel som bolsjevikerna drev. De demonstrerade alltså mot sovjeternas politik, samtidigt som de krävde all makt åt dem.

I själva verket hade initiativet utgått från huvudstadens bolsjevikiska soldater, som greps av oro när de såg Kerenskij åter få armén i sin hand. När de eniga motionerna från trupperna mot desertörerna och soldaterna bakom fronten mångfaldigades, fruktade de en återgång till den gamla disciplinen och att de likaledes skulle bli tvungna att ge sig av till fronten. Partiets ledare tvekade att organisera en demonstration, som inte utgick från arbetarna. De anslöt sig dock till förslaget och utformade en appell, men inför sovjetkongressens enhälliga reaktion ändrade de mening, och i stället för appellen hade *Pravda* den 10 ett vitt tomrum. Kongressens eldsjäl, Tseretelli, var inte nöjd med denna framgång. Han dundrade mot den "bolsjevikiska komplotten"

och ville avvärja det ”röda gardet”. Och för att driva ut djävulen ur denna demonstration och ur denna kongress tog sig Dan för att organisera en demonstration i sovjeternas namn den 18 juni. Men till stor förvåning för Petrogradsovetens ledare var det bara bolsjevikerna som slöt upp i massor, vilket visade att organisatorerna hade förlorat sitt anseende.

Bolsjevikernas seger markerade en vändpunkt i revolutionens historia. För första gången hade bolsjevikerna behärskat gatan. För första gången hade de snarare följt soldaternas råd än arbetarnas och godtagit principen om väpnade demonstrationer, mot majoriteten om så krävdes. Det var endast högeroppositionen som visade en liknande beslutsamhet. En sammanstötning var alltså oundviklig. Högern anklagade sovjeterna och bolsjevikerna för att vara i maskopi med varandra. Lenin och hans vänner brännmärkte samförståndet mellan reaktionen och ”socialförrädarna”. Socialist-revolutionärerna och mensjevikerna som på så sätt togs mellan två eldar var upprörda över ”extremisternas sammansvärjning”. Inbördeskrigets stund närmade sig.

6. Krisen sommaren 1917

Julidagarna

Vid nyheten om den tyska motoffensiven den 2 juli började stämningen i Petrograds förstäder på nytt att bli upprörd alldeles som i februari. När arbetarna sedan fick veta att kadett-ministrarna hade inlämnat sin avskedsansökan med motiveringen att vissa regeringsmedlemmar hade träffat ett avtal med det ukrainska Rådet, nådde indignationen sin höjdpunkt.

I sovjeten brännmärkte Zinovjev och Trotskij de ansvariga, dessa kadett-ministrar, som agenter för kontrarevolutionen i regeringens mitt. Med skärpa klandrade de likaledes medlemmarna av sovjetkongressens exekutivkommitté. De krävde att de skulle arresteras för att de inte hade gripit hela makten, när huvudstadens fabriker och regementen sedan flera veckor tillbaka hade uppmanat dem att göra detta.

Dessa maningar till en demonstration genljöd i en redan laddad atmosfär. Kosackernas hotelser, kyrkans varningar, maningarna från dumans gamla ledare (Gutjkov, Miljukov, Bublikov) och den kampanj som drevs av den yttersta högern och som blåstes under av Malen-kaja Gazeta hade gjort soldaterna medvetna om faran för en reaktion. De som tillhörde reserverna bakom fronten var ursinniga över att se disciplinen återupprättas, kriget fortsätta och revolutionen stå inför sin undergång. De var beredda att möta maktspråk med våld, och bolsjevikerna själva blev förvånade och även oroade över de reaktioner som deras fältrop kunde framkalla.

Demonstranterna följde *Pravdas* appell och satte sig i rörelse mot sovjetkongressens sammanträdeslokal för att ge uttryck åt sin vrede. De förebrådde häftigt sina ledare för att de inte hade gripit makten och kom med förolämpningar och hotelser. Tjernov ville svara men hade så när blivit lynchad. Han undkom med nöd och näppe tack vare Trotskijs ingripande. Snart uppstod det ett tumult i vilket å ena sidan deltog matroserna från Kronstadt, de upproriska soldaterna och en del av demonstranterna och å andra sidan de trupper som förblivit sovjeten och regeringen trogna. Man räknade nära 40 döda och mer än 80 sårade. Återställandet av ordningen erbjöd pinsamma scener, i synnerhet när armén tidigt på morgonen den 4 juli skingrade arbetarna från Putilovverken, som med kvinnor och barn hade lägrat sig kring kongresslokalen. Dessa olyckliga människor hade slutit upp i demonstrationen därför att de inte hade haft något att äta på flera dagar.

Den antibolsjevikiska reaktionen

Regeringen som visste att den hade Petrogradsovetens ledning på sin sida valde den lättaste

vägen. Den ignorerade de djupare orsakerna till folkets missnöje och riktade sina anklagelser mot bolsjevikerna, som effektivt hade organiserat demonstrationer över hela Ryssland. Zinovjev framhöll upprepade gånger att de själva hade blivit överraskade av dessa utbrott av våldshandlingar och att de hade gjort desperata försök att få demonstranterna att lugnt återvända hem. De hade aldrig haft baktanken att störta regimen och hade aldrig uppmanat soldaterna att misshandla sovjetens ledare. För övrigt hade Lenin varit frånvarande från huvudstaden, vilket visade att ingen hade väntat dylika händelser. Man ville dock inte lyssna på bolsjevikernas förklaringar. För att rikta ett kraftigt slag mot dem och förläna sina anklagelser en dramatisk effekt lät justitieministern, Perevertjev, offentliggöra texter som gav vid handen att Lenin var Kaiserns agent. (Se ”frågeställningar” s. 152.) Julidemonstrationerna och Hindenburgs motoffensiv hängde ihop. Det gällde att krossa Ryssland och revolutionen. Vissa texter föreföll förkrossande. Affären väckte ett avsevärt uppseende. Lenin, som hade återvänt till Petrograd, försvann i all hast till Finland, där han höll sig dold. Denna hans flykt gav ökad trovärdighet åt de anklagelser som hade riktats mot honom. Trotskij, Zinovjev och några bolsjevikar arresterades.

Kerenskij bildar regering

Furst Lvov uppdrog åt Kerenskij att ombilda regeringen. Dennes prestige var oskadd trots den misslyckade offensiven, ty hans namn förknippades med segern i februari och med Miljukovs fall. Han hade inte lämnat något bidrag till den slentrianmässiga antibolsjevism, som representerades av Dan, Tseretelli eller Plechanovs vänner. Han uppträdde som om han stod över partierna, men han var i själva verket mer än någonsin en förespråkare för en stark regeringsmakt och ännu mer fientligt inställd än tidigare till sovjeterna, och även om han åtnjöt allmänhetens sympatier så hade han inget förtroende för de militanta grupperna, vilkas stridigheter han öppet föraktade.

Kerenskij mötte omedelbart svårigheter av mångahanda slag. Sedan bolsjevikernas framstöt hade hejdots och partiets ledare hade arresterats eller flytt, betraktade sig gärna kadetterna som dagens segerherrar. De vägrade att ingå i regeringen om de inte fick sina villkor uppfyllda, dvs. att Tjernov skulle lämna den, Kokoskin skulle ingå i den osv. För att undgå rollen som gisslan inlämnade Kerenskij sin avskedsansökan. Denna manöver gjorde det möjligt för honom att bilda regering, där socialisterna dominerade och där Tjernov och Kokoskin fick inta sina platser vid varandras sida. Bortsett från Kerenskij och Tjernov var dock samtliga ministrar besjälade av en intensiv antibolsjevism. ”På så sätt”, kommenterade *Novaja Zjizn*, ”hade republikanerna från i mars skickligt utnyttjat de olycksaliga julidagarna. Efter att ha bemäktigat sig de första linjerna av de revolutionära skyttegravarna hade de djärvt fortsatt sin marsch framåt. Om de fortsatte på detta sätt, skulle man snart få höra deras nya fältrop: Sovjeterna måste bort!”

Det var nu regeringen som hade ordet. Den hade lovat att bekämpa anarkin från vänster och kontrarevolutionen från höger. Den tog itu med dessa uppgifter på ett högst olikartat sätt. Den enda mer anmärkningsvärda åtgärd den vidtog mot reaktionen var att Kerenskij lät förflytta general Polovtsev, som efter julidagarna hade vidtagit något hårda repressalier, och tilldela honom ett lägre kommando. I gengäld återinförde regeringen dödsstraffet i armén (för övrigt utan att tillämpa det), gav order om att de revolutionära tidningar som ”illegalt” hade ockuperat tryckerier skulle avhysas och mångfaldigade förbuden mot bolsjevikerna. Det ”svåra förtalet” om ett samförstånd med Kaisern rättfärdigade arresteringar och förbud. *Pravda* beslagtogs, och liksom på tsartiden började de bolsjevikiska tidningarna en underjordisk tillvaro.

I själva verket började antibolsjevismen förblinda de styrande kretsarna. Perevertjev blev nödsakad att lämna in sitt avsked, inte på grund av sovjetens påtryckningar och för att han hade avslöjat bolsjevikernas ”falhet”, som han själv förklarade, utan tvärtom därför att han alltför tidigt

hade givit offentlighet åt de dokument han satt inne med, varigenom han hindrade dem som hade hand om utredningen att komplettera sina informationer. Tseretelli och Kerenskij förknippade hädanefter den militära offensivens misslyckande med bolsjevikernas propaganda, som om de ensamma skulle ha varit ansvariga för truppernas demoralisering. Högern utnyttjade den fördelaktiga situationen och anklagade nu Kerenskij för att ha lagt sig till med bolsjevikernas program, trots att han i själva verket hade återupplivat krigsråden och den militära censuren och återinfört den procedur som gjorde det möjligt att förbjuda tidningar och infört förbud mot möten vid fronten. Reaktionen hade vind i seglen och själva *Novaja Zjizn* publicerade en text som framhöll nödvändigheten att återställa officerarnas rättigheter i krigstid.

Reaktionen i Finland och Ukraina

Den ”revolutionära diktaturen” kom alltså att visa sig vara reaktionär på det politiska planet. Också de ickeryska folken fick erfara detta. I samband med julidagarna hade finnarna utfärdat ett självständighetsmanifest. De slog dock strax efteråt till reträtt och förklarade att detta förslag bara hade haft till syfte att ”förbereda framtiden”. Men regeringen hade redan handlat. Efter att ha upplöst riksdagen mångdubblade den arresteringarna och utlyste nyval som inte avlöpte till socialisternas förmån. Regeringen hade handlat med sådan beslutsamhet därför att den stöddes av socialist-revolutionärerna, mensjevikerna och kadetterna. Framgången var dock endast skenbar, ty i Finland började redan skärmytslingar mellan borgerliga skyddskårer och röda garden, ett förebud till inbördeskriget.

På samma sätt gick det i Ukraina. Kadett-juristerna, som på nytt kände sig säkra i sadeln efter julidagarnas fiasko, gav en mycket restriktiv tolkning av den överenskommelse som den 3 juli hade träffats mellan regeringen och Rada. Ukrainarna svarade med att sammankalla en kongress i Kiev med Rysslands folk, till vilken det kom representanter för letterna, burjaterna och krimtatarerna. Redan vid tiden för kongressen i Kazan hade de centrifugala krafterna vunnit överhand bland muselmanerna. Ukraina slog nu in på samma väg som basjkirer, azerbajdzjaner och kirgiser och kom hädanefter att bli den drivande kraft som kunde komma hela den ryska staten att springa i stycken.

Rikskonferensen i Moskva

Sovjeternas centralkommitté hade godtagit Dans, Tseretellis och Avksentjevs synpunkter. Den tog upp deras motståndspolitik mot bolsjevikerna ”vilkas agerande hotade att leda rakt mot kontrarevolutionen”. Kerenskij ville likväl inte bli beroende av sovjeternas goda vilja. Han påskyndade inrättandet av revolutionära institutioner som skulle avlösa dem, sådana som administrativa organ på departements- och distriktsnivå, kommunala församlingar osv. Mer än 600 dylika organ fungerade i september. Han gav också bistånd åt syndikat och kooperativa företag. Framför allt organiserade han för att ge ett brett underlag åt sin regering sammankallandet av ett slags konsultativ församling, rikskonferensen i Moskva. Till den inbjöds företrädare för alla ryska sociala institutioner; 488 medlemmar av de fyra dumorna, 313 delegerade från kooperativerna, 176 syndikalister, 150 representanter för banker, handel och industri, 147 för kommunerna, 100 medlemmar av varje kategori av sovjet. Med 429 deputerade av 2 414 utgjorde sålunda sovjeterna, den revolutionära institutionen par excellence, endast en liten minoritet, även om man lägger till kooperatörernas eller syndikalisternas röster. Valet av Moskva, där de bolsjevikiska demonstrationerna hade väckt ringa genklang, underströk regeringens avsikter. Bolsjevikerna underkände också rikskonferensen som ett kontrarevolutionärt företag och vägrade att låta sig representera vid den.

Varken Kerenskij, Tjcheidze eller högeroppositionen, som föreställde sig att bolsjevikerna hade

”besegrats” i juli och som glömde att de företrädde befolkningens missnöje, fäste någon vikt vid detta uteblivande. De hade sina blickar riktade mot general Kornilov, som en månad tidigare av Kerenskij hade utnämnts till chef för den ryska krigsmakten och som framdeles kom att framstå som dennes rival.

Kornilov mot Kerenskij

Regeringschefen hade utnämnt Kornilov till överbefälhavare den 20 juli. Kornilov hade visserligen spelat en tvetydig roll i april, men hans framgångsrika uppträdande den 18 juni 1917 hade utplånat minnet därav. Framför allt var Kornilov den ende av den gamla regimens generaler som var republikan och som öppet uttalade sig för en demokratisering av armén. En gammal socialist-revolutionär terrorist, Boris Savinkov, gick dessutom i borgen för honom, något som få officerare kunde stoltsera med. Det var dessa skäl, som avgjorde Kerenskijs val, som ingen då kritiserade, vare sig i regeringen eller i sovjeten.

De krav som den nye överbefälhavaren omedelbart ställde överskred de befogenheter som hans ställning gav honom. Han begärde inte bara oinskränkt makt över armén utan ville också genomföra en militarisering av järnvägarna och rustningsfabrikerna, kort sagt en militarisering av nationen. Regeringen tillbakavisade dessa krav. Då det rörde sig om en på förhand avtalad plan, brännmärkte högern och kadetterna omedelbart Kerenskij och ställde sig under Kornilovs beskydd. Han hade med ett slag blivit kontrarevolutionens idol.

Kornilov hade alltså blivit en ny och farligare Boulanger, ty han ansågs förfoga över pålitliga trupper, vartill kom att också kosackerna slöt upp kring honom. Han gjorde ett effektfullt intåg i Moskva, omgiven av ett praktfullt kosackgarde. Rikskonferensen motsåg hans sammandrabbning med Kerenskij och blev inte besviken, ty han gick omedelbart till angrepp och förklarade att konferensens framgång berodde på om man insåg nödvändigheten av att återställa ordningen både vid och bakom fronten. Högern reste sig för att ge uttryck åt sitt bifall. Kerenskij, som hade hoppats få uppträda som skiljedomare, blev ännu en gång mot sin vilja vänsterns förkämpe och fick i sin tur ta emot dess långvariga ovationer. Han prisade i passionerade ordalag den medborgerliga enigheten och trollband än en gång hela församlingen, som han vann för sin ståndpunkt.

Vid konferensens slut framstod dock en kraftmätning som oundviklig.

Kornilovkuppen

Detta var dock inte vad Kornilov önskade. Han hade velat återställa ordningen under Kerenskijs egid för att eventuellt göra sig av med honom längre fram. Han räknade med att en demonstration i huvudstaden (kanske den 27 augusti, halvårsdagen av revolutionen) skulle ge honom den väntade förevändningen. Han hade vidtagit dispositioner för att runt huvudstaden gruppera pålitliga bataljoner, medan han till Petrograd skickade officerare med uppgift att åstadkomma incidenter där.

Hans rivalitet med Kerenskij komplicerade uppgiften, men han ändrade dock ingenting i sina planer.

Kerenskij å sin sida, som irriterades av de tilltagande revolutionära strejkerna i Petrograd, Moskva, Charkov m.fl. platser och oroades av tyskarnas landstigning i Rigabukten, fann det för tillfället vara lämpligt att göra en eftergift för Kornilovs krav. Han godtog den del av dennes memorandum som gällde återställandet av disciplinen i armén. Militären såg i detta medgivande ett svaghetstecken. Under tiden ockuperade tyskarna Riga. Kornilov krävde omedelbart att trupperna i huvudstaden, som efter tsarens fall hade lytt direkt under den provisoriska regeringen, hädanefter skulle vara underställda honom. Kerenskij vägrade att på detta sätt låta avvärpa sig.

Men då han fruktade bolsjevikiska demonstrationer i huvudstaden och inte kände till överbefälhavarens planer, gav han Savinkov i uppdrag att bege sig till Kornilov och uppmana denne att upplösa "Högkvarterets officersförening" och därmed ge ett prov på sin lojalitet. Han anhöll att Kornilov skulle skicka förstärkningar till Petrograd, och gick på så sätt i den fälla som Kornilov hade gillrat. Men Kerenskij's misstänksamhet sken dock igenom. Han preciserade sina önskemål med att han inte ville att man till Petrograd skulle sända vare sig "den vilda divisionen" eller general Krymov. Kornilov ändrade dock inte på minsta sätt sin plan som just gick ut på att både Krymov och "den vilda divisionen" skulle ingripa. Han skulle just sätta i gång, när Vladimir Lvov, som varit överprokurator för den heliga synoden och hade förbindelser med högkvarteret och som var informerad om Kornilovs planer men samtidigt lojal mot Kerenskij, fann sig föranlåten att låta denne förstå att han i fortsättningen hade intresse av att överlägga med överbefälhavaren. Kerenskij som hade på känn att man gillade en fälla för honom låtsades som om han ingenting anade. Han använde sig av Lvov som förmedlare och utgav sig för denne på telegrafan och lät anteckna överbefälhavarens svar. Denne som trodde att han hade att göra med Lvov avslöjade sina planer. Kerenskij offentliggjorde omedelbart sitt beslut att avsätta Kornilov. När denne fann sig avslöjad, vägrade han att hålla god min i elakt spel och att avgå. Kraftmätningen började.

Kerenskij's seger

Alla generalerna ställde sig solidariska med Kornilov. Denne lät trupperna rycka fram enligt planerna. Detta var att lämna arbetarmassorna ur räkningen, vilka så snart de fått kändedom om Kerenskij's appell, saboterade kommunikationerna och mötte Kornilovs soldater för att upplysa dem om den uppgift som den upproriske generalen ville att de skulle fullgöra. Med ens hade Kerenskij på nytt blivit revolutionens ledare. Sovjeten försäkrade honom om sitt stöd, medan bolsjevikerna bestämde sig för att indirekt understödja honom genom att utfärda följande lösen: kamp mot Kornilov, inget stöd åt Kerenskij.

Den revolutionära solidariteten triumferade. På några timmar var kuppen omintetgjord. General Krymov begick självmord och Kornilov arresterades. De konstitutionella demokraterna som öppet hade stött Kornilovs försök hade förlorat ansiktet.

Sedan faran för en kontrarevolution väl hade undan röjts var det ett annat hot som förmörkade horisonten för regeringen Kerenskij. Det kom från bolsjevikerna, vilkas ingripande hade varit av avgörande betydelse. Men nu hade Kerenskij inte längre något att sätta upp som motvikt i kampen.

7. Kerensjtjinan

Man kallar de sju veckorna mellan Kornilovkuppens misslyckande och bolsjevikernas framgångsrika uppror för Kerensjtjinan. Under denna period bröt stats- och samhällsorganen samman under trycket av den revolutionära flodvågen och upphörde att fungera. Kerenskij var ur stånd att handla och till och med att fatta beslut. Termen Kerensjtjina förklaras av att suffixet -sjtjina i ryskan ger en lätt nedsättande nyans åt de ord till vilka det läggs.

Den sociala upplösningen

Kornilovkuppen gjorde slut på återstoden av det förtroende som soldaterna till äventyrs hade kvar för sina officerare. Redan före oktober framstod dessa som blivande offer, för den händelse ett inbördeskrig skulle komma att bryta ut. Från denna tid försvann den ryska armén som stridande styrka. Fylld av missnöje och bitterhet, illa förplägad och illa klädd hade armén förvandlats till en hop om sex miljoner vilsekomna. Nu gick det inte längre att göra något åt massdeserteringarna.

Varken förmaningar eller hot kunde återföra soldaterna till stridslinjen. För att motstå ett anfall återstod bara några arméer som ännu inte var angripna av upplösningen. Bataljoner av frivilliga, bland dem till och med kvinnor, anlände för att förstärka dem, men förgäves. För att försvara huvudstaden hade man matroserna, som paradoxalt nog samtidigt som de förordade fred till varje pris ville rädda sina fartyg och visa sina officerare att man samtidigt kunde vägra att lyda dem och kämpa mot fienden.

De deserterande soldater som återvände till landsbygden gav ny fart åt den revolutionära rörelsen bland bondebefolkningen. De isolerade aktionerna mot gods ägarna mångdubblades. I juni, när "lokalkommittéerna" hade stor auktoritet, var det individuella, egenmäktiga tillägnandet av mark och egendom ännu relativt sällsynt. I oktober var det sex gånger så vanligt som de expropriationer "kommittéerna" hade fattat beslut om. Av 5 700 fastställda våldsdåd i slutet av sommaren och början av hösten var mer än 4 900 riktade mot storgodsägare, 324 mot förmögna bönder (kulaker), 211 mot prästerskapet och 235 mot lokala myndigheterna. Trots att de själva hade blivit föremål för utpressningar stod kulakerna stadigt på de fattiga böndernas sida under denna period av revolutionen.

Det rädde inte längre någon säkerhet på landsbygden. Jordbrukskommittéerna själva kunde inte längre göra sig åtlydda. Inrikesminister Nikitins vädjan den 21 september som innehöll "ett förbud för bönderna att lägga sig till med andras mark" ökade dessas förbittring. Den underblåste den urgamla misstron hos landsbygdsbefolkningen mot städernas "borgare" som alltid ville regera för deras räkning.

Redan före oktober var en god del av jorden i händerna på "dem som brukade den". Oron på landsbygden upphörde inte förrän denna övergång av besittande-rätten till marken var genomförd. Det jorddekret som Lenin utfärdade den 26 oktober kom på så sätt att legalisera ett redan fullbordat faktum.

Upplösningen inom armén och oron och våldshandlingarna på landsbygden utgjorde inte ett direkt hot mot regeringen. Annorlunda förhöll det sig med revolten bland städernas invånare, bland vilka först och främst soldaterna var beredda att tillgripa vilka våldshandlingar som helst för att slippa återvända till fronten och där likaså arbetarna var förbittrade över revolutionens misslyckande. Arbetarklassens lott hade inte på något sätt förbättrats sedan februari. Arbetarna levde alltså lika eländigt och hade inte ens någon känsla av att man intresserade sig för deras öde. Politiker och arbetsgivare var solidariska och uppträdde alla som medbrottslingar.

Händelserna sommaren 1917 hade visat att februarirevolutionens ledare strävade efter en regeringsauktoritet som stod i direkt motsättning till befolkningens vilja. Ända fram till slutet av augusti kunde fruktan för en provokation ännu rättfärdiga den skonsamhet med vilken man behandlade de besittande klasserna. Men efter Kornilovs misslyckande blev Kerenskijs attityd obegriplig. I stället för att gå fram med den yttersta stränghet och tillgripa de revolutionära åtgärder som alla arbetare väntade, skonade han dem som nyss varit hans motståndare och gick därvid så långt att bolsjevikerna kunde anklaga honom för att själv ha varit med om att spinna ihop en konspiration mot sovjeterna för att sedan, när han i sin tur kände sig hotad, byta läger. Inställningen bland ledarna av Petrogradsovjeten väckte ännu större indignation, ty det var uppenbart att Dan, Tseretelli m.fl. kände en sådan hätskhet mot bolsjevikerna för att dessa hade gjort gemensam sak med revoltörerna i juli, att de avstod från att angripa de borgerliga ledarna, som stod i förbund med kontrarevolutionen.

Den politiska vanmakten. Den demokratiska konferensen

Kerenskij hade dock inte så stor nytta av bolsjevikernas och socialistrevolutionärernas

förbehållslösa stöd. Fienden befann sig hädanefter till vänster och han ville därför finna en legitim grund och vinna stöd hos alla demokrater som var fientligt inställda till bolsjevikerna. I detta syfte sammankallade han en demokratisk konferens, från vilken de konstitutionella demokraterna och andra borgerliga partier uteslöts (14 september). På så sätt kom den kooperativa rörelsen och fackföreningarna att konstituera den moderata flygeln och bolsjevikerna den högljudda, extrema yttersta vänstern, som uppträdde mycket aggressivt mot Kerenskij, ”Kornilovs medbrottsling och en ny Bonaparte”. Tiderna hade ändrats sedan februari. Kerenskij gick nu med på att stå till ansvar inför konferensen. Skulle han bilda en rent socialistisk regering? Med 766 röster mot 688 bestämde sig konferensen för att tiden ännu inte var mogen för detta och förordade bildandet av en koalitionsregering tillsammans med borgarklassen ”utom kadetterna och över huvud var och en som varit inblandad i Kornilov-affären”. Då man likväl hade avvisat en formell uteslutning av kadetterna, tog Kerenskij in i sin regering Konovalov, Kisjkin och Tretjakov, vilket av yttersta vänstern betecknades som provokation. Bolsjevikerna deklarerade att endast den andra sovjetkongressen skulle kunna konstituera ”en verklig regering”.

Den demokratiska konferensen skred dock till val av ett republikens råd, en konsultativ församling som skulle spela rollen av nationalförsamling i avvaktan på inkallandet av den konstituerande nationalförsamlingen. Då man hade beslutat att representanter för de besittande klasserna skulle få delta, vägrade bolsjevikerna att ta säte i församlingen. De infann sig vid dess första sammanträde för att brännmärka regeringen ”som under ledning av kontrarevolutionära kadetter och imperialist-allierade ... fortsatte ett krig som inte längre hade någon mening och därmed dömde tusentals och hundratusentals soldater och matrosar till döden ... och förberedde uppgivandet av Petrograd och krossandet av revolutionen”. Efter att ha applåderat detta anförande av Trotskij lämnade de 53 bolsjevikiska deputeraderna demonstrativt republikens råd att fortsätta sina rådplågningar på egen hand.

Vad kunde en ”demokratisk” coalition ännu hoppas på?

Regeringens maktlöshet

Regeringen som var maktlös på landsbygden, missaktad i städerna och saknade auktoritet bland de icke-ryska folken, kunde endast agera på det utrikespolitiska området. Ingen trodde längre att den internationella socialistiska konferensen skulle kunna åstadkomma något eller ens samlas. De allierade regeringarna var å sin sida komprometterade efter Kornilov-affären och ingrep nu till förmån för nästa försök från de reaktionära krafterna. De hotade öppet Kerenskij med att de inte längre skulle leverera vapen till Ryssland om inte regeringen återställde disciplinen inom armén och ordningen i landet. Kerenskij och Teresjtjenko, som inte längre hyste några illusioner om syftet med den interallierade konferensen i London, ”som inte syftade till att modifiera krigsmålen utan till att finna medel att mer effektivt fullfölja kriget”, räknade med att senare uppnå en framgång genom en separatfred med Österrike. Förhandlingarna drog ut på tiden och soldaterna blev otåliga. För att förebygga en öppen revolt gjorde Gotz, Dan och Avksentiev en hänvändelse till Kerenskij den 22 oktober. Det var inte längre någon tid att förlora. Han måste ta det avgörande steget och samtidigt proklamera både allmän vapenvila och att jorden skulle överlämnas till bönderna. Framförda vid sovjetkongressen skulle dessa förslag ha tagit bolsjevikerna med överraskning. Men regeringen hoppades att på en gång kunna förebygga bolsjevikernas aktion och sluta fred med Österrike och handlade därför inte. Den överskattade dessutom sina egna möjligheter och undervärderade sina motståndares otålighet och bolsjeviseringens framgångar.

Framgångarna för bolsjeviseringen

Framgångarna för bolsjeviseringen hade på nytt fått ökad omfattning. Mensjevikerna och

socialistrevolutionärerna underskattade den då de trodde att undertryckandet av oroligheterna sommaren 1917 hade tagit musten ur motståndarna. I själva verket hade ledarna av partiet i fortsättningen delade meningar om vilken hållning man i fortsättningen skulle inta. De bedömde mindre exakt än Lenin den grad av förbittring till vilken massorna drivits genom februarimännens uppträdande.

Från februari till juli och till oktober

Omedelbart efter tsarens fall var bolsjevikpartiets popularitet som lägst. När sedan Kerenskijs linje segrade var det bara en militant minoritet inom partiet som i förbund med anarkisterna vågade kräva en djärvare politik. Den vann föga gehör. Men arbetsgivarsidans omedgörlighet och provisoriska regeringens maktlöshet gav snart upprättelse åt dem som hade misstrott februari-regimen och i fortsättningen förordade "all makt åt sovjeterna" (se s. 127). Missnöjet vann överhand inom arbetarkretsarna. Också de teser som Lenin hade försvarat väckte en avsevärd genklang. Bolsjevikpartiet återfann sin särprägel. I fortsättningen kom radikaliseringen av den bolsjevikiska linjen och bolsjeviseringen av allmänna opinionen att gå hand i hand.

Bolsjeviseringen vann framför allt insteg bland arbetarna vid de stora fabrikerna, vilkas inställning skilde sig från järnvägsmännens, som var benägna att försvara "sin revolution" mot attackerna från vänster lika mycket som från höger. De största fackföreningarna (anställda vid postväsendet, tryckeriarbetarna m.fl.) motsatte sig också bolsjeviseringen och förblev mensjevik. Bönderna höll sig på sidan om. De var snarast gynnsamt inställda till socialistrevolutionärerna som gällde för att vara "det gamla upprorspartiet", som traditionellt stödde den ryska landsbygdens krav. Soldaterna sympatiserade likaledes med socialistrevolutionärerna. De som befann sig bakom fronten övergick dock till bolsjevikerna så snart det stod klart att enbart en politik som gick ut på "fred till varje pris" skulle skona dem från att bege sig till fronten. Vid fronten hade Kerenskijs uppträdande lyckats fördröja bolsjeviseringsprocessen. Men den blev omöjlig att hejda efter offensivens sammanbrott. Mot slutet av sommaren gjorde sig samma fenomen gällande ute på landsbygden. Bönderna närmade sig maximalisterna och bolsjevikerna, som de lätt blandade ihop, eftersom de var de enda som inte fördömde deras "excesser".

Utan att detta innebar en direkt anslutning till bolsjevismen kom på så sätt en allt större del av befolkningen att lösgöra sig från de andra socialistiska strömningarna och närma sig dem som ställde sig bakom dess krav. Denna opinionsförskjutning fick återverkningar inom det politiska livet. Omedelbart före julidagarna var det få sovjeterna som hade bolsjevikisk majoritet, men vänsteroppositionen ökade i styrka, och det var otåligheten bland dessa ytterlighetsselement som kom upproret att bryta ut. Undertryckandet av detta och avslöjandet av "den tysk-bolsjevikiska komplotten" ledde till en tillbakagång för bolsjevikerna. Slaget hade träffat partiledningen som kände tyngden av det. I slutet av augusti gav Kornilov-affären partiet på nytt möjlighet att träda fram ur sin underjordiska tillvaro och att reorganisera sig. Bolsjeviseringen tog i fortsättningen fart och lät sig inte hejda, sedan man fått klart för sig att Kerenskij inte slog till mot kontra-revolutionärerna på det sätt som allmänna opinionen krävde. Den 31 augusti återgick Petrograd-sovjeten, som dock leddes av mensjevikerna och socialistrevolutionärerna, till en systematisk oppositionspolitik mot regeringen genom att rösta igenom en resolution som uttalade sig till förmån för sovjeternas makt, en formel som deras ledare sedan i mars hade underkänt i sin politik. När Tjcheidze och politiska byrån kom i minoritet den 9 september, valdes Trotskij, som stod bolsjevikerna nära, till Petrogradsovjets ordförande. Med utgångspunkt i huvudstaden vann sedan denna politiska linje överhand i Moskva, Kiev och Saratov. Mer än 50 sovjeterna ute i landsorten antog liknande resolutioner.

Den andra sovjetkongressen skulle öppnas den 20 oktober. Det rådde inget tvivel om att

majoriteten under trycket från bolsjevikerna, som ville gå till aktion, skulle besluta att ”överlämna all makt till sovjeterna”. Hur skulle regeringen och de andra socialistiska grupperna reagera? Hur skulle yttersta högern och armén komma att uppträda? Skulle inte de senare komma att med våld motsätta sig ”demokratins” beslut? Detta utgjorde ett problem, och det var nödvändigt att göra klart hur man skulle agera för att säkerställa triumfen för den sovjetiska lagenligheten.

På så sätt upphörde statens och samhällets gamla drivfjädrar att fungera under *Kerensjtjinan*. Under dessa förhållanden var det tillräckligt att en relativt liten grupp uppträdde beslutsamt för att den skulle kunna utöva ett inflytande som var ojämförligt mycket större än dess verkliga styrka. Kerenskij var helt medveten om denna situation. Han hoppades kunna ingjuta ny styrka i regeringens anhängare tack vare krafttillskottet från republikens råd. Bland motståndarna räknade Lenin på att allmänna opinionen skulle förhålla sig neutral. Den skulle överlåta åt avantgardet att handla och att stöta den gamla regeringen. För båda parterna gällde det endast att förekomma motståndaren. Kerenskij som solade sig i glansen från segern över Kornilov hade dröjt alltför länge med att sammankalla den demokratiska konferensen, medan Lenin däremot hade haft klart för sig att det var bråttom. Han var den snabbaste och tog hem segern.

8. Bolsjevikerna griper makten

Efter julidagarna utfärdades en arresteringsorder mot Lenin, varför han flydde till Finland, där han höll sig dold. Under hela sommaren fortsatte bolsjevikpartiet att förlora terräng. Provisoriska regeringen och reaktionen höjde åter huvudet. Då den sjätte partikongressen i början av augusti samlades halvt om halvt i hemlighet och i Lenins och Zinovjevs frånvaro, var det endast Stalin som fortfarande vågade försvara tesen att man skulle gripa makten.

Dessa synpunkter överensstämde med Lenins. Vid denna tidpunkt kunde denne dock inte föreställa sig att de skulle kunna tillämpas inom en nära framtid. Han skrev *Staten och revolutionen*, en översikt i vilken statens bortdöende framstod som ett utopiskt ideal. Dess oundvikliga slut skulle markeras av socialismens uppstigande.

Kornilovkuppen ändrade alla framtidsperspektiv. Provisoriska regeringen demonstrerade sin egen svaghet i och med att den såg sig nödsakad att söka stöd hos sovjeterna och bolsjevikerna, de enda organiserade krafter som var i stånd att slå ned kontrarevolutionen. Lenins fältrop: ”inget stöd åt Kerenskij, kamp mot Kornilov” och segern över reaktionen skänkte Lenins parti ny prestige. Arbetarna och soldaterna, som var ursinniga över att kuppens sammansvurna inte bestraffades, förlorade återstoden av det förtroende som de hade hyst för regeringen. Det är efter Kornilovkuppen som bolsjeviseringen av sovjeterna accelererar oemotståndligt. För Lenin innebar det inträffade en klar lärdom: Kerenskij som hädanefter var berövad allt stöd från militärens sida skulle inte mer som i juli kunna krossa en folkresning.

Efter sin flykt till Finland upphörde Lenin inte att skriva till partiets centralkommitté. Den 12 september gav han sitt brev överskriften: ”Bolsjevikerna måste gripa makten.” Han framhöll att eftersom bolsjevikerna hädanefter hade majoriteten i Moskva och Petrograd så kunde och måste de göra detta. ”De kunde göra det, ty den aktiva majoriteten bland de revolutionära elementen i de två huvudstäderna är tillräcklig för att rycka med sig massorna, besegra motståndaren och förintat honom, erövra makten och behålla den. Bolsjevikerna kommer att omedelbart föreslå en demokratisk fred, att överlämna jorden till bönderna, att återupprätta de demokratiska institutioner och friheter som Kerenskij trampat under fötterna och förintat och att bilda en regering som ingen kommer att störta.” ”De måste ta makten ... ty provisoriska regeringen är oförmögen att hindra uppgivandet av Petrograd till tyske kejsarens arméer.” Längre fram

sammanfattade Lenin: ”Att vänta tills man uppnår en formell majoritet skulle vara naivt från bolsjevikernas sida. Ingen revolution gör det. Kerenskij och kompani gör det inte heller. De förbereder att uppge Petrograd. Det är just den ömkliga tveksamheten hos den demokratiska konferensen som kommer att göra att arbetarna i Petrograd och Moskva tappar tålamodet. Historien kommer inte att förlåta oss om vi inte redan nu griper makten.”

Bolsjevikerna fann dessa förslag olämpliga och något olägliga. Lenin föreföll dem vara formligen besatt av maktlystnad. De begagnade hans frånvaro till att besluta sig för att delta i den demokratiska konferensen och sedan i republikens råd. Lenin gav utlopp åt sitt ursinne: ”Ni är förrädare och kräk om ni inte omedelbart ockuperar fabrikerna, omringar konferensen och kastar hela detta pack i fängelse.” Inte ens bolsjevikernas demonstrativa brytning med republikens råd lugnade Lenin. Han fortsatte att oro sig och skickade brev på brev till centralkommittén, som inte fäste något avseende vid dem. I hans frånvaro rekommenderade Kamenev att man skulle gå varsamt fram och ansåg att man måste dra lärdom av julidagarna och inte skrida till någon isolerad aktion. Den andra sovjetkongressen skulle samlas den 20 oktober, och vid den skulle bolsjevikerna få majoriteten tack vare rösterna från socialistrevolutionärernas vänsterflygel. De skulle sedan ge impulsen till sovjeterna att fatta beslutet att gripa makten.

Detta ”revolutionära legaliserande” gjorde Lenin utom sig. Den 29 september skrev han en artikel i Rabotjij Put j under rubriken ”Krisen har mognat” (se s. 134): ”Att låta det nuvarande tillfället gå förbi och invänta sovjetkongressen skulle vara komplett idiotiskt och rena förräderiet.” Hans kamrater var bestörta. De begrep inte vad Lenin kunde ha i huvudet. Denne konstaterade harmset att hans kamrater inte längre ägnade någon uppmärksamhet åt hans förslag och erbjöd sig att avgå ”för att få frihet att driva propaganda på det grundläggande planet”. Han ville angripa Kamenev och dem som stödde dennes synpunkter. Den 7 oktober återvände han i hemlighet till Petrograd. Vid ett hemligt möte med centralkommittén den 10 framlade Kamenev och Lenin var och en sina teser. Tack vare stöd från Sverdlov som hänvisade till en militärkupp som skulle vara i görningen i Minsk lyckades Lenin omvända församlingen, som röstade för det väpnade upproret med tio röster mot två. För att i sin tur få fria händer att driva agitation på lägre nivå erbjöd sig Kamenev och Zinovjev att avgå. Följande dag skickade de ett hektograferat brev i vilket de framhöll vilka risker man utsatte partiet för ”genom att sätta hela dess framtid på ett enda kort”.

Bolsjevikerna hade anslutit sig till Lenins ståndpunkt eftersom de var övertygade om att regeringen skulle ta initiativ för att hindra sovjeterna att gripa makten. Man trodde att de skulle förlägga huvudstaden till Moskva efter att ha överlämnat Petrograd åt de tyska trupperna. Bolsjevikerna kastade därför om rollerna och spelade patrioter och förklarade att de ville trygga stadens försvar. De bildade en militär revolutionscentral med Stalin, Dzerzjinskij, Bubnov och Uritskij. Trotskij som var Petrogradsovjets ordförande hade å sin sida den 9 oktober genomdrivit skapandet av en autonom militär organisation, som utgick från Petrogradsovjeten, Petrograds militära revolutionskommitté (PMRK). Han var smart nog att anförtro ledningen åt en medlem av socialistrevolutionärernas vänsterflygel. Majoriteten inom kommittén var dock bolsjevik. På så sätt kunde bolsjevikerna under täckmanteln av en organisation som handlade i sovjetens namn dirigera upproret.

Ännu två dagar före öppnandet av sovjetkongressen, som hade flyttats fram till den 25 oktober, hade man dock inte fastställt vare sig tillvägagångssättet eller dagen för revolutionens utbrott.

Den 18 oktober skrev Kamenev en artikel i *Novaja Zjiznj*, i vilken han fördömde det väpnade upprorets princip: ”Före sovjetkongressen skulle det vara ödeläggande för proletariatet och revolutionen.” Denna artikel väckte stor uppståndelse, och Lenin ansåg att den kunde jämföras med förräderi. I Sovjeternas exekutivkommitté brännmärkte Martov och Dan omedelbart varje

aktion mot representanterna för demokratin. De uppfordrade Trotskij och bolsjevikerna att med ja eller nej besvara frågan om de förberedde ett uppror. Trotskij hade högdraget dementerat: ”Sovjetkongressen skulle komma att gripa makten, den stod inför ett överhängande hot och måste försvaras.” Genom att framställas i denna dager fick bolsjevikernas förberedelser en legitim prägel. De skulle tjäna som ett skydd för framtiden och trygga den nuvarande existensen för sovjeterna, som en förrädisk regering ville göra slut på genom att utlämna huvudstaden åt fienden.

Trotskij hade sålunda inte för avsikt att ta initiativet till en attack mot regeringen. Han väntade på att denna själv skulle gå till angrepp, varvid den militära revolutionskommittén skulle vara beredd att omedelbart gå till motattack. Militära revolutionskommittén disponerade för övrigt ännu endast över rätt osäkra maktmedel. ”Den visserligen talrika garnisonen hade ingen stridsvilja. Matrosavdelningarna var fåtaliga. Röda gardet saknade utbildning.”

Kerenskij å sin sida trodde sig ha situationen i sin hand. Med tanke på den fientliga inställningen från sovjeternas exekutivkommitté mot bolsjevikerna föreställde han sig att mensjevikerna och socialistrevolutionärerna skulle stödja honom under alla förhållanden. I själva verket deklarerade Kamkov och socialistrevolutionärernas vänsterflygel att båda sidorna i lika hög grad bar ansvaret i händelse av en konflikt. L. Martov och mensjevikernas vänsterflygel var i någon mån av samma uppfattning. Trots detta ansåg Kerenskij att han kunde avlägsna sig från huvudstaden för en rundresa till arméerna. Vid hans återkomst den 17 oktober måste Konovalov uppbjuda hela sin förmåga för att han inte på nytt skulle ge sig av, då han älskade dessa parader. Ministrarna var, bortsett från Konovalov och Verchovskij, fulla av tillförsikt. Den som bar det direkta ansvaret för Petrograd, Polkovnikov, var ännu mer optimistisk. Enligt honom hade kosackerna förklarat sig vara beredda att skingra sovjeterna, så snart man slog alarm. Det lät på honom som om man snarast hade varit tvungen att hindra dem från att handla. Alldeles som Kerenskij förklarade Polkovnikov att han önskade att bolsjevikerna gick till attack. Men när Malianovitj, som var justitieminister, gav order att Lenin skulle arresteras, svarade Polkovnikov, som var ansvarig för säkerheten, att han saknade medel att uppfylla orden.

Från den 22 oktober gick händelseutvecklingen inte längre att hejda. Vid ett möte den 21 hade garnisonen i Petrograd anslutit sig till militära revolutionskommittén i Petrograd. Högkvarteret vägrade dock att sätta sig i förbindelse med sovjetens militära sektion. Högkvarteret bröt också förbindelsen med garnisonen ”och blev ett direkt instrument för de kontrarevolutionära krafterna”.

Militära revolutionskommittén riktade omedelbart en appell till befolkningen. ”Varje order till garnisonen som inte är undertecknad av militära revolutionskommittén är ogiltig (22 okt.)” Nu beslöt sig Kerenskij för att rikta ett ultimatum till militära revolutionskommittén med uppmaning att den skulle återta sin appell. Den 22 och 23 oktober såg man på ömse sidor om sina vapen. Trots att militära revolutionskommittén vid midnatt den 23 förklarade att den i princip godtog den ultimativa uppmaningen ville Kerenskij nu ta det avgörande steget. Den 24 gav han order att man skulle försegla lokalerna till den bolsjevikiska tidskriften Soldat. Militära revolutionskommittén sprängde förseglingarna. Detta innebar en öppen brytning.

Bolsjevikernas centralkommitté hade på sitt håll samlats i Smolnyj för att göra upp en aktionsplan. Dzerzjinskij skulle besätta post- och telegrafstationer, Bubnov skulle säkra kontrollen över järnvägsstationerna, Nogin upprätta kontakt med landsorten, Sverdlov skulle leda angreppet mot provisoriska regeringen och säkra sambandet mellan Baltiska flottans matroser och huvudstadens väpnade arbetare. Lenin skickade bud på bud från sitt gömställe, som han inte lämnade förrän den 25. På så sätt skulle resningen genomföras genom samverkan av två väl

samordnade men klart åtskilda rörelser som båda dirigerades från Smolnyj, nämligen dels en statskupp organiserad i sovjetens namn av militära revolutionskommittén för att försvara revolutionen, dels en proletär resning inspirerad av bolsjevikernas militära organisation och dess femmannakommitté för att ge revolutionen en stöt framåt.

Aktionen inleddes på grund av att regeringen ville säkra broarna över Neva. Röda gardet övertog kontrollen över broarna utan att soldaterna gjorde någon som helst ansats till motstånd. Som i fråga om poststationerna ägde maktavlösningen rum på "sovjetens order" och skedde utan blodsutgjutelse. De strategiska punkterna övergick på så sätt i motståndarnas händerna utan att regeringen märkte det. Dess nervcentra reagerade inte längre. De trupper som inkallats till förstärkning anlände inte och de order som gavs blev inte längre verkställda. Officersaspiranter som ville arresterar Lenin, som då bodde på Viborgska sidan av Petrograd, fann visserligen huset men tog fel på våning och trängde in i en arbetarklubb. En av dess medlemmar alarmerade omedelbart den bolsjevikiska milisen, som satte aspiranterna under bevakning. "På så sätt förvandlades regeringens ingripande till en rad förvirrade och planlösa aktioner och gick helt upp i rök." Man genomförde en stor revolution utan att någon lade märke till det. Trots detta höll Lenin på att folk skulle få klart för sig att sovjetens styrkor hade genomfört en militär kupp. Han lät därför flottan och matroserna ingripa.

Sent på kvällen den 24 oktober var hela staden i upprorsmakarnas händer. Det var endast Vinterpalatset som alltjämt gjorde motstånd. Kerenskij lämnade huvudstaden för att sätta sig i spetsen för sina trupper. Men generalstaben väntade endast på ett tillfälle att få ta hämnd för Kornilov, och kosackerna övergav honom. Han blev snart tvungen att fly. På morgonen den 25 offentliggjorde militära revolutionskommittén en bulletin, i vilken den tillkännagav sin seger: Regeringen var störtad, militära revolutionskommittén tog makten (se dokument i6 och 17).

Uppmuntrade av denna bulletin gick de upprorska till angrepp mot Vinterpalatset, som försvarades av unga officerare och en kvinnobataljon. Samtidigt hade en bolsjevikisk flotttilj gått uppför Neva. Kryssaren "Aurora" riktade sina kanoner mot Vinterpalatset. Podvoiskij, som hade uppdraget att leda anfallet, har lämnat en berättelse om denna episod, som illustrerats av Eisenstein: "Detta var revolutionens mest heroiska, mest storslagna ögonblick. I nattens mörker, som genomskars av blixarna från skotten, dök ur den täta krutröken rödgardister, matrosar och soldater likt spökgestalter fram ur de angränsande gatornas alla vrår, snubblade, föll, reste sig på nytt och fortsatte sin oemotståndliga framryckning utan att för ett enda ögonblick hejda sig. Mäktiga hurrarop dränkte kulsprutornas och gevärens knattrande och segerrop och glädjetjut genljöd från andra sidan barriaderna. Floden av människor dränkte yttertrappan och fyllde palatsets ingångar och trappuppgångar." Klockan var två på morgonen.

Några timmar senare hade den andra sovjetkongressen öppnat sitt första sammanträde. Denna gång hade majoriteten bytt sida. Av de 673 delegerade var 390 bolsjevikar, 160 socialistrevolutionärer och 60 mensjevikar. Det rådde en spänd atmosfär ty man kunde höra skotten som smattrade kring Vinterpalatset. Den öppnade sammanträdet i den avgående exekutivkommitténs namn. Man valde omedelbart en ny, i vilken Lenin, Trotskij, Kamenev, Zinovjev och Lunatjarskij kom att ingå. Av de 25 medlemmarna var 14 bolsjevikar, vartill kom några socialistrevolutionärer och internationalister på vänsterkanten. Den gamla majoriteten brännmärkte det väpnade upproret, som de betecknade som olagligt, och lämnade sammanträdet. Bolsjevikerna blev kongressens obestridda herrar. Lunatjarskij läste därpå upp en "appell", riktad till arbetarna, soldaterna och bönderna, i vilken kongressen stadfäste upproret. Detta budskap godtog enhälligt av de närvarande och ratificerades i gryningen.

Lenin, Trotskij och Lunatjarskij framträdde som de nya ledarna av revolutionen. Kongressen

hade hälsat dem med stormande bifall. Den 26 oktober ägde kongressens andra och sista sammanträde rum. Lenin tillkännagav att den socialistiska revolutionens stund var kommen. Han läste upp sitt fredsdekret med ”förslag till alla krigförande folk och till deras regeringar att omedelbart inleda underhandlingar om en rättvis och demokratisk fred”. Han framlade likaledes sitt dekret om jorden, som ”omedelbart och utan gottgörelse avskaffade storgodsens och överlämnade jorden till jordbrukskommittéerna”. Direkt efteråt valde sovjeterna en arbetar- och bonderegering, som bestod uteslutande av bolsjevikar.

Den hade följande sammansättning: ordförande Lenin, utrikesärenden Trotskij, militära och marina ärenden Antonov-Ovsejenko, jämte Krylenko och Dybenko, undervisning Lunatjarskij, inrikesärenden Rykov, jordbruk Miljutin, arbetsfrågor Sjljapnikov, handel och industri Nogin, finansärenden Stepanov-Skvortsov, livsmedelsförsörjning Teodorovitj, nationalitetsärenden Stalin, justitieärenden Lomov, post och telegraf Avilov.

Också partimedlemmarna själva blev förvånade över att finna att den nya regeringen endast upptog bolsjevikar. De som hade godtagit det väpnade upproret eller själva hade stött det gav redan uttryck åt sin oro eller vrede. Hade man dragit dem vid näsan? Anarkisterna, vänsterflygeln inom socialistrevolutionärerna, mensjevikerna och internationalisterna hade sanningen att säga ännu inte vaknat upp ur sina illusioner.

Efter sin flykt hade Kerenskij inte kunnat driva upp några styrkor som var benägna att sätta sig till motvärn mot bolsjevikerna. Det blev militärerna som höjde revoltens standar. Men under dessa preludier till inbördeskriget förmådde dock varken Kornilov eller Kaledin under någon längre tid sätta sig emot det bolsjevikiska maktövertagandet, eftersom bolsjevikerna över hela Ryssland agerade under sovjeternas täckmantel.

För att på nytt få situationen i sina händer räknade den demokratiska oppositionen på den konstituerande nationalförsamlingen. Där skulle bolsjevikerna komma i minoritet och bli tvungna att dagtinga och förena sig med de andra socialistiska partierna. I själva verket utföll inte heller valet till bolsjevikernas förmån. När nationalförsamlingen den 5 januari 1918 samlades utgjorde bolsjevikerna endast 160 mot 276 mensjevikar-socialistrevolutionärer och 12 representanter för ”borgerliga” partier.⁶ V. Tjernov valdes till ordförande med 244 röster mot 151. Med samma majoritet uttalade man sig mot de åtgärder som hade föreslagits av Lenin, nationalisering av banker, expropriering av egendom etc. Ännu en gång lämnade bolsjevikerna salen. Men tiden var inte längre densamma som då den demokratiska konferensen samlades. Det var hädanefter bolsjevikerna som ägde makten. De förklarade att en demokratisk regim skulle vara ”ett steg tillbaka” jämfört med sovjeternas regering. Lenin lät skingra konstituerande nationalförsamlingen med hjälp av militär och gav order om att den skulle upplösas. Den demokratiska republikens tid var ute.

På så sätt upplöste alltså bolsjevikpartiet efter några timmar den församling vars omedelbara sammankallande de hade krävt, varvid de hade gått så långt att de gjort detta krav till ett av målen för oktoberrevolutionen. Socialisterna ropade ut sin indignation. Det hade varit bättre om de hade handlat sex månader tidigare, när det ryska folket hade anförtrott sitt öde åt dem.

De åtgärder som bolsjevikerna hade vidtagit passade långt ifrån alla. I städerna förblev många arbetare den demokratiska traditionen trogna. På landsbygden var de missnöjdas antal också stort.

⁶ Den i Moskva av Vetenskapsakademien 1964 utgivna *Istoriija SSSR, Epocha sotsialisma*, uppger att av 715 deputerade 412 var socialistrevolutionärer och endast 183 bolsjevikar; G. v Rauch anger i *Geschichte des bolsch. Russl.* (1963) antalet deputerade till sammanlagt 707, varav 370 socialistrevolutionärer, 40 vänster soc.-rev., 175 bolsjevikar, 16 mensjevikar. Övers. anm.

Men här slöt de snarare upp kring de kontrarevolutionära generalernas, de vitas, banér. Bolsjevikerna hade dock en god del av befolkningen på sin sida, eftersom de efter att ha genomfört sociala reformer redan första dagen hade kommit med löftet om omedelbar fred. Även om de underhandlingar som hade inletts i Brest-Litovsk drog ut på tiden ända till i mars 1918, så hade åtminstone fientligheterna upphört redan från oktober 1917.

Dessa förhållanden förklarar till fullo de svårigheter som mötte bolsjevikerna när det gällde att besegra Denikins, Koltjaks, Judenitjs och Wrangels arméer. ”Oktobers bolsjevik”, som hade slutit upp kring sovjeternas makt eftersom Lenins seger innebar en återgång till freden, hade ingen lust att åter gripa till vapen för att försvara denna makt. Den nya regimen mötte mycket stora svårigheter när det gällde att rekrytera frivilliga för den nya röda armé som Trotskij hade grundat. Bolsjevikernas slutliga seger kom sålunda att lika mycket bero på de vita generalernas obotliga närsynthet som på den militära och politiska begåvningen hos män som Lenin, Trotskij, Dzerzjinskij eller Sverdlov. De vita generalerna blickade längtansfullt tillbaka mot självhärskardömet och var fientligt inställda till nationens djupaste krav och var gärna av den åsikten att den dag då de inte längre hade rätt att egenmäktigt göra bruk av piskan och exekutionsplutonen skulle Ryssland inte längre vara Ryssland utan gå sin undergång till mötes.

De utövade en terror som var värre än bolsjevikernas och stötte därigenom bort nationen. Trots den allierade interventionen, som kom i gång redan 1918 men som mer kom att sporra motståndarna än ge en effektiv hjälp, förlorade de inbördeskriget. Deras uppträdande diskrediterade definitivt dem som av bitterhet hade slutit upp under det antibolsjevikiska banéret, sådana som Tjernov, Avksentiev, Tjajkovskij, de georgiska mensjevikerna och andra. Det kom samtidigt att konsolidera auktoriteten och öka prestige hos deras besegrare. Dessa skulle hädanefter bli i stånd att regera för lång tid framåt.

Sammanfattning

Det är vanligt att ställa februarirevolutionen och oktoberrevolutionen mot varandra. Den revolutionära rörelsens spontana karaktär är verkligen också påtaglig vid tiden för tsarismens fall, medan det åtta månader senare var de politiska organisationernas agerande som spelade en avgörande roll.

En mer ingående analys visar dock att kontrasten inte är så påfallande. I februari spelade visserligen de politiska partierna, fackföreningsrörelserna osv. bara en sekundär roll, men det var dock deras upplysningsverksamhet som bar frukt. Februarirevolutionens män kunde sina roller utantill och handlade som i en dröm. De bildade sovjeter och upprättade en regim som överensstämde med en världsdels revolutionära ideal. Vad oktober beträffar har man svårt att föreställa sig vilken riktning händelseförloppet skulle ha tagit om inte Lenin och hans vänner hade drivit bolsjevikerna och sovjeterna att handla efter sitt huvud. Man får dock inte glömma att massorna hade kommit i rörelse redan dessförinnan. De utövade redan en del av statsmakten och hade på en del håll genomfört en social revolution och upprättat ett våldsregemente redan innan Lenin hade störtat Kerenskij's regering.

Vissa drag som sägs karakterisera stalintiden går sålunda inte bara tillbaka till Lenins epok, som det ibland påpekas, utan hänger samman med provisoriska regeringens misslyckande, med dess oförmåga att genomföra den sociala revolutionen och dess svaghet inför den växande faran av en kontrarevolution. Utan Kerenskij skulle man aldrig ha haft någon Lenin har det sagts. En mer exakt formulering skulle lyda: utan Kornilov eller Koltjak skulle man aldrig ha haft någon Stalin.

Andra delen: Aktstycken och frågeställningar

1 . Dokument

1. Zimmerwaldmanifestet (1915).
2. Det ”progressiva blockets” program.
3. Socialdemokratiska partiets politiska program.
4. Socialist-revolutionära partiets politiska program.
5. Petrogradsovjets appell till Rysslands folk.
6. Bolsjevikernas manifest av den 27 februari 1917.
7. Prikaz i.
8. Provisoriska regeringens första deklaration.
9. Anarkisternas program.
10. Petrogradsovjets appell till all världens folk (14/27 mars).
11. Lenins ”aprilteser”.
12. Den ukrainska Radans första ”allmänna hänvändelse” (juni 1917).
13. General Kornilovs appell.
14. ”Krisen har mognat”. (Lenin utvecklar sin taktik.)
15. ”Råd från en frånvarande”. (Lenin ger en framställning av upprorets konst).
16. Kerenskijs flykt.
17. Sovjetkongressen kungör provisoriska regeringens fall.

1. Zimmerwaldmanifestet (7 oktober 1915)

Till Europas arbetare!

Kriget har nu varat mer än ett år. Miljoner människokroppar ligger livlösa på slagfälten, miljoner män har blivit stympade för livet. Europa har blivit ett gigantiskt slakthus. Hela vetenskapen, gångna generationers arbete är vigd åt undergång. Det vildaste barbari triumferar över allt det som helt nyligen var mänsklighetens stolthet.

Vilken sanningen än må vara om vem som bär det omedelbara ansvaret för krigsutbrottet, så är en sak säker, nämligen att det krig som har orsakat detta kaos är följden av en imperialistisk rivalitet, av att de kapitalistiska klasserna inom varje nation har strävat efter att tillfredsställa sin profithunger genom att exploatera det mänskliga arbetet och naturtillgångarna.

De ekonomiskt efterblivna eller politiskt svaga nationerna fruktar att bli underkuvade av stormakterna som strävar efter att med järn och blod ändra världskartan i enlighet med sina intressen. Hela folk och länder som Belgien, Polen, Balkanstaterna och Armenien hotas av annektering, antingen i sin helhet eller till en del, som följd av köpslåendet om kompensationer.

Allt efter som kriget fortsätter blir de krafter som styr det allt mer uppenbara. Stycke för stycke slits den slöja sönder som för folken dolt händelsernas verkliga innebörd. I varje land förklarar kapitalisterna, som gör guld av krigsvinster med hjälp av de stridandes kött och blod, att detta krig är ett nationellt försvarskrig, att de försvarar demokratin och vill befria förtryckta folk. DE LJUGER.

I själva verket är de i färd med att begrava sina egna folks friheter liksom andra nationers oberoende. Det är nya bojor, nya kedjor de smider, nya bördor de pålägger, och det är arbetarna i alla länder, så väl segrarnas som de besegrades, som kommer att få bära dem. Det mål som tillkännagavs vid krigets början var en högre civilisation, ett bättre liv. Resultatet är nöd och umbärande, arbetslöshet och brist, undernäring och sjukdom. Under årtal framåt kommer

krigskostnaderna att förtära folkens kraft och andliga energi, att omöjliggöra varje reform och hindra allt framåtskridande. Intellectuell och moralisk förvirring, ekonomisk ödeläggelse och politisk reaktion är lönen för denna ohyggliga strid mellan nationerna.

Så ter sig den moderna kapitalismens verkliga bild. Den är oförenlig inte bara med de arbetande massornas intressen eller med den historiska utvecklingen utan med de mest elementära existensbetingelserna i samhället.

2. Det "progressiva blockets" program (sommaren 1915)

Undertecknade, som representerar partier och grupper i den kejserliga duman och i statsrådet, är övertygade om att endast en stark, fast och handlingskraftig regering kan föra Ryssland till seger och att endast en regering som åtnjuter förtroende är i stånd att organisera ett aktivt samarbete med alla medborgare. Vi har enhälligt kommit till slutsatsen att man för att kunna förverkliga denna uppgift — den väsentligaste och viktigaste av dagens uppgifter — måste uppfylla följande villkor:

Bildandet av en enig regering, sammansatt av personer som åtnjuter landet förtroende och på ett harmoniskt sätt kan samarbeta med de lagstiftande organen för att med det snaraste framlägga ett klart utformat program.

En avgörande förändring i de regeringsmetoder som hittills kommit till användning och som grundat sig på misstro mot initiativ. Denna förändring skall särskilt syfta till:

- a) Ett strikt iakttagande av lagliga former inom administrationen.
- b) Ett slut på uppdelningen i en civil och en militär myndighet i frågor som inte har ett direkt samband med de militära operationerna.
- c) En förnyelse av personalen inom den lokala administrationen.
- d) En förnuftig och konsekvent politik, inriktad på att bevara medborgarfreden och göra slut på klass- och rasantagonism.

För förverkligandet av en sådan politik måste följande åtgärder vidtas inom administrationen och på lagstiftningsområdet:

1. Suveränen måste amnestivägen göra ett slut på allt rättsligt beivrande av politiska eller religiösa handlingar, så vitt ingen förbrytelse av kriminell art tillkommer. Denna åtgärd måste åtföljas av efterskänkande av straff och återinsättande i medborgerliga rättigheter, där-ibland rätten att delta i val till den kejserliga duman, till landsting (*zemstvo*) och kommunala församlingar ... med undantag för förrädare och spioner.
2. Rätt att återvända för alla på administrativ väg förvisade (dvs. som förvisats utan dom och av politiska skäl).
3. Ett absolut upphörande av religiösa förföljelser av varje slag och under vilken förevändning det vara månde. Samtidigt måste de dekret i denna fråga, som inskränkt eller modifierat dekretet av den 17 april 1905, upphävas.
4. Utfärdandet av en akt i den rysk-polska frågan med kungörande av:
upphävandet av föreliggande inskränkningar i polackernas medborgerliga rättigheter inom hela Rysslands territorium; förberedandet och med det snaraste utfärdandet av en lag om autonomi för det ryska Polen och en samtidig revision av lagstiftningen rörande egendom i Polen.

5. Avskaffandet av åtgärderna mot judarna, särskilt då avskaffandet av påstraffet, ett underlättande av judarnas tillträde till skolorna och universiteten, slopande av inskränkningarna i fråga om yrkesval och återupprättandet av den judiska pressen.

6. Inledandet av en försoningspolitik i den finska frågan, särskilt inbegripande en förändring av den administrativa personalen i senaten och ett slut på förföljelserna av ämbetsmännen.

7. Återupplivandet av den lillryska (ukrainska) pressen. En revision av de fall där galiziska invånare fängslats eller förvisats (till exempel till Sibirien), och frigivandet av dem som arresterats utan att ha gjort sig skyldiga till någon förseelse.

8. Återupplivandet av fackföreningarnas verksamhet och ett slut på förföljelserna av arbetarrepresentanterna i de ömsesidiga sjukförsäkringssällskapen under förevändningen att de tillhört en icke tillåten förening. Återupplivandet av arbetarpressen.

9. En överenskommelse mellan regeringen och de lagstiftande organen om

a) snarast möjliga införande av alla de lagar som sammanhänger med det nationella försvaret, arméns utrustning, vården av sårade, hjälpen till flyktingar och de övriga frågor som står i direkt samband med kriget.

b) ett omedelbart upprättande av ett lagstiftningsprogram, syftande till att organisera freden och bevara den inre freden; ett rangmässigt jämställande av bondebefolkningen med de andra samhällsklasserna, inrättandet av zemstvoer (ung. landsting) också på distriktsnivå, revision av lagen om zemstvoer av 1890 och av kommunallagen av 1892, införandet av zemstvoinstitutionen också i gränsprovinserna, till exempel Sibirien, Archangelsk, Donregionen, Kaukasus etc. Lagar för de kooperativa sammanslutningarna, semesterlagstiftning för de anställda inom den privata handeln, förbättring av posttjänstemännens förhållanden, bekräftelse av alkoholförbudet, tillstånd att hålla zemstvakongresser och inrätta zemstvoföreningar; inrättande av fredsdomstolar i de landsändar där man inte infört dylika av finansiella skäl; vidtagandet av en serie av administrativa åtgärder, vilka erfordras för fullföljandet av det ovan angivna handlingsprogrammet.

3. Socialdemokratiska partiets politiska program

1. Folkets självbestämmanderätt, dvs. koncentrerandet av den högsta statsmakten till en lagstiftande församling, bestående av en kammare, sammansatt av representanter för folket.

2. Allmän, lika och direkt rösträtt för alla manliga och kvinnliga medborgare som uppnått tjugo års ålder, vid valen till lagstiftande församlingen liksom till alla lokala administrativa organ; röstning med slutna sedlar vid alla val; valbarhet för alla väljare till alla representativa organ; parlament valt på två år; arvode för folkets representanter.

3. Mycket vida maktbefogenheter för de lokala administrativa organen; regional autonomi för alla de områden som skiljer sig från andra genom speciella levnadsbetingelser och befolkningens sammansättning.

4. Personlig okränkbarhet i hemmet.

5. Oinskränkt samvets-, yttrande- och pressfrihet samt oinskränkt strejk- och föreningsrätt.

6. Rätt att fritt byta bostadsort och välja yrke och sysselsättning.

7. Slopande av allt klasstänkande och fullständig jämlikhet för alla medborgare utan hänsyn till kön, religion, ras och nationalitet.

8. Rätt för befolkningen att få undervisning på sitt modersmål samt inrättande av därför

erforderliga skolor på statens och de lokala, självstyrande organens bekostnad; rätt för varje medborgare att vid möten få begagna sitt modersmål; införandet av modersmålet som jämbördigt med det officiella språket vid alla lokala och allmänna institutioner och alla organ på guvernementsnivå.

9. Självbestämmanderätt för alla nationaliteter som ingår i staten.

10. Rätt för varje enskild person att dra ämbetsmän inför rätta.

11. Folkvalda domare.

12. Den stående arméns ersättande genom en allmän folkbeväpning.

13. Kyrkans skiljande från staten och skolans från kyrkan.

14. Allmän, obligatorisk, kostnadsfri skolundervisning för alla barn av båda könen upp till sexton års ålder; gratis tillhandahållande av mat, kläder och skolmateriel för behövande barn på statens bekostnad.

Som ett speciellt villkor för demokratiseringen av vår nationella ekonomi kräver Rysslands socialdemokratiska arbetarparti avskaffandet av alla indirekta skatter och införandet av en progressiv skatt på inkomster och kvarlåtenskap.

4. Det socialist-revolutionära partiets politiska program

— Omistliga mänskliga och medborgerliga rättigheter: fullständig samvets- och yttrandefrihet, pressfrihet, mötesfrihet och föreningsrätt; frihet att byta vistelseort och att välja yrke, rätt till kollektiv arbetsvägran (strejkrätt); okränkbarhet i fråga om person och bostad; full rösträtt för alla medborgare, som uppnått tjugo år, oavsett kön, religion och nationalitet, på grundval av direkta val med slutna sedlar.

— Upprättandet av en demokratisk republik på denna grundval med vidsträckt självbestämmanderätt för regioner och kommuner, såväl i städerna som på landsbygden; möjlighet att i vid utsträckning införa federativa förbindelser mellan de skilda nationaliteterna; erkännande av deras oförytterliga självbestämmanderätt; proportionell representation; lagstiftning direkt genom folket (genom referendum och initiativ).

— Tillsättande genom val samt avsättlighet och ansvarighet för alla ämbetsmän, också deputerade och domare.

— Fria rättegångar.

— Konfessionslös och obligatorisk undervisning för alla.

— Rätt för varje nationalitet inom områden med blandad befolkning till en del av budgeten, svarande mot den ifrågavarande nationalitetens storlek, att användas till kulturella ändamål, och rätt för varje nationalitet att administrera sin andel.

— Ett fullständigt skiljande av kyrkan från staten och ett erkännande av religionen som en privatsak.

— Avskaffande av den stående armén som förvandlas till en folkmilis.

5. Petrogradsovjetens appell till Rysslands folk (27 februari 1917)

Den gamla regimen har ruinerat landet och lett till hungersnöd bland befolkningen. Det blev omöjligt att längre stödja den, och Petrograds befolkning gick ut på gatorna för att ge ett direkt utlopp åt sitt missnöje. Den möttes av gevärssalvor. I stället för bröd fick den ta emot bly, tsarens

ministrar gav den bly.

Men soldaterna ville inte gå emot folket utan vände sig mot regeringen. Man har gemensamt tagit arsenalerna, gevären och viktiga organ för maktutövningen.

Striden fortsätter och måste föras till slut. Den gamla regimen måste besegras för att ge plats för en folkets regering. Från den skall Rysslands räddning komma.

För att vinna denna kamp måste folket skapa sina egna regeringsorgan. I går, den 27 februari, bildades en arbetarsovjet, sammansatt av representanter för fabriker, verkstäder och demokratiska och socialistiska partier och organisationer. Sovjeten, som har installerat sig i duman, har satt som sin viktigaste uppgift att organisera folkets krafter och kämpa för att befästa den politiska friheten och folkets regering.

Sovjeten har utnämnt kommissarier för att upprätthålla folkets auktoritet inom huvudstaden. Vi uppmanar hela befolkningen att omedelbart ansluta sig till sovjeten, organisera lokalkommittéer i stadsdelarna och överta den lokala administrationen.

Med enade krafter skall vi alla gemensamt segra för att helt sopa bort den gamla regeringen och inkalla en konstituerande nationalförsamling på basis av allmän och lika rösträtt och hemliga och direkta val.

Arbetardeputeradenas sovjet

6. Bolsjevikernas manifest av den 27 februari 1917

Proletärer i alla länder, förena er!

Till Rysslands alla medborgare.

Medborgare! Den ryska tsarismens fästen har fallit.

Det är slut på det tsaristiska bandets välmåga, som byggts på folkets ben. Huvudstaden är i det upproriska folkets hand. De revolutionära trupperna har gått över på de upproriskas sida. Det revolutionära proletariatet och den revolutionära armén måste rädda landet från det nederlag och den slutgiltiga undergång som tsarregeringen förberett.

Genom oerhörda ansträngningar och till priset av sina söners liv och blod har det ryska folket skakat av sig det sekelgamla träldomsoket.

Det är arbetarklassens och den revolutionära arméns uppgift att skapa en provisorisk revolutionär regering, som skall sätta sig i spetsen för den nya republikanska regim, som håller på att födas.

Den provisoriska revolutionära regeringen måste åta sig att utan dröjsmål trygga befolkningens och arméns livsmedelsförsörjning; i detta syfte måste alla förråd som lagts upp av den gamla regeringen och av kommunstyrelsen konfiskeras.

Reaktionens hydra kan ännu komma att höja sitt huvud. Uppgiften för folket och dess revolutionära regering är att undertrycka alla mot folket riktade kontrarevolutionära planer.

Det är en angelägen och brådskande uppgift för den provisoriska revolutionära regeringen att ta kontakt med de krigförande ländernas proletariat för att främja alla folks revolutionära kamp mot sina förtryckare och förslavare, mot de kejsrlika regeringarna och kapitalistklickarna och för att få ett omedelbart slut på den blodiga människoslakt som påtvingats de förslavade folken.

Fabrikernas och verkstädernas arbetare samt de upproriska trupperna skall utan dröjsmål välja representanter till den provisoriska, revolutionära regeringen, som måste upprättas i hägnet av det revolutionära, upproriska folket och armén.

Medborgare, soldater, hustrur och mödrar! Upp till kamp! Till öppen kamp mot tsarväldet och dess hantlangare!

Över hela Ryssland höjs upprorets röda fana! Ta frihetens sak i egna händer i hela Ryssland, slå ner tsardrängarna och mana soldaterna till kamp!

Skapa i hela Ryssland, i städerna och på landsbygden, en det revolutionära folkets styrelse!

Medborgare! Genom de upproriskas broderliga och samfälliga ansträngningar skall vi befästa den nya ordning, som friheten är i färd med att föda på självhärskardömet ruiner!

Framåt! Det ges ingen återvändo! Skoningslös kamp!

Slut upp under revolutionens röda fana!

Leve den demokratiska republiken!

Leve den revolutionära arbetarklassen!

Leve det revolutionära folket och den upproriska armén!

7. Prikaz i. (Dagorder 1)

1 mars 1917.

Till garnisonen i Petrograds militärområde. Till alla soldater i gardet, armén, artilleriet och flottan till omedelbar och sträng efterrättelse och till Petrograds arbetare för information.

Arbetar- och soldatsovjeten har beslutat:

1. I alla kompanier, bataljoner, regementen, artilleridepåer, batterier, skvadroner och olika militärförvaltningar samt på örlogsflottans fartyg skall omedelbart utses valda kommittéer, representerande de meniga inom ovan angivna militära enheter.
2. 1 alla militära förband som ännu inte valt ombud till arbetarsovjeten skall väljas en representant för varje kompani, vilken försedd med skriftlig fullmakt skall inställa sig i riksdumans byggnad klockan 10 på förmiddagen den 2 ds.
3. I alla sina politiska aktioner är militären underordnad arbetar- och soldatsovjeten och sina egna kommittéer.
4. Order från riksdumans militärkommission skall verkställas endast i de fall de icke står i strid med arbetar- och soldatsovjeten order och resolutioner.
5. Alla slags vapen, såsom gevär, kulsprutor, pansar-bilar etc, skall disponeras och kontrolleras av kompani- och bataljonskommittéerna och får under inga omständigheter utlämnas till officerarna, inte ens på deras uttryckliga begäran.
6. I tjänsten måste soldaterna iakttäta den strängaste militära disciplin, men utom tjänsten, i det politiska, medborgerliga och privata livet, äger soldaterna åtnjuta helt och fullt samma rättigheter som alla andra medborgare.

Intagandet av enskild ställning inför överordnad och den obligatoriska militära hälsningsplikten avskaffas utom tjänst.

7. Det vedertagna titulerandet av officerarna med "ers excellens", "ers välborenhet" etc. avskaffas likaledes och ersätts av tilltalet "herr general", "herr överste" etc.

Grovt tilltal till soldater från överordnade av alla grader är förbjudet liksom duandet av dem.

Varje överträdelse av denna order liksom alla missförstånd mellan officerare och soldater skall av de senare bringas till kompanikommittéernas kännedom.

Denna order skall uppläsas i alla kompanier, bataljoner, regementen, ombord på alla fartyg, i alla batterier och vid alla fältförband och övriga förband.

Petrograds arbetar- och soldatsovjet.

8. Provisoriska regeringens första deklaration

Medborgare i den ryska staten.

En stor händelse har ägt rum. Under det mäktiga trycket från det ryska folket har den gamla regimen störtats. Ett fritt och nytt Ryssland har sett dagen. Denna stora omvälvning innebär krönet på många års kamp.

Genom dekretet av den 17 oktober 1905, vilket hade framtvungats av det upproriska folket, hade Ryssland sett sig utlovat konstitutionella friheter. Dessa löften hölls icke. Duman, som tjänstgjorde som ett språkrör för folkets förhoppningar, upplöstes. Den andra duman fick dela samma öde. Regeringen som såg sig ur stånd att bryta folkets vilja beslöt genom dekretet av den 3 juni 1907 att beröva folket en del av den rätt att delta i lagstiftningsarbetet som först hade tillerkänts det. Under loppet av nio långa år fräntogs folket den ena efter den andra av de rättigheter som det hade förskaffat sig. Ännu en gång slungades landet ned i en avgrund av absolutism och godtycke. De försök som gjordes att få regeringen att ta förnuft visade sig inte tjäna något till, och den världsomspännande konflikt i vilken fosterlandet drogs in av fienden fann den i ett tillstånd av moraliskt förfall, likgiltighet inför fosterlandets framtid, främlingskap inför folket och djup korruption.

Varken arméns heroiska ansträngningar, som krossades under tyngden av landets inre kaos, eller maningarna från de representanter för folket, som enats inför den fara som hotade nationen, kunde förmå exkejsaren eller hans regering att slå in på den väg som skulle leda till samförstånd med folket. När Ryssland sålunda till följd av de styrandes olagliga och olycksbringande handlingssätt fann sig ställt inför de allvarligaste olyckor och nederlag, såg sig nationen nödsakad att ta makten i egna händer. Fyllt av revolutionär entusiasm och medvetet om ögonblickets allvar har folket i samförstånd med riksduman och tillsammans med den bildat den provisoriska regeringen. Denna anser det vara sin heliga plikt och sin skyldighet att uppfylla folkets förhoppningar och föra landet in på en fri, medborgerlig styrelses lysande väg.

Regeringen är förvissad om att den anda av djup fosterlandskärlek som kommit till uttryck i kampen mot den gamla regimen skall inspirera våra tappra soldater på slagfälten. För sin del skall den göra allt för att förse armén med allt den behöver för att föra kriget till ett segerrikt slut. Regeringen betraktar de förbund som förenar oss med de andra krigförande makterna som heliga och kommer att till punkt och pricka respektera de fördrag vi slutit med våra allierade.

Samtidigt som den vidtar åtgärder för att försvara landet mot den yttre fienden, ser regeringen det som en angelägen plikt att låta folkets vilja få komma till uttryck vid valet av politisk regim och kommer därför så snart som möjligt att sammankalla en konstituerande nationalförsamling på grundvalen av allmän, direkt, lika och hemlig rösträtt, varvid deltagande i valen likaledes kommer att garanteras de tappra försvararna av våra förfäders jord, som nu ger sitt blod på slagfälten. Den konstituerande nationalförsamlingen kommer att utfärda grundlagar, genom vilka rättvisans, frihetens och jämlikhetens oförytterliga rättigheter kommer att garanteras landet.

Regeringen, som inser allvaret i den rättslöshet som håller landet nere och utgör ett hinder för folkets fria, skapande utveckling i det ögonblick när en stor nationell omvälvning ägt rum, finner det nödvändigt att omedelbart och redan före sammankallandet av den konstituerande nationalförsamlingen förse landet med lagar som garanterar skyddet av den medborgerliga

friheten och jämlikheten och ger alla medborgare möjlighet att fritt bidra till en skapande insats till fromma för alla. Regeringen kommer också att utfärda lagar som tillförsäkrar alla medborgare lika stora möjligheter att på den allmänna rösträttens grund delta i valen till organen för självstyrelse.

I den nationella befrielsens stund tänker hela landet med tacksamhet på dem som under försvaret av sina politiska och religiösa övertygelser fallit offer för den gamla regimens förföljelser. Provisoriska regeringen betraktar det också som en glädjande plikt att från förvisning och fängelser med all hedersbevisning hemsända dem som lidit för fosterlandets bästa.

Vid uppfyllandet av dessa uppgifter besjålas provisoriska regeringen av övertygelsen att den också fullgör folkets vilja och att hela nationen stöder den i dess ärliga ansträngningar att trygga Rysslands lycka. Denna förvissning skall ge den mod. Provisoriska regeringen anser att endast hela folkets uppriktiga stöd kan säkerställa den nya regimens slutliga seger.

6 mars 1917.

9. Anarkisternas program (slutet av mars 1917)

Förstörelsens ande

är uppbyggandets ande.

Arbetarnas befrielse skall vara
arbetarnas eget verk.

Revolutionens mål och uppgifter

Den ryska revolutionen går snabbt framåt, och redan nu kan man med säkerhet säga att regeringen Gutjkov-Miljukovs dagar är räknade. Folket har rest sig för att ge ett bestämt uttryck åt sin vilja att nå sitt mål, den fullständiga segern. Det vet av erfarenhet att man kommer att besvara en halvhjärtad revolution med en total reaktion.

Det finns i detta nu två regeringar i Petrograd, ministären Gutjkov-Miljukov, som är ivrig att förklara sig ”suverän”, och arbetar- och soldatsovjeten. Den senare för den förra vid tygeln. Den faktiska makten vilar i revolutionens hand. Herrar Gutjkov och Miljukov sprattlar maktlösa i dess mäktiga grepp och tänker med längtan tillbaka på ”den gamla goda tiden” under Nikolaus den Blodige och undertecknar med darrande hand arbetar- och soldatsovjeten order. De spelar rollen av ömkliga narrar, som Historien har höljt i scharlakansröda mantlar för att driva gäck med dem. Denna scharlakansröda färg passar dem inte och de skulle vilja befria sig från den, men den grymma Historien tillåter inte detta utan håller dem i sitt fasta grepp.

Det är två veckor sedan denna revolution såg dagen, och under denna korta period har borgarklassen upprepade gånger sökt bedra och förråda den. Efter att ha tvingats jaga bort den Blodige Tsaren har denna borgarklass i sin omsorg om folkets ”välfärd” sökt rädda Romanovernas vacklande tron och kallat tsarens broder, Michail, att regera och härska. Men arbetarnas och soldaternas sovjet har inte velat gå med på detta. Och Michail har visligen dragit sig tillbaka under förevändningen att han velat rätta sig efter folkets vilja. För att garantera arméns ”trohet” har dessa herrar Miljukov och Gutjkov gjort ansträngningar för att till överbefälhavare för armén utnämna den beprövade magnaten, chefen för Svarta Hundradenas ruskiga följe, storfurst Nikolaus Nikolajevitj. Men arbetar- och soldatsovjeten vägrade på nytt att gå med på detta, och storfursten som hade sin egen uppfattning om viljan hos ett folk, som han dittills hade kuvat med knutpiskan och bajonetten, fick nu denna gång själv ge vika. För att begrava den konstituerande nationalförsamlingen förklarar nu Gutjkovs och Miljukovs klick att man kommer att sammankalla den ”efter kriget”. Men arbetar- och soldatsovjeten har oåterkalleligen bestämt att

den skall samlas inom två månader. Och bandet av professionella förrädare av folkets sak har visligen skrivit under: inom två månader. Inom GutjkovMiljukovs läger börjar man redan att inse att man inte bara kommer att vara ur stånd att underkuva det avlägsna Konstantinopel utan att man också kommer att nödgas förlora territorier som till helt nyligen ansågs vara omistliga. Också inom ”de ädla allierades” läger börjar man att ängslas på allvar och framhåller nu gång på gång för Miljukov att det är nödvändigt att förfoga över ”en stark makt”. Men herrar Miljukov är nu maktlösa, de har ingen styrka att komma med. Revolutionen har krossat dem och åderlåt it dem. De gjorde sig beredda att hejda den och göra slut på den och är nu själva inte annat än ett levande lik i dess hand.

Men detta levande lik kan ännu en gång komma att hämta styrka om man inte slutgiltigt tar livet av det. För den ryska revolutionen öppnar sig storslagna och tallösa möjligheter, men den hotas samtidigt av en stor fara. Den största faran är att den blir stående på stället, om också bara för ett kort ögonblick. Genom att för tillfället hejda sin rörelse ger revolutionen de kontrarevolutionära krafterna tillfälle att organisera sig. Och det är detta som den ryska revolutionen framför allt måste undvika. Likt en orkan måste den svepa bort de dunkla krafterna och tillintetgöra dem. I annat fall kommer de att göra slut på revolutionen.

Den parallella existensen av två centrala regeringar är, trots den revolutionära regeringens uppenbara dominans, någonting djupt onormalt och även farligt för revolutionen. Det omedelbara problemet för revolutionen är att befria sig från varje form av centraliserad makt och att uppnå en fullständig decentralisering med den sociala revolutionens fana som enande princip.

Revolutionen måste omedelbart förklara sig vara maximalistisk och social, förbereda den kommunistiska revolutionen, omedelbart dekretera att kriget är slut och att det är förbi med det kapitalistiska systemet och genom direkt, revolutionär aktion understryka och stärka sin socialistiska mission. En dylik revolution kommer att få en oerhörd moralisk auktoritet, och hela det arbetande folket kommer att som en man sluta upp kring den.

Det är endast en sådan revolution som djärvt kan avstå från att räkna med faran av en militär upplösning. Med blixstens hastighet kommer den att nå fram till planetens mest avlägsna vrår för att överallt hälsas med glädje av folken och medföra befrielse för mänskligheten ur träldomens bojar.

Det upproriska folket är nu föremål för talrika och vitt skiftande påtryckningar. Borgarklassen som trängts in i en återvändsgränd försöker övertyga det om nödvändigheten av politiska reformer och föreslår med krypande in ställsamhet att en konstituerande nationalförsamling skall få i uppdrag att utforma den nya makt som det förmenas välja att framdeles underkasta sig. Den hoppas också kunna begagna sig av folks religiösa och dynastiska fördomar för att så långt möjligt stärka sin egen regim. Vidare hyser den en hemlig förhoppning att kunna utnyttja folkets patriotiska känslor och befolkningens känsla för staten för att kunna förlänga detta brottsliga krig.

Vid borgarklassens sida står den internationella socialdemokratin. En av dess riktningar, som man kallar socialpatriotism, är helt och hållet utstakad efter borgarklassens linjer. Den är också imperialistisk, krigisk och i själva verket konservativ. Den manar arbetarna att ömsesidigt massakera varandra, manar dem att föra kriget ”ända till slutet” och säger att revolutionens stund ännu inte är inne och att man måste ”rädda fosterlandet”. Den uppmanar folket att enigt sluta upp under Gutjkovs och Miljukovs fana, liksom den nyligen manade det att sluta upp under Nikolaus den Blodiges banér.

En annan del av socialdemokratin skiljer sig från den imperialistiska borgarklassen i frågan om kriget. Inom utrikespolitiken höjer man den pacifistiska borgarklassens fältrop och kräver ett slut

på kriget och en fred ”utan annexioner”. Men dess politiska program ligger mycket nära den imperialistiska borgarklassens. Just för ögonblicket kräver den på sin höjd republik men skulle i värsta fall också kunna finna sig i en konstitutionell monarki. Inför de friheter som den har uppnått har den till och med upphört att tala om en social revolution och nöjer sig med nödvändigheten att i samband med den

konstituerande nationalförsamlingen genomföra så vidsträckta politiska reformer som möjligt. Med utgångspunkt från den felaktiga premissen att det är fråga om en ”borgerlig” revolution, använder den sig av taktiken att utöva ”påtryckningar” på borgarklassen, alltså Plechanovs taktik 1906 för att ”driva borgarna åt vänster”.

Det är bara den obetydligaste delen av socialdemokratin som förblir socialismen trogen och uppmanar folket att förvandla den aktuella revolutionen till en social revolution. Men den är inte helt konsekvent och är till och med tvetydig, ty trots sin socialistiska uppfattning behåller den det borgerliga alternativet i bakfickan. Den förkastar inte minimiprogrammet som grund och kommer för den händelse den sociala revolutionen misslyckas med lätthet att anpassa sig till de borgerliga demokratiska reformer, som i framtiden kommer att garantera den en möjlighet till klass-samarbete med borgarklassen inom de relativt liberala institutionerna.

Vilka är våra uppgifter i den nuvarande revolutionen? De härflyter ur vår anarkistiska åskådning. Vi är eviga och oförsonliga motståndare till Kapitalet. Vi anser att det inte kan bli tal om någon verklig frihet annat än om det kapitalistiska systemet och staten utplånas. Och vi kommer att göra klart för folket att ökningen av dess politiska rättigheter inte i sak kommer att medföra någon ändring i fråga om dess förslavning. Vi kommer att klargöra för folket det värdelösa och absurda i taktiken att ”driva borgarna åt vänster”. Vår historiska uppgift är att driva proletariatet åt vänster för att det skall störta borgarklassen i avgrundens djup.

Den konstituerande nationalförsamlingen som är ett slags lösenord, som försvaras av socialdemokratin, är ett borgerligt slagord. Den har inte till syfte att göra slut på borgarklassens exploaterande av folket utan syftar till en kompromiss med borgarklassen, vilken kommer att ge ny politisk styrka åt denna exploatering.

Trots sina åthävor kommer arbetar- och soldatsovjeten inte att befria arbetarna om den inte förverkligar ett effektivt maximalistiskt och antikapitalistiskt program.

Arbetarnas befrielse kan ske endast genom en social revolution, och förverkligandet av en dylik utgör den mest angelägna uppgiften för Rysslands arbetare. Den ryska revolutionen måste få fria händer och decentraliseras. Dess räddning ligger uteslutande i det omedelbara installerandet och offentliggörandet av en kommunistisk regim och ett förstärkande av den direkta aktionen. Hela Ryss land måste förvandlas till ett nät av revolutionära och självständiga kommuner, som genom att lägga beslag på jorden och fabrikerna exproprierar borgarklassen och gör slut på den privata äganderätten.

Det är endast denna sociala revolution som kan föra arbetarna till seger över borgarklassen och till full frigörelse. En reform av den borgerliga staten kommer, även om den genomförs till demokratisms yttersta gräns, inte att befria arbetarna utan endast att medföra en ny seger för borgarklassen över massorna.

Leve den sociala revolutionen!

Leve den anarkistiska kommunismen!

(Outgivet flygblad)

10. Petrogradsovetens appell till all världens folk

14 mars 1917

Kamrater proletärer, arbetare i alla länder!

Vi ryska soldater och arbetare, förenade i Petrograds arbetar- och soldatsovjet, sänder er våra varma hälsningar och underrättar er om en stor händelse. Den ryska demokratin har störtat tsarernas despotism och inträder som en självständig och likvärdig medlem i nationernas familj och som en mäktig styrka i kampen för vår gemensamma befrielse. Vår seger är en stor seger för friheten och demokratin. Reaktionens stöttepelare i världen, ”Europas gendarm”, finns inte mer.

Må den vara begravnen för alltid! Leve friheten! Leve proletariatets internationella solidaritet och leve dess kamp för en slutgiltig seger!

Vårt verk är inte fullbordat. Den gamla regimen skuggor har ännu inte helt skingrats och talrika fiender samlar sina krafter för att betvinga den ryska revolutionen. Våra framgångar är dock redan betydande. Rysslands folk kommer att ge uttryck åt sin vilja i en konstituerande nationalförsamling, som inom kort kommer att samlas på grundval av allmän och lika rösträtt utövad vid direkta och hemliga val. Man kan redan lugnt förutsäga att det i Ryssland kommer att inrättas en demokratisk republik. Det ryska folket äger nu full politisk frihet. Det kan göra hela sin makt gällande såväl i inrikes som i utrikes frågor.

Vi riktar vår vädjan till alla de folk som förötts och ruinerats av detta omänskliga krig och förklarar att stunden nu är inne för en beslutsam kamp mot regeringarnas erövringslust i alla länder. Tiden är inne för folken att ta besluten om krig och fred i sina egna händer.

Den ryska demokratin, som är medveten om sin revolutionära makt, förklarar härmed att den med alla medel kommer att motsätta sig de styrande klassernas erövringspolitik och den inbjuder Europas folk till en gemensam och beslutsam aktion för fred.

Vi vädjar likaså till våra bröder, proletärerna i den österrikisk-tyska koalitionen och framför allt till det tyska proletariatet. Från krigets första dag har man försäkrat att man gripit till vapen för att försvara den europeiska civilisationen mot den asiatiska despotismen. Många av er har däri sett ett rättfärdigande av det stöd som man givit kriget. Men nu gäller inte längre detta rättfärdigande. Den ryska demokratin kan inte vara ett hot mot friheten och civilisationen.

Vi försvarar med fasthet vår frihet mot alla reaktionens anslag, såväl inifrån som utifrån. Den ryska revolutionen kommer inte att vika tillbaka för bajonetterna och inte att låta sig krossas av utländska arméer.

Men vi vädjar till er: Kasta av er halvautokratiska styrelses ok på samma sätt som det ryska folket har sopat undan det tsaristiska självhärskardömet. Vägra att tjäna som instrument för erövring och våld i monarkernas, godsägarnas och bankirernas hand och låt oss med gemensamma ansträngningar hejda det ohyggliga slaktande som är en skam för mänskligheten och som förmörkar den ryska frihetens stora födelsestund.

Arbetare i alla länder ! Vi räcker er som bröder våra händer över bergen av våra dödas lik, över floderna av oskyldiga tårar och oskyldigt blod, över de ännu rykande ruinerna av städer och byar, över ödelagda kulturskatter och vädjar till er att återupprätta den internationella enigheten. Den är garantin för våra framtida segrar och för mänsklighetens fullständiga befrielse.

Proletärer i alla länder, förena er!

Petrograds arbetar- och soldatsovjet.

11. Aprilteserna

Vår inställning till kriget, som från Rysslands sida även under den nya regeringen Lvov & Kompani på grund av denna regerings kapitalistiska karaktär obestriddligen har fortsatt att vara ett imperialistiskt rövarkrig, medger inte någon eftergift, hur obetydlig den vara må, för den ”revolutionära försvarsvänligheten”.

Till ett revolutionärt krig som verkligen skulle berättiga den revolutionära försvarsviljan kan proletariatet ge sitt medgivande endast på följande villkor:

- a) Maktens överförande till proletariatet och de fattiga skikt av bondebefolkningen som står proletariatet nära;
- b) ett avståndstagande från alla annexioner i sak och inte bara i ord;
- c) en faktisk och fullständig brytning med alla kapitalets intressen.

Inför den obestriddliga uppriktigheten hos de stora grupper bland massorna, som är anhängare av en revolutionär försvarsvänlighet och som inte kan godta ett krig annat än av nödvändighet och inte i erövringssyften, och med tanke på att dessa massor är förda bakom ljuset av borgarklassen, är det viktigt att för dem med särskilt omsorg, uthålligt och tålmodigt klargöra deras misstag och förklara för dem att det råder ett oupplösligt samband mellan kapitalet och det imperialistiska kriget, och övertyga dem om att det utan att man störtar kapitalet är omöjligt att avsluta kriget med en verkligt demokratisk fred, som inte påtvingats med våld.

Organiserandet av en så vidsträckt propaganda som möjligt i denna fråga inom den aktiva armén. Förbrödring.

2. Det som karakteriserar den nuvarande situationen i Ryssland är övergången från revolutionens första etapp, som på grund av proletariatets otillräckliga klassmedvetande och organisation har fört borgarklassen till makten, till dess andra etapp som måste lägga makten i händerna på proletariatet och bondebefolkningens fattiga skikt.

Denna övergång karakteriseras å ena sidan av ett maximum av laglighet (Ryssland är för ögonblicket det friaste av alla de krigförande länderna och över huvud taget det friaste landet i världen) och å andra sidan av frånvaron av ett våldsregemente över massorna och slutligen av massornas oflekterade tilltro till kapitalisternas regering, trots att kapitalisterna är fredens och socialismens värsta fiender.

Denna egenartade situation kräver av oss att vi förstår att anpassa oss till de speciella villkoren för ett partiarbete bland de väldiga proletära massor, som nätt och jämnt vaknat upp till ett politiskt liv.

3. Inget stöd till den provisoriska regeringen utan tvärtom ett påvisande av lögnaktigheten i alla dess löften, särskilt dem som gäller avståndstagandet från annexioner. En demaskering av regeringen i stället för framförandet av ”krav”, ty det senare skulle på ett oförsvarligt sätt sprida illusionen att denna regering, som är en kapitalist-regering, inte längre är imperialistisk.

4. Ett erkännande av att vårt parti är i minoritet, för ögonblicket i stark minoritet, inom majoriteten av arbetarsovjeterna gentemot blocket av alla de småborgerligt opportunistiska element som påverkas av borgarklassen och som förmedlar dess inflytande till proletariatet, från folksocialisterna och socialistrevolutionärerna till Steklovs Organisationskommitté (Tjcheidze, Tseretelli m.fl.) osv.

Ett klargörande för massorna av det faktum att arbetarsovjeterna är den enda möjliga formen för

en revolutionär regering och att följaktligen vår uppgift, så länge regeringen är underkastad borgarklassens inflytande, endast kan gå ut på att tålmodigt, systematiskt och ihärdigt förklara misstagen i sovjeternas taktik för massorna och därvid framför allt hänvisa till deras praktiska behov.

Eftersom vi befinner oss i minoritet måste vi ägna oss åt kritik och förklara misstagen och samtidigt framhålla nödvändigheten av att hela statsmakten övergår till arbetarsovjeterna, så att massorna på grund av egen erfarenhet skall kunna övervinna sina misstag.

5. Inte en parlamentarisk republik — att från arbetarsovjeterna återgå till en dylik skulle vara ett steg bakåt utan en republik av arbetar-, lantarbetar- och bondesovjeter i hela landet, nerifrån och uppåt.

Avskaffande av polisen, armén och byråkratin (dvs. ett ersättande av den stående armén med en väpnad folkarmé).

Val av alla tjänstemän och möjlighet att omedelbart avsätta dem. Tjänstemännens lön får inte vara högre än genomsnittslönen för en bra arbetare.

6. I jordbruksprogrammet en överföring av tyngdpunkten till sovjeter av lönearbetare inom jordbruket. Konfiskering av all godsägarjord.

Nationalisering av all jord i landet. Jorden ställs till förfogande för sovjeter av lönearbetare inom jordbruket och jordbrukare. Bildande av sovjeter av fattigbönder. Av varje storgods (från 100 till 300 hektar, varvid hänsyn tas till lokala förhållanden och de lokala organens bedömning) bildas mönsterjordbruk under kontroll av lönearbetarsovjeter och för det allmännas räkning.

7. En omedelbar sammanslagning av alla banker i landet till en enda nationalbank under kontroll av arbetarsovjeterna.

8. Det är inte ”införandet” av socialismen som är vår omedelbara uppgift utan endast det omedelbara införandet av en kontroll från arbetarsovjeternas sida av samhällsproduktionen och av fördelningen av produkterna.

9. Partiets uppgifter:

- a) ett omedelbart inkallande av en partikongress;
- b) ändring av partiprogrammet, framför allt

1) rörande imperialismen och det imperialistiska kriget,

2) rörande inställningen till staten och vårt krav på en ”Kommunstat” (dvs. en sådan stat som har en förebild i Pariskommunen);

3) ändring av det föråldrade minimiprogrammet;

c) ändring av partiets namn (då ”socialdemokraternas” officiella ledare i *hela* världen förrätt socialismen och övergått till borgarklassen (”försvarsvännerna” och de vacklande Kautskyanhängarna”) måste partiet benämnas *Kommunistiska partiet*).

10. . Förnyelse av Internationalen.

Initiativ till bildandet av en revolutionär International mot *social-chauvinisterna* och mot ”centern” (”centern” kallas den internationella socialdemokratiska riktning, som vacklar mellan chauvinism, ”försvarsvännerna”, och internationalism, nämligen Kautsky & Kompani i Tyskland, Longe & Kompani i Frankrike, Tjeheidze & Kompani i Ryssland, Turati & Kompani i Italien, Macdonald & Kompani i England osv.).

12. Den ukrainska Radans första "allmänna hänvändelse"

Kiev den 10 juni 1917.

Ukrainska folk, bönder och arbetare!

Er vilja har gjort oss, Ukrainas centrala Rada, till förvaltare av rätten och friheten i Ukraina.

Era bästa söner, valda av byar, fabriker, reglementen och alla ukrainska samfund, har valt oss, Ukrainas centrala Rada, och anförtrött åt oss att försvara dessa rättigheter och friheter.

De av er valda förklarar härmed att de vill:

Att Ukraina skall vara fritt och att det ukrainska folket, utan att helt skilja sig från Ryssland och bryta med den ryska staten, skall ha rätt att ordna för sin egen framtid inom sitt eget territorium. Att en ukrainsk nationalförsamling (Sejm), vald med allmän och lika rösträtt i direkta och hemliga val, upprättar ordning och inför en regim i Ukraina. Endast den ukrainska nationalförsamlingen skall ha rätt att utfärda de lagar som skall ligga till grund för denna regim.

De lagar som hela den ryska statens regim utfärdar måste härröra från ett panryskskt parlament.

Ingen vet bättre än vi själva vad vi behöver och vilka lagar som passar oss bäst. Ingen vet bättre än våra bönder hur man skall sköta vår egen jord. Följaktligen önskar vi, att efter det att all Rysslands jord har konfiskerats och blivit nationalegendom, kyrkans, statens och kronans jordegendomar etc., rätten att kontrollera och utnyttja våra ukrainska marktillgångar skall tillkomma oss, tillkomma den ukrainska nationalförsamlingen (Sejm).

Detta är vad de som har valt oss att representera hela Ukraina har förklarat.

Efter att ha givit uttryck åt dessa önskemål har de valt Ukrainas centrala Rada och uppmanat oss att stå i spetsen för vårt folk för att garantera dess rätt och skapa en ny ordning i ett fritt och autonomt Ukraina.

Vi, Ukrainas centrala Rada, skall uppfylla vårt folks vilja och påtar oss den tunga bördan att skapa nya levnadsbetingelser för vårt folk, en uppgift som vi redan tagit itu med.

Vi hade hoppats att den provisoriska ryska centralregeringen skulle hjälpa oss i denna uppgift, så att vi gemensamt skulle kunna organisera vårt land.

Men den provisoriska ryska regeringen har tillbakavisat alla våra krav. Den vägrar att avstå från att hålla det ukrainska folket i sin hand.

Vi har skickat våra delegerade till Petrograd för att för den provisoriska ryska regeringen framlägga våra krav, vars huvudpunkter har varit följande:

Att den provisoriska ryska regeringen i ett särskilt aktstycke offentligt deklarerar att den inte är emot Ukrainas nationella frihet och att dess folk får rätt till autonomi.

Att den ryska regeringen inom sig tillsätter en kommissarie för ukrainska angelägenheter, som skall handlägga alla frågor som rör Ukraina.

Att den lokala representanten för den centrala ryska regeringen i Ukraina skall vara en Kommissarie för Ukraina, som vi själva valt.

Att en viss del av de pengar som statskassan uppburit i Ukraina återgår till ukrainarna, så att de själva kan tillgodose sina nationella och kulturella behov.

Alla dessa krav har avvisats av den ryska centralregeringen.

Ukrainska folk, nu är vi också tvungna att skapa vår egen framtid.

Hädanefter måste varje by, varje distrikt, varje samfund ... som försvarar det ukrainska folkets intressen stå i ytterst nära förbindelse med den centrala Radan.

Överallt där av någon anledning den administrativa myndigheten fortfarande befinner sig i händerna på folk som är fientligt inställda mot ukrainiseringen föreskriver vi att de ukrainska medborgarna efter företagen undersökning ... väljer en ny administration. På de platser där ukrainarna lever i gemenskap med medborgare av annan nationalitet, föreslår vi att ukrainarna upprättar förbindelser och träffar avtal med dessa icke-ukrainska grupper och att de alla gemensamt lägger grunden till ett nytt liv ...

... Längre fram ... kommer dessa lagar att framläggas inför den konstituerande panryska församlingen för godkännande.

Vi behöver styrka för att kunna handla ... Och för att framgångsrikt kunna genomföra våra förehavanden behöver vi framför allt pengar. Hittills har ukrainarna lämnat alla sina disponibla medel till den ryska skattkammaren, och det ukrainska folket ... har inte erhållit något i gengäld.

Den centrala ukrainska radan föreskriver följaktligen att alla medborgare på landet och i städerna och alla offentliga och privata företag hädanefter betalar en speciell skatt till den ukrainska Radan.

13. General Kornilovs appell (25 augusti 1917)

Ryska folk!

Vårt fosterland är på väg att gå under.

Dess sista stund närmar sig.

Tvingad att tala öppet, förklarar jag, general Kornilov, att provisoriska regeringen handlar under trycket av sovjeternas bolsjevikiska majoritet och i fullt samförstånd med den tyska generalstabens, som dels organiserar en landstigning .. i Rigabukten, dels förstör armén och desorganiserar landet.

Det tragiska medvetandet om den ofrånkomliga förstörelsen av landet bjuder mig (. ..) att rikta en vädjan till det ryska folket att rädda fosterlandet som är i fara. Må de vilkas hjärtan slår för Ryssland, må de som tror på Gud och hans kyrkor, bedja till Vår Herre att det största av under måtte ske, räddningen av vår fosterjord.

Jag, general Kornilov, son till en kosack och bonde, förklarar för alla att jag personligen ingenting annat åstundar än räddningen av vårt stora Ryssland.

Jag svär att jag genom segern över fienden skall kunna ge folket den konstituerande nationalförsamling där det självt skall kunna bestämma över sitt öde och välja formen för sin egen regering.

Jag kan inte prisge Ryssland åt dess historiske fiende, de germanska stammarna, inte låta Ryssland bli Tysklands slav.

14. Krisen har mognat. (Lenin utvecklar sin taktik)

V

Ja, ledarna för centrala exekutivkommittén tillämpar verkligen en riktig taktik för att försvara

borgarklassen och storgodsägarna. Och det råder inte det ringaste tvivel om att bolsjevikerna, om de hade låtit fånga sig i de konstitutionella illusionernas fälla, låtit lura sig av ”tron” på sovjetkongressen och inkallandet av en konstituerande nationalförsamling, av att man måste ”avvakta” sovjetkongressen osv., det råder inget tvivel om att dessa bolsjevikerna skulle ha blivit *ömkliga förrädare* av proletariats sak.

De skulle ha förrått denna sak, eftersom de genom sitt uppträdande skulle ha förrått de tyska revolutionära arbetarna som börjat göra uppror inom flottan. Att under dylika förhållanden ”avvakta” sovjetkongressen etc. skulle vara ett *förräderi mot internationalismen*, ett förräderi mot den internationella socialistiska revolutionen.

Ty internationalismen består inte av fraser, av uttryck för solidaritet, av resolutioner utan av *handling*.

Bolsjevikerna skulle ha varit förrädare mot bondebefolkningen, ty att finna sig i att böndernas uppror undertrycks av en regering, som till och med *Delo Naroda* jämför med Stolypins, skulle vara att ointetgöra hela revolutionen, göra slut på den för alltid och oåterkalleligt. Man skriker om anarki och om massornas ökande ligkiltighet, som om massorna kunde vara annat än likgiltiga inför valen, när bondebefolkningen tvingats att göra uppror och den så kallade ”revolutionära demokratin” lugnt finner sig i att detta uppror slås ned av militär!

Bolsjevikerna skulle ha förrått demokratin och friheten, ty att i ett sådant ögonblick finna sig i underkuvandet av bonderesningen skulle innebära att man gick med på en förfalskning av valen till konstituerande nationalförsamlingen precis på samma sätt, bara ännu värre och grövre, som man förfalskade ”den demokratiska rikskonferensen” och ”förparlamentet”.

Krisen har mognat. Hela ryska revolutionens framtid står på spel. Hela det bolsjevikiska partiets heder är ifrågasatt. Hela framtiden för den internationella arbetarrevolutionen för socialismen står på spel.

Krisen har mognat ...

29 september 1917.

Till hit kan man publicera texten. Återstoden är till för att distribueras till medlemmar av Centralkommittén, Petrogradkommittén, Moskvakommittén och sovjeterna.

VI

Vad skall man göra? Man måste klart säga ut ”was ist”, ”saga som det är”, medge att det är sant, att det hos oss i centralkommittén och i partiledningen finns en benägenhet en opinion för avvaktandet av sovjetkongressen och mot ett omedelbart maktövertagande och ett omedelbart uppror. Det gäller att övervinna denna benägenhet eller opinion.

Annars kommer bolsjevikerna att för alltid dra vanära över sig och utplånas som parti.

Ty att låta det nuvarande tillfället gå sig ur händerna och ”avvakta” sovjetkongressen skulle vara rena idiotin eller rena förraderiet.

Det skulle vara rena förraderiet mot de tyska arbetarna. Skulle vi inte ändå avvakta *början* på deras revolution! Då skulle till och med anhängarna av Lieber och Dan vara för ett stöd av den. Men den kan inte börja, så länge Kerenskij, Kisjkin & Kompani är vid makten.

Det skulle vara rena förraderiet mot bondebefolkningen. Att när vi har båda *huvudstädernas* sovjeterna låta underkuvade böndernas resning skulle vara att *förlora* och *med rätta förlora* allt förtroende från böndernas sida och att i deras ögon hamna på samma sida som herrarna Lieber och

Dan och andra skurkar.

Att ”avvakta” sovjetkongressen är rena idiotin, eftersom det vore att låta *veckor* gå till spillo i en situation när veckor och till och med dagar avgör *allt*. Det är att fegt avstå från att ta makten, ty den 1-2 november kommer ett maktövertagande att vara omöjligt (både politiskt och tekniskt; man drar samman kosackerna till den dag, som man på ett så enfaldigt sätt har ”fastställt” för upproret⁷).

Att ”avvakta” sovjetkongressen är rena idiotin, eftersom kongressen INTE KOMMER ATT GE NÅGONTING och *inte kan ge någonting*!

Den ”moraliska” effekten? Häpnadsväckande!” ”Effekten” av resolutioner och överläggningar med herrar Lie-ber och Dan, när vi vet att sovjeterna är för bönderna och att man *undertrycker* bondeupproret! På det viset skulle vi ju reducera *sovjeterna* till rollen av föraktliga pratmakare. Besegra först Kerenskij och sammankalla sedan kongressen.

Segern är redan *säkrad* för bolsjevikerna, om de gör uppror.) vi kan⁸ (om vi inte ”avvaktar” sovjetkongressen) slå till plötsligt från tre håll, Petrograd, Moskva och Östersjöflottan. 2) Vi har ett fältrop, som tillförsäkrar oss massornas stöd: Ner med regeringen som undertrycker böndernas uppror mot storgodsägarna! 3) Vi har majoriteten i landet. 4) Det råder total förvirring bland socialistrevolutionärerna och mensjevikerna. 5) Vi har den tekniska möjligheten att gripa makten i Moskva (som till och med borde börja för att ta fienden med överraskning). 6) Vi har *tusentals* beväpnade arbetare och soldater i Petrograd, som *med ett slag* kan ta både Vinterpalatset och Generalstaben och Telefoncentralen och alla större tryckerier. Man kommer inte att kunna driva bort oss därifrån, och den agitation som drivs inom armén är av den art att det kommer att bli *omöjligt* att bekämpa denna regering som går in för fred, jord åt bönderna etc.

Om vi samtidigt och plötsligt slår till från dessa tre punkter, Petrograd, Moskva och Östersjöflottan, har vi nittionio procents chans att segra med mindre offer än den 3-5 juli, *ty trupperna kommer aldrig att gå emot* en regering som går in för fred. Även om Kerenskij *redan* har ett ”pålitligt” kavalleri och liknande i Petrograd, kommer han ändå när han attackeras från två håll och med arméns sympatier *på vår sida* att bli tvungen att ge sig. Om vi inte med de chanser som vi nu har tar makten, betyder det att allt tal om att makten skall överföras till sovjeterna förvandlas till *lögn*.

Att inte ta makten nu, att ”avvakta”, att bara prata i centrala exekutivkommittén, att nöja sig med att ”kämpa för ett organ” (sovjeten), ”kämpa för kongressen” är detsamma som att *omintetgöra revolutionen*.

Centralkommittén har *inte ens besvarat* mina vädjanden i denna anda efter den demokratiska konferensens början, och med hänsyn till detta och till att det centrala organet i mina artiklar stryker påpekanden om sådana himmelsskriande misstag från bolsjevikernas sida som det skamliga beslutet att delta i förparlamentet och erbjudandet av en plats i sovjetens presidium åt mensjevikerna etc. etc., finner jag mig nödsakad att däri se en ”subtil” antydan från centralkommittén att den vägrar att ens diskutera denna fråga och en fin antydan att den vill lägga munkavle på mig och en uppmaning till mig att dra mig tillbaka.

⁷ Att ”sammankalla” sovjetkongressen till den 20 oktober för att bestämma ”maktövertagandet”! Vad skulle det vara för skillnad på det och på ett enfaldigt ”fastställande” av dagen för upproret? Vi kan ta makten nu, men den 20-2g oktober kommer man inte att tillåta oss att göra det.

⁸ Vad har partiet gjort för att utforska förläggningen av trupperna etc? För att klarlägga ”konsten” att göra uppror? Ingenting annat än prat i centralkommittén etc!!

Jag ser mig nödsakad att *anhålla om mitt utträde ur centralkommittén*, vilket jag härmed gör, samtidigt som jag förbehåller mig friheten att göra propaganda *bland partimedlemmarnas breda lager* och på partikongressen.

Ty jag är helt övertygad om att om vi ”avvaktar” sovjetkongressen och låter det nuvarande tillfället gå oss ur händerna, så blir det revolutionens fördärv.

P.S. En hel rad fakta vittnar om att inte ens kosackförbanden kommer att sätta sig på marsch mot en regering som är för fred! Och hur många är de? Och var finns de? Och kommer inte hela armén att ställa upp avdelningar *för oss*?

15. Råd från en frånvarande

Jag skriver dessa rader den 8 oktober och har inte stort hopp om att de skall vara kamraterna i Petrograd tillhanda redan den 9. Det är möjligt att de kommer för sent, eftersom de nordliga sovjeternas kongress är utsatt till den 10 oktober. Jag vill ändå försöka framlägga mina ”Råd från en frånvarande” för den händelse att den troliga aktionen från arbetarna och soldaterna i Petrograd och hela ”området” kommer till stånd snart, fast den ännu inte har gjort det.

Det är klart att hela makten måste övergå till sovjeterna. Det måste för varje bolsjevik framstå som lika ostridigt, att den revolutionära, proletära makten (eller den bolsjevikiska, vilket i dag är samma sak) åtnjuter den största sympati och oreserverat stöd från all världens arbetare och exploaterade, i synnerhet i de krigförande länderna och framför allt inom den ryska befolkningen. Det är onödigt att uppehålla sig vid dessa sanningar som är alltför välkända för alla och sedan länge bestyrkta.

Däremot måste vi uppehålla oss vid en annan punkt, som kanske inte är helt klar för alla kamrater, nämligen att maktens övergång till sovjeterna nu i praktiken innebär väpnat uppror. Saken kunde förefalla klar, men tydligen har inte alla tänkt sig in i detta och gör det inte heller nu. Att nu ge avkall på det väpnade upproret skulle vara detsamma som att förneka bolsjevismens viktigaste lösen (all makt åt sovjeterna) och över huvud den revolutionära, proletära internationalismen.

Men det väpnade upproret är en speciell form av den politiska kampen. Det är underkastat speciella lagar, som det gäller att uppmärksamhet sätta sig in i. Karl Marx har givit ett ovanligt åskådligt uttryck åt denna sanning, när han skriver, att det väpnade ”*upproret liksom kriget är en konst*”.

Bland de viktigaste reglerna för denna konst framhöll Marx:

1. Man får inte *leka* med upproret utan när man väl har börjat det ha helt klart för sig att det måste föras till slut.
2. Det är nödvändigt att förskaffa sig en stark övervikt på den avgörande punkten och i det avgörande ögonblicket, ty i annat fall kommer fienden, som är bättre förberedd och har en bättre organisation, att krossa de upproriska.
3. När upproret väl en gång börjat måste man handla med den yttersta *beslutsamhet* och ovillkorligen *gå till attack*. ”Att hålla sig på defensiven är döden för ett väpnat uppror.”
4. Man måste försöka ta fienden med överrumpling och utnyttja ett ögonblick då hans styrkor ännu är splittrade.
5. Man måste *varje dag* tillkämpa sig någon om än aldrig så liten framgång (man kan säga varje timme, om det gäller en enda stad) och till varje pris behålla det ”*moraliska övertaget*”.

Marx summerade lärdomarna från alla revolutioner, i vad mån det gäller det väpnade upproret, i de ord som fällt av ”historiens störste mästare i fråga om revolutionär taktik, Danton: djärvhet, djärvhet och åter djärvhet”.

Tillämpade på Ryssland och på oktober 1917 innebär detta: ett samtidigt och så plötsligt och snabbt angrepp som möjligt mot Petrograd, som måste sättas in både utifrån och inifrån, både från arbetarkvarteren och från Finland och från Reval och från Kronstadt, ett angrepp av hela flottan och en koncentration av en enorm övervikt mot de femton-tjugotusen man (kanske mer) som vårt ”borgargarde” (junkrarna) och våra ”Vendéetrupper” (en del av kosackerna) etc. kan ställa upp.

Vi måste samordna våra *tre* huvudstyrkor, flottan, arbetarna och truppförbanden, för att *till priset av vilka förluster som helst* i första hand sätta oss i besittning av: a) telefon, b) telegraf, c) järnvägsstationer, d) broar.

Vi måste välja ut *de mest beslutsamma* elementen (våra ”stöttrupper” och *arbetarungdomen* och likaså de bästa bland matroserna) och avdela små avdelningar av dem för att sätta sig i besittning av alla de viktigaste punkterna och för att de överallt skall delta i alla viktigare operationer, som till exempel:

Att inringa och isolera Petrograd och erövra det genom ett kombinerat angrepp av flottan, arbetarna och trupperna, en uppgift som kräver *skicklighet och tredubbel djärvhet*.

Att bilda avdelningar av de bästa arbetarna, som beväpnade med gevär och bomber skall gå till angrepp och omringa fiendens ”centra” (militärskolorna, telegraf, telefon etc.) och vilkas lösen skall vara att *kämpa till sista man och inte låta fienden slippa förbi*.

Låt oss hoppas att ledarna framgångsrikt tillämpar dessa betydelsefulla råd av Danton och Marx, om man beslutar sig för att göra uppror.

Den ryska revolutionens och världsrevolutionens framtid kommer att bero på två eller tre dagars kamp. Nedskrivet 8 (21) oktober 1 g 17.

Tryckt första gången den 7 november 1920 i *Pravda*.

Undertecknat: En frånvarande.

16. Kerenskijs flykt

General Krasnov, som förde befälet över en av Kerenskijs arméer, berättar:

”På morgonen den 1 november kom förhandlarna till baka och tillsammans med dem en hop soldater. Vårt förslag om vapenvila hade godtagits och undertecknats av matrosernas representant, Dybenko, som själv kom på besök. Han var mycket lång och hade kraftigt, lockigt hår, svarta mustascher, ett ungdomligt skägg, smäktande ögon och rosigt hy. Det var en vacker karl. Han var på ett smittande gott humör, de vita tänderna blänkte och han hade ständigt ett skämt på läpparna. Det var kort sagt en stilig kraftkarl, som visste att föra sig väl och som i en handvändning vann inte bara kosackerna utan också många av officerarna.

— Ge oss Kerenskij, så ska vi ge er Lenin. Vi byter den ene mot den andre, sa han skrattande.

Kosackerna trodde honom. De kom till mig och bad att vi skulle utväxla Kerenskij mot Lenin, som de omedelbart skulle hänga bakom palatset.

— Låt dem komma hit med Lenin, så får vi se sedan, sa jag till kosackerna och skickade i väg dem.

Kerenskij hade hört talas om dessa förslag och var förskräckt. Han anhöll att hans livvakt inte längre skulle utgöras av kosacker utan av unga officerare.

— Era kosacker kommer att förråda mig, sa han dystert.

— De kommer att förråda mig först, svarade jag och gav order till kosackvakten att inte längre svara för bevakningen av Kerenskijs våning.

Det var någonting otäckt i görningen. Det luktade förräderi överallt. Bolsjeviksmittan hade inte bara snuddat vid kosackerna, den hade kommit dem att mista varje känsla för heder och ära i fortsättningen. Klockan 3 på eftermiddagen störtade kommittén för g:e Donregementet (...) in i mitt tjänsterum. Kosackerna var mycket upprörda. De krävde att Kerenskij skulle utlämnas. De skulle eskortera honom till Smolnyj, bolsjevikernas högkvarter.

— Han är också bolsjevik, sa de.

— Det är hans sak. Men att förråda en man som litar på en är ynkligt, och det kommer ni inte att göra.

— Vi tänker sätta våra vakter utanför hans rum, så att han inte ska fly ...

- Utmärkt, gör det.

När de hade försvunnit, sökte jag upp Kerenskij. Jag fann honom blek som ett lik längst inne i våningen. Jag sade till honom att det var på tiden att han gav sig av. Gården var full av matrosar och kosacker, men det fanns andra utgångar. Jag hade bara satt ut vakter vid huvudingången.

- Hur stora försummelse ni än har gjort er skyldig till gentemot Ryssland, så är det inte min sak att döma er. Jag lovar att ni kan känna er säkra en halvtimme, men sen måste ni ge er av, sa jag.

Jag såg till att vakterna inte skulle vara på sin post under denna tidsfrist. När patrullen kom för att inspektera Kerenskijs våning, var den tom. Kerenskij hade försvunnit.

Kosackerna rusade in till mig. De var ursinniga. De ville arresterar mig och sa att jag hade bedragit dem och låtit Kerenskij undkomma.”

I sina 1966 skrivna *Memoarer* berättar Kerenskij att han hade klätt ut sig till matros och på så sätt lyckats undkomma.

17. Sovjetkongressen kungör provisoriska regeringens fall

”DEN PROVISORISKA REGERINGEN ÄR AVSATT och de flesta av dess medlemmar har arresterats. Sovjetmakten skall föreslå alla nationer en omedelbar demokratisk fred. Den skall till bondekommittéerna överlämna storgodsens, kronans och kyrkans egendomar ... Den skall införa arbetarkontroll över produktionen och fastställa ett datum för sammankallandet av en konstituerande nationalförsamling ... och garantera absolut självbestämmanderätt åt alla nationaliteter som är bosatta i Ryssland.

Kongressen beslutar att all makt ute i landet skall överföras till arbetar-, bonde- och soldatsovjetera, som det åligger att upprätthålla en perfekt revolutionär disciplin. Sovjetkongressen är övertygad om att den revolutionära armén skall veta att försvara revolutionen mot de imperialistiska angreppen.”

Källor till dokumenten

1. Rosmer, *Le mouvement ouvrier et la guerre*, I, s. 379.
2. *Archiv russkoj revoljutsii*, XVIII, s. 109.

3. *Contrat Social*, 1961, s. 286.
4. *Programma partii sotsialistov-revolutsionerov*, S. Petersburg, 1917.
5. *Izvestija* 15 mars 1917.
6. *Histoire de la révolution russe*, av Gorkij, Stalin m.fl., s. 92.
7. *Ibidem*, s. 97.
8. *Izvestija* 28 februari 1917.
9. Ferro, *La révolution de 1917. La chute du tsarisme et les origines d'Octobre*, s. 509.
10. *K Narodam fsevo mira*, Petrograd, 1917.
11. I. I. Lenin, *Œuvres*, XXIV, s. 3.
12. Dimanstein, *Revoljutsia i natsionalnyj vopros*, III, s. 161.
13. Piontnovskij, *Chrestomatija po istorii okt. rev.*, s. 143.
14. *Rabotij putj*, nr 30.
15. *Pravda* 10 oktober 1917.
16. Krasnov, *i Archiv ruskoj revoljutsii*, I, 1922, a. 172.
17. *Tidningarna*.

2. Samtida omdömen

Utanför Ryssland delade de samtida iakttagarna inte upp händelserna 1917 i två revolutioner, februarirevolutionen och oktoberrevolutionen. De saknade perspektiv på händelseförloppet. För dem hade revolutionen börjat med tsarismens fall, och oktoberdagarna utgjorde endast en vändpunkt i utvecklingen. De fick inte heller något begrepp om betydelsen av de ”tio dagar som skakade världen” eller inte förstod deras innebörd.

Dessutom var omständigheterna kring maktövertagandet sådana att det dröjde flera veckor innan man kunde veta om sovjetmakten var befäst. I samma ögonblick började inbördeskriget. Det var heller ingen som föreställde sig att bolsjevikerna skulle komma att behålla makten eller att deras regim skulle bevara sin egenart.

För de flesta samtida betydde dessa frågor mindre än den hållning som det nya Ryssland skulle komma att inta i den pågående världskonflikten. Det enda man frågade efter var om det skulle komma att fortsätta kriget eller om det skulle sluta separatfred. Man bedömde sålunda händelserna i Ryssland allt efter det läger som det tillhörde och med utgångspunkt från de relationer som man upprätthöll med dess regering.

Det skulle dröja ända till vapenstilleståndet 1918 innan allmänna opinionen framför allt började intressera sig för den sovjetiska regimens natur. Vid den tidpunkten var den ryska revolutionen nära två år gammal. Den bild som man gjorde sig av den är en annan ”historisk fråga”.

”Denna revolution är varken antidynastisk, antimonarkistisk eller antiaristokratisk. Den är allt igenom anti-tysk.”

Evening Standard (moderat), 17 mars 1917.

”Tsaren har frivilligt abdikert, just för att rädda Ryssland från en revolution.”

The Times (konserv.), 16 mars 1917.

”Det är nödvändigt att den ryska förnyelsen inte blir, vad den hittills inte har velat vara, en revolution.”

Jacques Bainville i *l'Action Française* (monarkistisk), 18 mars 1917

”Vilken glädje, vilken berusning, det är så att man kan bli tokig av glädje . . . Vad är Verdun, vad är Yser, vad är till och med Marne . . . vid sidan av den ojämförliga moraliska seger, som de allierade har hemfört i Petrograd . . . Vilket dråpslag för den tyske Kaisern Och vilket exempel för det tyska folket.”

Gustav Hervé i *la Victoire* (socialist-patriotisk), 17 mars 1917.

”Borgarna (de ryska) känner sig lättade över att ha lyckats snöpa revolutionen.”

Avanti (Zimmerwaldgruppen), 19 mars 1917.

”Om Rysslands exempel bibringar de europeiska nationernas folk den lärdomen att en revolution måste göra slut på varje form av klassvälde och föra folket till makten, så vore detta den största tjänst som det kunde göra världen. Men om den ryska revolutionen bara lyckas ersätta ett autokratiskt tyranni med en småborgerlig och imperialistisk militarism, kommer den att ha skett förgäves.”

Labour Leader (soc. minor.), 22 mars 1917.

”Det är visserligen sant att tsaren har fallit, men man kan ändå inte säga att han har besegrats, eftersom det är en dröm, som han själv omhuldat, som genom hans eget initiativ sedan långt tillbaka nu har intagit sitt rum bland historiens stora händelser.”

Georges Clemenceau i *l'Homme enchaîné*.

”Mellan det Ryssland som kriget har fört till friheten och det Amerika som friheten har fört till kriget symboliserar den franska republiken redan på förhand den nya ordningen.

Léon Blum i *l'Humanité* (soc. majorit.), 8 april 1917.

”Vi har aldrig känt en starkare tillit till socialismens framtid. Ljuset kommer i dag från öster. Den franska revolutionen ändrade det politiska systemet i det europeiska samhället. Man vågar hoppas att den ryska revolutionen kommer att markera början till en förändring av det sociala systemet. *Avanti* (Zimmerwaldgruppen), 6 april 1917.

”De ryska socialisternas uppgift är att förvandla denna revolution till en världsrevolution . . . och först och främst att göra slut på världskriget. Som ett första steg mot ett slut på detta krig kommer de att ersätta representanterna för de styrande klasserna med ”arbetar- och soldatdeputerade”. Denna revolution är signalen till världsrevolutionen. På folkens krig måste man svara med en världsrevolution.”

F. Lorient Kommittén för återupptagandet av internationella relationer (Zimmerwaldgruppen) (Sommaren 1917?)

”Det intressanta med det dokument som publicerades i går (dekretet om freden) är inte det ryska ursprung som det gör anspråk på. Vare sig det redigerats spontant i Petrograd av en handfull politiska visionärer med en del olyckliga stackare i spetsen, eller det är resultatet av stämplingar, som inspirerats av tyska regeringen, vilket man har goda skäl att anta, så tillhör det det tvetydiga gränsområdet mellan förräderi och mystifikation. Man skulle göra det alltför stor heder, om man betraktade det som ett program som formulerats av någon fraktion av den ryska demokratin.” *Le Temps* (konserv.), 13 november 1917.

”Eftersom majoriteten av ryssarna inser att bolsjevikerna utgör en ny källa till svaghet för Ryssland, får man hoppas att maximaliströrelsen skall lyckas åstadkomma ett alltför länge fördröjt enande av de sunda patriotiska krafterna inom armén och nationen, så att det blir ett slut på de kaotiska förhållandena.”

Daily Telegraph (moderat), 9 november 1917.

”Det gäller för de allierade att finna något sätt att nå fram till det verkliga ryska folkets hjärta och till de krafter inom detta folk som är trogna de allierades sak. Vi tror att detta är en uppgift där japanerna och amerikanerna skulle kunna sätta in den styrka som deras nyligen inledda vänskapliga samarbete har skänkt dem.”

Morning Post (konserv.), 9 november 1917.

”Ur moralisk eller demokratisk synpunkt har maximalisterna handlat illa. Om verkligen valen till konstituerande nationalförsamlingen var avsedda att äga rum den 25 november, är deras statskupp ousäktlig ... Denna kupp är en dårskap, en felkalkylering ... Man har dock svårt att tänka sig, att ledarna för rörelsen, Lenin och Trotskij, skulle vara köpta, även om detta skulle vara fallet med några av deras närmaste män ... Deras brott är att de har följt den väg som Kornilov utstakat och att de vidmakthåller våldseran.”

The Herald (soc. majorit.), 17 november 1917.

”Den väg som Lenin vill slå in på för att få slut på blodsutgjutelsen förefaller att vara helt oframkomlig. Enligt denna idé kommer Rysslands exempel att följas överallt och först och främst i Tyskland. Denna absurda idé rann först upp i hjärnorna på de om världen okunniga ideologer som är hindrade av många års exil att se de politiska realiteterna. (...) Det kaos som råder i Ryssland kan inte annat än försena freden, ty vi kan inte sluta en varaktig fred annat än med en regering, som verkligen företräder sitt land.”

Frankfurter Zeitung, 8 november 1917.

3. Problem och tvistefrågor

1. Gårdagens och dagens kontroverser

Stalintidens och den efterstalinistiska tidens historieskrivning har länge givit en falsk bild av individernas och gruppernas roll, särskilt då anarkisternas, socialist-revolutionärernas och mensjevikernas. Man har diskvalificerat framstående bolsjeviker som Trotskij, Zinovjev, Kamenev och Sjljapnikov på det moraliska planet och låtit dem försvinna varje gång de varit överens med Lenin och på nytt dyka upp när motsatsen har gällt. I fråga om Stalin har denna historieskrivning gått till väga på rakt motsatt sätt. Denna historia har sina variationer, som M. Dewhirst granskar för den post-stalinistiska perioden i *Cahiers du monde Russe et Soviétique*, V, 4, s. 549-567. I fråga om den trotskistiska historieskrivningen, som också den är suspekt men som åtminstone har producerat ett mästerverk, kan man ta del av dels A. Stawars synpunkter i *Libres essais marxistes*, Paris, 1963, s. 114-157, dels Y. de Bourdets i *Communisme et Marxisme*, Paris, 1963, s. 13-39.

Emigranternas historieskrivning har länge lyckats förläna trovärdighet åt en tolkning av revolutionen, där konplotterna har intagit en framskjuten plats. Denna förklaring av händelserna under februari och oktober har förefallit logisk för dem som längtansfullt blickat tillbaka mot den gamla regimen eller ”den borgerliga demokratin”. (En direkt följd är deras syn på och tolkning av den ryska ekonomin under åren 1913-1917, se problem nr 6). Den alltför stränga kritiska metod som tillämpats av historiker av gamla skolan som Miljukov, Melgunov och Katkov gav ett sken av sannolikhet åt vissa analyser, särskilt då sådana som hade med förbindelserna mellan tyskarna och bolsjevikerna att göra. (Se längre fram). Mensjeviker, socialist-revolutionärer och anarkister, vilkas splittring fortsatte också under emigrationen, har mot floden av motståndarnas publikationer inte kunnat anföra annat än ofta ofullständiga eller sena vittnesbörd.

I dag har vissa meningsstrider dött ut och vissa påståenden vederlagts. De anförs numera endast upplysningsvis. Sålunda har tesen om ”en provokation” under februaridagarna visat sig vara grundlös. De var inte en följd av avsiktlig anstiftan från Protopopovs sida för att man skulle kunna organisera undertryckningsåtgärder eller för underlättandet av en separatfred med Tyskland. Lika grundlös är hypotesen om oroligheter, som organiserats med brittiska ambassadens medverkan, liksom hypotesen om en frimurarkomplott.

Det står numera likaledes klart att bolsjevikerna varken i april eller i juli hade förutsett det våldsamma förlopp som demonstrationerna mot regeringen eller sovjeten skulle komma att få. De hade inte heller någon uttrycklig avsikt att gripa makten på detta sätt. I oktober förhöll det sig på annat sätt. Man har likaså fastslagit att det varken var anarkisterna eller bolsjevikerna som organiserade de första fraterniseringarna med tyskarna. De var helt enkelt spontana opinionsyttringar från ryssarnas sida, som den tyska generalstaben uppmuntrade.

Vi hoppas att vi har lyckats klargöra att revolutionen ända fram till september såg en framväxande motsättning, inte mellan de två krafter som uppstod under februaridagarna, utan mellan regeringen och sovjeterna å ena sidan och å andra sidan den allmänhet som otåligt väntade på att få sina krav tillgodosedda. På så sätt kommer oktoberresningen att framstå som ett foljdriktigt resultat av utvecklingen och inte bara som en av en minoritet genomförd statskupp. Det är riktigare att se det så att det var en politisk minoritet som gick med på att påta sig de viljeyttringar som majoriteten av befolkningen gav uttryck åt.

2. De politiska partiernas roll under februarirevolutionen

”Revolutionen tog oss partimän med överraskning, vi var som evangeliets sovande jungfrur.”

Detta citat från socialist-revolutionären Mstislavskij kan tjäna som illustration till den tes enligt vilken oroligheterna uppstod spontant för att snart övergå till upplopp och sedan revolution, medan partierna var desorganiserade och de illegala grupperna oskadliggjorda.

Enligt Trotskij hade revolutionen förberetts genom de illegala och legala organisationernas verksamhet för att sedan genomföras av huvudstadens arbetare och soldater. Den var enligt honom inte spontan men väl anonym. Sovjeten och dumakommittén kom sedan att i förtunnad form representera de levande krafter som hade genomfört revolutionen.

Den stalinistiska historieskrivningen förkastar tesen om ”de anonyma” krafterna. Det var bolsjevikerna som hade varit inspiratörerna till den revolutionära rörelsen enligt den framställning som Stalin drog upp riktlinjerna till.

Enligt de ryska emigrant-historikerna var det varken bolsjevikerna eller de andra illegala organisationerna som var upphovet till februarihändelserna. Medlemmarna av sovjetens exekutiv-kommitté hade med orätt tillskansat sig sin makt. Det var endast duman som hade spelat en roll. Den hade gjort det före februari genom att stimulera oppositionen mot Nikolaus II och senare genom att ta hand om revolutionens framtid genom att bilda en ”kommitté för upprätthållandet av ordningen och förbindelserna med organisationerna”. Också Kerenskij framhåller de illegala organisationerna maktlöshet, medan Miljukov praktiskt taget förbigår dem med tystnad. Enligt G. Katkovs senaste verk hämmades bildandet av Petrogradsovjeten efter Nikolaus II:s abdikation.

De senaste tio årens sovjetiska historieskrivning orienterar sig i två riktningar:

1. Upprättandet av en exakt kronologi. Sålunda har Burdzalov klarlagt (*Voprosy Istorii*, 1956, 4) att det bolsjevikiska manifest, som här återgivits tidigare i dokumentsamlingen, utarbetades efter det att upproret hade blivit en framgång och inte den 26 februari. Leiberov i *Oktjabr i grazjdanskaja vojna*, Moskva 1966, s. 31-47) fastslår bolsjevikernas avgörande roll den 25 februari.

2. En sociologisk studie av arbetarklassen 1917 (se Leiberov och Skoratan, *Voprosy Istorii*, 1961,1; Gaponenko, *Istoritjeskie Zapiski*, 1963, jämte andra arbeten av Skoratan). Dessa arbeten syftar bland annat till att undersöka varför bolsjevikerna var så få bland dem som valdes till sovjeten i Petrograd (och inte bara till dess byrå som utsetts genom kooptation för att sedan godkännas vid plenarmötet den 27 februari). Det är brukligt att efter Sjljapnikov ange omröstningsförfarandet som orsak; Zlokasov tar på nytt upp denna fråga till granskning i *Istorija SSSR*, 1964-1965, s. 103-112. Det förefaller klart att det verkligen förelåg en underrepresentation för arbetarna vid de stora fabrikerna. Men detta är inte en tillräcklig förklaring för Artenev (*Istorija SSSR*, 1964-1965, s. 112 ff), eftersom de stora fabrikerna själva valde mensjevikerna. Enligt Ferro är det partiets osäkra ledning som är förklaringen till dess misslyckande vid valet. Bolsjevikerna som var den drivande kraften bakom arbetarrörelsen i förstäderna och som svarade för bildandet av de lokala sovjeterna (i Viborg etc.) var redan på kvällen den 27 februari inne på tanken att man omedelbart borde bilda en revolutionär regering, som om de redan ville hoppa över sovjeternas etapp.

När de såg att det var mensjevikerna och socialist-revolutionärerna som dominerade byrån i Petrogradsovjeten, ville de utöka den men lyckades inte genomdriva detta i tid och såg därför i fortsättningen surt på den. Arbetarna förstod inte vad som låg bakom detta handlingsätt och föredrog att välja representanter som i stället för att kritisera sovjeten stödde den och därigenom tycktes slå in på samma väg som rörelsen.

3. Bolsjevikerna och tyskarna

Redan från revolutionens början anklagades bolsjevikerna för att handla i samförstånd med tyskarna. De ville få ett slut på kriget, och Rysslands allierade var fientligt inställda till en fred före segern. Bolsjevikernas politiska framgång kunde föra Ryssland till en separatfred. Eftersom tyskarna hade intresse av att gynna den bolsjevikiska propagandan, ville Lenins motståndare diskreditera honom genom att framhålla att han hade åtnjutit stöd från Tyskland, att han var en av Kaiserns agenter. Två omständigheter låg bakom denna polemik som i juli 1917 ledde till att ett antal bolsjevikledare arresterades och dömdes. För det första hade Lenin och emigranterna i Schweiz återvänt till Ryssland via Tyskland, för det andra de hopade anklagelserna från provisoriska regeringens justitieminister Perevertjev, som gav vid handen att bolsjevikerna hade mottagit tyska pengar.

A. Lenins och emigranternas återkomst från Schweiz

Omedelbart efter februarirevolutionen kände sig de ryska emigranterna i Schweiz som lejon i en bur. Social-patrioterna kunde lugnt återvända via Frankrike och Storbritannien. Men säkert var att de allierade skulle komma att internera internationalisterna vid en eventuell genomresa. Det enda som återstod var att ta vägen genom Tyskland. Mensjeviken Martov var den som först fick idén vid ett möte med emigranter, där hans förslag fick ett kyligt mottagande. Lenin understödde det dock entusiastiskt. Natanson anslöt sig för socialist-revolutionärernas del och Kossovskij för Bund (*Leninskij sbornik* II, 385, och *Izvestija* den 5 april 1917, s. 2). Slutet blev att emigranterna gick med på att resa genom Tyskland, om saken ombestyrdes av de neutrala och med den nya ryska regimens godkännande.

Men i Petrograd ingrep inte sovjeten trots Sjljapnikovs och Kollontajs framställningar. Då bestämde sig emigranterna för att avstå från kravet på ett sådant ingripande. Man skulle fortsätta de underhandlingar med den tyska regeringen som tagits upp först av Parvus i hans eget namn och med den tyska socialdemokratiska majoritetsfalangens välsignelse och sedan av Grimm och Platten, som själva var internationalister. Om dessa förhandlingar ledde till resultat skulle man be de ”allierade” och neutrala deltagarna i Zimmerwald att ge resan sitt beskydd. Guilbeaux och några till accepterade detta, men inte Romain Rolland. (Guilbeaux, *La fin des Soviets*, s. 30). Den allierade censuren släppte varken igenom skälen till eller villkoren för resan genom Tyskland. Quai d'Orsay ingrep till och med hos svenska regeringen för att den skulle arrestera emigranterna när de passerade genom Sverige, men denna framställning ledde inte till någon åtgärd (*Archives de la Guerre*.). Däremot gjorde den tyska regeringen inga som helst svårigheter för underhandlingarna och utfärdade genomresevisa på tretton dagar, en rekordartat kort tid. Villkoren var följande:

1. Alla ryska emigranter kunde resa genom Tyskland, till och med om de var anhängare av en krigsföring till det yttersta.
2. Tåget som skulle transportera dem skulle stå under exterritorialitetsskydd (det förekom ingen ”plomberad vagn” — M.F.).
3. De som återvände ur exilen skulle förbinda sig att hos sin regering arbeta för frigivningen av ett motsvarande antal österrikiska och tyska fångar.

Dessa villkor var ett uttryck för den politiska fördel som centralmakterna såg i att underlätta emigranternas återvändande; man räknade med att de flesta av dem skulle bidra till att ”arméns demoralisering skulle påskyndas”. (Zeman, Z.A.B. *Germany and the revolution in Russia*, London 1958; Fischer, F., *Griff nach der Weltmacht*, Düsseldorf, 1962; Schub, *Lenin*, sv. övers.

1949; Hahlweg, W., *Lenins Rückkehr nach Russland 1917*. Die deutschen Akten, Leiden, 1957; Zeman und Scharlau, *The merchant of revolution* (Parvus-Helphand), 1965; Browder and Kerenskij, *The provisional government*, vol. 3).

Under den närmaste tiden efter Lenins återkomst var det ingen revolutionär som gjorde några anspelningar på de villkor som varit förknippade med hans återvändande. Hade inte andra socialister återvänt på samma sätt tillsammans med honom? Det var pressen och de allierades kanslier som senare spred legenden om ”den plomberade vagnen”, vilken senare togs upp på nytt av bolsjevikernas motståndare.

B. Anklagelsen för falhet

Omedelbart efter julidagarna gav Perevertjev, justitieministern i den provisoriska regeringen, offentlighet åt en del upplysningar som han hade fått genom G. Alexinskij och V. Pankratov. Genom förmedling av sina kontakter i Stockholm skulle bolsjevikerna ha fått ta emot betydande summor, som kunde spåras tillbaka till Tyskland. Lenin och hans vänner anklagades för förräderi och dömdes i sin frånvaro. Undersökningen klarlade varifrån pengarna kom. Genom förmedling av Parvus, Ganetskij (Fürstenberg) och fru Sumenson skulle partiet ha fått pengar som överlämnats direkt till Kozlovskij, som var bolsjevik och medlem av sovjeternas centralkommitté.

Då han arresterades medgav Kozlovskij att han hade tagit emot pengar, men det gällde en affärstransaktion med Parvus, som hade intressen i Sverige och var god vän till Ganetskij, Lenins kontaktman i Stockholm. Lenin lyckades undkomma de polismän som hade i uppdrag att arrestera honom. Han förnekade att han någonsin skulle ha haft några affärer med Kozlovskij eller Ganetskij. Han förklarade vidare att han aldrig hade tagit emot så mycket som ett öre vare sig för egen räkning eller för partiet. De aktstycken som publicerades i *Retj* (och som återgivits i Kerenskij's dokumentinsamling och av Schub) var likväl så påtagliga att ett tvivel kvarstod. Lenins korrespondens innehåller för övrigt ett ställe från 1917, som publicerats 1923, där den bolsjevikiske ledaren skriver: ”Mottagit pengar (2 000) från Kozlovskij.” (Shub).

Under trettio år förblev problemet med ”de tyska pengarna” ett mysterium. I sin Revolutionens historia sökte Trotskij klarlägga bolsjevikernas oskyldighet. Men eftersom han i juni 1917 ännu inte var medlem av partiet hade han bara tillgång till en mycket begränsad information. Och vad kunde han senare inhämta? I det motsatta lägret analyserade Melgunov minutiöst bevisen för bolsjevikernas falhet. (Melgunov S.P., *Zolotoj nemetskij Kliutj bolsjevitjeskoj revoljutsii*, Paris 1940 — Den tyska guldnyckeln till bolsjevikrevolutionen).

Det var öppnandet av de tyska arkiven omedelbart efter andra världskrigets slut som ställde ett avgörande material till förfogande. Inspirerade av G. Katkov gick ett forskarlag igenom hela dokumentationen i denna fråga för att upptäcka ”bevisen” för bolsjevikernas brottslighet (jfr Zeman). Efter dem har G. Bonin på nytt gått igenom dessa texter och även upptäckt andra (*Revue historique*, 1965), I). Av denna granskning synes följande framgå:

Parvus, som var gammal internationalist och som före 1912 hade varit lierad med den yttersta vänstern inom den ryska socialdemokratin för att efter 1914 ansluta sig till den tyska socialdemokratins majoritetsgrupp, ville bidra till en framgångsrik revolution i Ryssland och senare till bolsjevikernas seger. Han förband socialismens framgång med en förutskickad seger för Kaisern och uppbar bidrag ur de hemliga fonderna. Hans agerande ägde rum utan samförstånd med bolsjevikerna. Lenin var mycket avogt inställd till Parvus efter dennes anslutning till socialchauvinismen.

Lenins vänner i Sverige, bland dem Ganetskij, som alltjämt hade förtroende för Parvus,

begagnade sig av den pseudo-kommersiella organisation som den senare hade byggt upp mellan Tyskland, Sverige och Ryssland. På det viset hade man lyckats upprätta förbindelser med de illegala bolsjevikorganisationerna i Ryssland. Efter februarirevolutionen fortsatte detta förbindelsenät att fungera. Lenin visste bara att han stod i förbindelse med Ganetskij.

Denne spelade rollen av skattmästare för bolsjevikorganisationerna i de neutrala länderna. Han inkasserade donationer, ofta anonyma, och lät dem gå vidare till Ryssland via Parvus förbindelsenät. Denne kunde på så sätt understödja vissa subversiva publikationer (både före och efter februari 1917) utan att understödsfondernas ursprung alltid angavs. På så sätt publicerades en broschyr av Bucharin med hjälp av tyska pengar, som förmedlats av Parvus utan att Bucharin visste varifrån de kom. Det var bara Ganetskij som kände till hur det förhöll sig, men affären var för övrigt av ringa betydelse.

I själva verket var de summor som inbetalades före oktober 1917 ytterst begränsade och stod inte i någon proportion till de siffror som anges i dokumenten och som dels är fiktiva och helt enkelt chiffermeddelanden, dels faktiska och då rör affärstransaktioner.

Det föreligger sålunda en rätt väsentlig skillnad mellan de 40 miljoner, som Zeman, Katkov m.fl. räknat fram, och de 2 000 rubel som nämns av Lenin (utan att det i detta fall ens finns några bevis för att det rör sig om tyska pengar). Det är visserligen sant att tyskarna satsade flera miljoner på att understödja sin undermineringsverksamhet i Ryssland, men G. Bonnin visar att det inte finns något som styrker att det var bolsjevikerna som fick ta emot dessa medel. De medel som det är fråga om i de tyska arkiven hjälpte visserligen bolsjevikerna att hålla sig vid makten, men det var efter det att revolutionen framgångsrikt hade genomförts.

Det var dock mycket som hade talat emot bolsjevikerna, och man kan inte vara säker på att inte Perevertjev var i god tro, när han först framlade sina anklagelser. De visade sig dock till sist delvis vara förtal. G. Katkov själv skriver för övrigt i sitt senaste verk: "Lenin hade stort behov av finansiellt stöd (före oktober), och det blev på så sätt den tyska regeringen som försökte att hjälpa honom, med eller utan hans vetskap (with or without his knowledge, s. 114)."

4. Den andra "kornilovsjtjnan"

Det som kallas den andra kornilovsjtjnan var ett försök inom militären att organisera sig efter Kornilov-kuppens misslyckande för att hindra sovjeterna och bolsjevikerna att gripa makten. (Se härom Ivanov, *Zagovor Kornilova* - Kornilovs sammansvärjning, Moskva 1965; Juravlev, *K voprosy o ftorom kontrrevolutionnom voennom zagovore nakanune velikoj okt jabrskoj sotsialistitjeskoj revoljutsii*. – Till frågan om den andra kontrarevolutionära militära sammansvärjningen omedelbart före den stora socialistiska oktoberrevolutionen, *Istoritjeskie Zapiski*, vol. 56; Ignatiev, *Ohios jenie imperialistov antanty i SSA ko "ftoroj Kornilovsjtjine"*. - Inställningen bland imperialisterna inom ententen och USA till "den andra kornilovsjtjnan", i *Okt jabr i grazjdanskaja vojna v SSSR*, k Mintsu, Moskva 1966, s. 171- 81.)

Dessa arbeten visar att striden mot sovjeterna redan före oktober antog den form som den senare skulle få under inbördeskriget. De gamla kornilovanhängarna, som fanns kvar inom statsapparaten, organiserade en "folkarmé" och umgicks med planer på att öppna fronten mot tyskarna för att på så sätt framkalla en allierad intervention och få de allierade att ta hand om kontrarevolutionen. Denna plan började så tillvida förverkligas som de allierades finansiella hjälp plötsligt ökades i slutet av september. En uppdelning av Ryssland i "hjälpzoner" skall ha dryftats. USA, som till en början ställde sig tvekan, skall ha anslutit sig till denna politik, som i händelse av framgång skulle ha fått W. Churchill som samordnare.

5. Trotskijs roll under oktoberdagarna

Den trotskistiska traditionen, enligt vilken Trotskij förberedde oktoberresningen i fullständigt samförstånd med Lenin, står sedan gammalt i strid med den stalinistiska historieskrivningen, enligt vilken den mensjevistiske medlöparen hade motarbetat Lenins planer men mindre öppet än Kamenev och Zinovjev (se O. Carbonnel, *Le grand Octobre*, éd. de la bonne presse, 1967).

Den sovjetiska publiceringen av den militära revolutionskommitténs i Petrograd arkiv (*Petrogradskij voennorevoljutsionnyj Komitet*, Moskva 1966, 3 bd) samt de analyser som har gjorts av Robert Daniels i *Red October* (Newhaven 1967) och av J.-J. Marie (*le Comité militaire révolutionnaire de Petrograd et son président, Cahiers du Monde Russe et Soviétique*, 1967, 2) gör det möjligt att precisera ställningstagandet i denna fråga.

Problemet har flera aspekter.

Själva *principen* om ett uppror. Även om de båda medspelarna var eniga om att man inte fick förkasta upproret i princip, så tycks de inte ha fattat denna princip på samma sätt. De var helt överens om att man skulle gå till väga så att initiativet till brytningen kom från regeringen, men det förefaller som om endast Lenin ville till varje pris provocera en väpnad resning, medan ingenting styrker att inte Trotskij önskade driva fram ett uppror under förutsättningen att regeringen utan motstånd hade överlämnat makten åt sovjetkongressen. Tydligt var en sådan hypotes osannolik. Man kan alltså dra den slutsatsen att upproret för Trotskij var oundvikligt, för Lenin nödvändigt. Tekniskt kommer detta på ett ut, däremot inte politiskt. Denna förklaring går ihop med det faktum som understryks av den trotskistiska historieskrivningen, att Petrograds militära revolutionskommitté konstituerades den 9 oktober, en dag innan bolsjevikerna hade satt upproret ”på dagordningen”. Det går också ihop med det faktum som understryks av den stalinistiska historieskrivningen, att Lenin i motsats till Trotskij ville fastställa ett datum för upproret, under alla förhållanden före sovjetkongressens öppnande. Denna skillnad inbegriper samtidigt en annan: Enligt Trotskijs uppfattning måste sovjeterna, ledda av bolsjevikerna, ta makten. Enligt Lenins mening måste bolsjevikerna göra detta i sovjeternas namn.

6. Två uppfattningar om bolsjevismen: Lenin och Kamenev

Inom partiledningen intog Kamenev och Lenin skilda, ofta motstridiga ståndpunkter under de åtta månaderna före oktoberrevolutionen. Ingen av de övriga huvudaktörerna har utövat ett jämförbart ideologiskt inflytande, varken Stalin eller Sverdlov eller Trotskij.

Rent kronologiskt kom de första meningsskiljaktigheterna till synes, när man kom till frågan om vilken taktik man skulle tillämpa gentemot den dubbla makten (se kap. 3). De allvarligaste motsättningarna uppstod i april och gällde sovjeternas roll. Kamenev som var böjd för att betrakta arbetar-, soldat- och bondesovjeterna som demokratins parlament, ville däri se en respekterad laglig majoritet. Lenin kritiserade denna ”revolutionära laglighet”. Maningen att gripa till våld mot majoriteten inom Petrogradsovjeten föreföll honom legitim, om den kunde föra bolsjevikpartiet till en slutlig seger. Han intog samma hållning gentemot den första sovjetkongressen. Man kan framför allt konstatera att han inte ändrar inställning efter bolsjevikernas valframgång i Petrogradsovjeten. I oktober vill Lenin tvinga Petrogradsovjeten att dansa efter sin pipa, där det ändå är hans partikamrater som är i majoritet, eftersom detta kan hjälpa partiet och honom själv att gripa makten. Kamenev anser inte bara att upproret är ”riskabelt”, Lenins uppfattning stöter dessutom hans känsla för demokrati. Han är i grund och botten mot en enpartidiktatur och visar sig stå närmare Martovs eller Suchanovs synpunkter än Lenins. Trots detta förblir han liksom Zinovjev, Latsis och Kalinin bolsjevik på grund av sin uppfattning om partiets organisation och till följd av sin radikalism.

Kamenevs opposition har en viss likhet med en del äldre teoretiska resonemang. Enligt honom föreligger ännu inte de villkor som krävs för att införa socialismen i Ryssland. Inte heller tycker han att bolsjevikernas maktövertagande är på sin plats, eftersom partiet aldrig kommer att kunna förverkliga en äkta socialism och därför kommer att förlora sitt anseende. Lenin fann dessa skäl absurda och anakronistiska och karakteriserade elakt sina vänner som ”gamla bolsjeviker”. Han förklarar först och främst att om partiet lyckas gripa makten, ”så kommer ingen att kunna beröva det den”. Dessutom förefaller honom erövrandet och utövandet av makten och införandet av sant revolutionära åtgärder utgöra alltför närliggande och tillräckligt stimulerande målsättningar för att man inte skulle försöka att anpassa teorin till en så eftertraktad praktisk tillämpning.

Historikerna, som har varit alltför upptagna av grälet mellan ”trotskister” och ”stalinister” om den ryska revolutionens utvecklingsväg under de år som följde, har haft en tendens att underskatta konflikten mellan Lenin och Kamenev. Den har dock haft en avsevärd betydelse, och det skulle vara intressant att undersöka huruvida inte en del av Rosa Luxemburgs idéer ur vissa synpunkter har legat nära Kamenevs.

7. Den ryska ekonomins tillstånd vid bolsjevikernas makttillträde

Det rör sig här om en alltför pågående debatt om frågor som är kontroversiella, eftersom de gäller balansen efter femtio års bolsjevikisk regim. De sovjetiska debattörerna har också varit benägna att framhålla efterblivenheten inom den ryska ekonomin 1913, medan deras motståndare har hållit på den fortskridande moderniseringen under tiden omedelbart efter revolutionen (se till exempel framställningarna i den sovjetiska tidskriften *Istorija SSSR* och den amerikanska *Slavic Review*; ställningstaganden som hänger logiskt samman med deras tolkning av händelserna i februari och oktober. Se tidigare avsnitt av denna framställning). Som Gershenkron har visat i *Journal of economic history*, suppl. 7, 1947, var den procentuella tillväxten inom den ryska industriproduktionen exceptionell mellan 1885 och 1914 och passerade inom många sektorer takten i de ekonomiska stormakterna. Man måste samtidigt hålla i minnet att denna ryska ekonomiska utveckling börjar vid en ytterst låg tröskel, varför en procentuell jämförelse blir falsk. P. Bairoch har för övrigt klarlagt i en undersökning, som gäller världens tio största makter i början av 1900-talet, att Ryssland i fråga om flertalet av ”de poster som är mätare av utvecklingen” (genomsnittsökningen inom jordbruksproduktionen, utvecklingen av transportväsendet etc.) låg ordentligt på efterkälken. (Tillväxtnivåer på 1800-talet, *Annales, Economies, Sociétés, Civilisations*, 1965, 6.). Ryssland låg ett halvt århundrade efter USA och Frankrike. Skulle det kunna hinna i fatt dem?

Det förefaller som om den ryska ekonomin var mer avancerad i fråga om vissa strukturella drag (graden av koncentration, statens roll etc.) än i fråga om den tekniska utvecklingsnivån. Man kan dock å ena sidan lägga märke till att Ryssland i fråga om kemiska industrier och tryckerier låg på en tätplats, å andra sidan att dess ekonomiska och finansiella beroende av utländskt kapital gjorde den ryska ekonomin till en halvkolonial ekonomi. Jfr Joffe, *Russkie-Frantsuskie otnosjenija v 1917 g.* De fransk-ryska förbindelserna 1917, Moskva 1958.

På jordbrukets område var den ryska efterblivenheten påfallande. Den var mindre påtaglig på undervisningsområde, som var mer utbredd också på landsbygden än man vanligen föreställer sig. Jfr W. Johnson, *Russia's democratic heritage*, N.-Y. 1950.

Bibliografi

För en mer fullständig bibliografi över revolutionen 1917 skulle det krävas flera volymer. Ett kritiskt urval av 500 klassificerade titlar (Arkiv, dokument, böcker, tidskriftsartiklar etc.) finns i Marc Ferro, *La Révolution de 1917, La chute du tsarisme et les origines d'Octobre*, Paris 1967, éd. Aubier-Montaigne, s. 544-583.

I här föreliggande bibliografi har det befunnits nödvändigt att inskränka hänvisningarna till ett mycket begränsat antal titlar. Vi har tillfogat en orienterande not för dem som önskar fortsätta med ett mer fördjupat studium.

1. Allmänna verk

De arbeten som här följer har än fått formen av ”memoarer” än av verk av historiker. De har skrivits av medverkande eller ögonvittnen till revolutionen. De ger uttryck åt skilda ståndpunkter och är alla grundläggande. Suchanov, N., *Zapiski o revoljutsii* (Anteckningar om revolutionen), 7 vol., Berlin 1920. Det finns en utmärkt fransk version i en volym, utgiven av J. Carmichael hos Fayard.

Detta är ett mycket inträngande vittnesbörd och det mest fullständiga över revolutionen 1917, särskilt dess inledningsskede. Författaren var en av grundarna av Petrogradsovjeten, tillhörde mensjevikernas vänsterflygel och var god vän till L. Martov.

Trotskij, L., *Histoire de la revolution russe*, Paris 1931, 2 vol.

Den bästa historiska framställningen av revolutionen. Utnyttjar i stor utsträckning Suchanov och döljer motsättningarna med Lenin.

Miljukov, P.N., *Istorija ftoroj revoljutsii* (Den andra revolutionens historia), Sofia, 3 vol., 1921.

Den f.d. utrikesministern i den första provisoriska regeringen utnyttjar sin fackkunskap som historiker till att presentera en tolkning av revolutionen ur ”kadetternas” (konstitutionella demokraternas) synvinkel.

Kerenskij, A., *The catastrophe*, N.-Y. 1927. Den mest ingående av Kerenskij's skrifter.

Tjernov, V., *The great russian revolution*, Newhaven 1946.

En något hastigt utförd framställning av ledaren för socialist-revolutionärerna.

Stalin, Vorosjilov, Gorkij, Zjdanov, Molotov, *Histoire de la revolution russe*, Moskva-Paris 1936, 3 vol.

Stalinepokens officiella historia.

Lenin, V.I., *Œuvres complètes*, övers. från ryskan, Moskva, 5:e uppl. tjugo vol. utkomna . För revolutionsepoken se del. 24 till 30.

Till detta kan läggas några arbeten av historiker.

Om själva revolutionen:

Grenard, F., *La revolution russe*, Paris 1931.

En god framställning av Ryssland från reformepoken till freden i Brest-Litovsk.

Chamberlin, W. H., *The russian revolution*, N.-Y. 1935, 2 vol.

Den enda samlade undersökningen av tiden från februari 1917 till 1921,

Carr, E., *The bolchevik revolution*, London 1950-1953, 3 vol.

Rysslands förändringar efter oktober 1917.

Om revolutionens främsta ledare:

Man kan jämföra D. Shub, *Lénine*, Paris 1952 (även i sv. övers.), som är tämligen kritisk, med J. Bruhat, *Lénine*, Paris 1952, som är trogen den leninistiska traditionen.

Om Trotskij finns I. Deutscher, *Trotsky, the armed prophet*, Oxford 1953, 3 vol. Övers. till franska m.fl. språk. [svenska: [Den väpnade profeten](#)]

Även om Stalin inte spelade annat än en andraplansroll under revolutionen kan man läsa B. Souvarines framställning *Staline*, Paris 1935. [svenska: [Stalin. En kritisk studie över bolsjevismen.](#)]

Kerenskij, Tseretelli och Miljukov väntar ännu på sina historiker.

Om de ryska politiska partierna, marxismen, bolsjevismen och den revolutionära rörelsen i allmänhet kan man läsa:

Lichtheim, G., *Marxism, An historical and critical study*, N.-Y. 1961.

Haimson, L., *The russian marxists and the origins of bolchevism*, Cambridge 1955.

Papaioannou, K., *Les marxistes*, Paris 1965. Med texturval.

Radkey, O., *The agrarian foes of bolchevism*, N.-Y. 1958.

Den enda historiska framställningen av socialistrevolutionärerna.

Rosenberg, A., *Histoire du bolchevisme*, Paris 1932. De Marx aux plans quinquennaux.

Schapiro, L., *Histoire du parti communiste de l'URSS*, Paris 1967. (Fransk övers. av *The Communist party of the Sovjet Union*, London 1960).

Guérin, D., *Les Anarchistes*, Paris 1966.

2. Den gamla regimens bankrutt och februarirevolutionen

Till tidigare anförda verk kan tilläggas:

Seton-Watson, FL, *The decline of imperial Russia*, London 1952. Från Alexander II:s reformer till 1914.

Florinsky, M., *The end of russian empire*, Yale 1931. Om perioden 1914 — februari 1917.

Katkov, G., *The February revolution*, London 1967.

Walter, G., *La revolution russe*, Paris 1953.

Melgunov, S. P., *Martovskie Dni* (Marsdagarna), Paris 1961.

Vartill man kan lägga ”memoarer” av:

Sjljapnikov, A., *Semnadtsatyj god* (Året 1917), Moskva 1923-1927. Den ansvarige bolsjeviken under upproret.

Mstislavskij, S., *Pjatj dnej* (Fem dagar), 1922. Socialist-revolutionär, en av medlemmarna av Petrogradsovjetens militära kommitté.

Nikolaus II, *Journal Intime*, Paris 1925. Äktheten har bestritts.

Sjulgin, A., *Dni* (Dagarna), Leningrad 1925. Delegerad från duman, monarkist, mottog Nikolaus II:s abdikation.

3. Provisoriska regeringens epok

Till de verk som ovan anförts, särskilt då ”memoarerna”, kan tilläggas:

Tseretelli, *Vospominanija o ruskoj revoljutsii* (Minnen av ryska revolutionen), Paris 1963-1964.

Av Petrogradsovjetens mensjevikiske ledare, själen i koalitionsregeringen. Det är nyttigt att på nytt läsa andra revolutionära ledares yttranden.

Plechanov, G., *God na rodinu* (Ett år i fosterlandet), 2 vol. Paris 1921.

Stalin, J., *Sotjinenija* (Verk), 3:e volymen av franska utg. Moskva 1938.

Trotskij, L., *Sotjinenija* (Verk), vol. 3, del i, 1917. Moskva 1925.

Man kan jämföra med de uttalanden av Lenin, Suchanov etc. som anförts ovan, och likaså läsa de memoarer som skrivits av en medlem av trudovikerna, Kerenskijs vän:

Stankevitj, V., *Vospominanija* (Minnen), Berlin 1921.

Det finns inget samlat verk om provisoriska regering, om man bortser från huvudpersonernas ”memoarer”. För perioden fram till juli hänvisas till ovan anført arbete av Marc Ferro, s. 132-467. Däremot finns det talrika monografier både över det politiska livet under revolutionen och över enskilda kriser:

Över sovjeterna:

Anweiler, O., *Die Ratebewegung in Russland* (1905— 1921), Leyden 1958.

Om förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare:

Volobujev, P.V., *Proletariat i burzjuazija Rossii v 1917 g.* (Proletariat och borgarskap i Ryssland 1917), Moskva 1964.

Om jordbruksfrågan och partiprogrammen: Morochovetj, A., *Agrarnye programmy rossiskich partij v 1917 g.* (Agrarprogrammen och de ryska partierna 1917), Leningrad 1929.

Moisejeva, O.N., *Sovjety krestjanskich deputatov v 1917 g.* (Bondesovjeterna 1917), Moskva 1967.

Om den nationella frågan under revolutionen:

Pipes, R., *The formation of Soviet Union*, Harvard 1954.

Pidhainy, O.S., *The formation of ukrainian republic*, Toronto 1966.

Bennigsen och Quelquejay, *Les mouvements nationaux chez les Musulmans de Russie avant 1920*, Paris 1964.

Carrère d'Encausse, *Reforme et Révolution chez les Musulmans de l'Empire russe*. Bucharra 1867-1924, Paris 1966.

Om utrikesförbindelserna:

Vasjukov, V. S., *Vnesjnaja politika vremenovo pravitelstva*, (Provisoriska regeringens utrikespolitik), Moskva 1966.

Vad beträffar relationerna mellan den ryska revolutionen och den internationella socialismen är Tseretellis ovan åberopade vittnesbörd det mest fullständiga. Till detta kan läggas:

Gankin och Fischer, *The bolcheviks and the world war*, Stanford 1940.

Fainsod, M., *International socialism and the world war*, 1935.

Institutet för social historia i Amsterdam förbereder ett arbete om Zimmerwald-rörelsen.

I fråga om två episoder under revolutionen får vi hänvisa till de senast utgivna arbetena:

Znamenskij, O. E., *I julskij Krisis* (Julikrisen), Moskva 1964.

Ivanov, V., *Delo Kornilova* (Kornilovaffären), Leningrad 1966.

4. Oktoberrevolutionen

Till de allmänna verken kan man foga några ögonvittnesskildringar:

Reed, J., *Ten days that shook the world*, N.-Y. 1919. [Svenska: [Tio dagar som skakade världen](#)]

Sadoul, J., *Notes sur la révolution bolchevik*, Paris 1919.

Bons-Bruevitj, VI., *Na boevych postach fevr. i Oktj. revoljutsii* (På utsatta poster under revolutionsstriderna i februari och oktober), Moskva 1930.

Raskolnikov, F., *Kronstadt i Piter* (Kronstadt och Petersburg), Moskva 1925.

Serge, V., *L'An I de la révolution russe*, Paris 1930.

Två historiker har gjort en ingående analys av händelserna:

Melgunov, S., *Kak bolsjeviki zachvatili vlast* (Hur bolsjevikerna grep makten), Paris 1953.

Daniels, R., *Red October*, Newhaven 1967.

5. Orienterande not

För ett mer fördjupat studium kan man utnyttja följande dokumentation:

Arbetsverktyg

Guide to russian reference books, av Karol Maichel, vol. 2. Hoover institutions bibliographical, series XVIII, Stanford Univ. Press, 1964.

Hänvisningar till alla arkivguider och bibliografier. Bland dem är tre särskilt användbara:

Tsentrálne gosudarstvennye arhivy oktyabrskoj revoljutsii i sotsialistitjeskovo stroitelstva: putevoditelj (Centrala statliga arkiven rörande oktoberrevolutionen och den socialistiska uppbyggnaden, en handledning), Moskva 1946.

Bibliothèque et Musée de la guerre. Catalogue du fonds russe de la bibliothèque, redigerat av A. Dumesnil, Paris 1932.

Zaleski, E., *Mouvements socialistes et ouvriers. Chronologie et bibliographie, La Russie*, vol. 2, Paris 1956.

Arkiv, dokument, tidskrifter, tidningar och andra publikationer

Utöver de skilda arkiv som finns i SSSR och som nämns i ovan anförda verk, finner man viktiga dokument i följande samlingar:

International Instituut voor Geschiedenis Sociale, Amsterdam.

Archives de la Guerre, Vincennes.

Archives Nationales, Paris. Materialsaml. i serie F7.

Hoover Institution on War, Revolution and Peace.

Dokumentsamlingarna är mycket talrika och måste begagnas med försiktighet, eftersom deras värde växlar, som fallet ofta är, beroende på tillfälliga tendenser, utgivningsort, etc.

Fyra ryskspråkiga serier är särskilt värdefulla:

Krasnyj Archiv, Moskva, 1922-1941, 106 faskiklar.

Archiv russkoj revoljutsii, Berlin 1921-1937, 22 vol. 1917,

God v dokumentach i materjalach, Moskva 1937, o vol.

Velikaja okt jabrskaja sotsialistitjeskaja revoljutsia. Dokumenty i materialy. Moskva 1957-1966, 8 vol.

På engelska är två samlingar mycket användbara:

Golder, F. A., *Documents of russian history*, London 1927.

Browder and Kerenskij, *The Provisional government*, 1917. Stanford 1961, 3 vol.

Listan på de viktigaste tidningarna på ryska finns i Zaleski, op. cit., s. 125 till 139. Tre är särskilt viktiga:

Pravda, bolsjevikisk daglig tidning.

Izvestija, organ för Petrogradsovjeten, daglig.

Retj, organ för kadetterna (konst. demokr.), daglig.

En god daglig översikt över de viktigaste tidningarna finns i Bulletin de presse de Petrograd. En mikrofilmutgåva med innehållsförteckning har iordningställts av S.I.M., Paris.

Bland västliga dagstidningar är *The Times* den som utförligast har följt händelserna i Ryssland.

Flera tidskrifter lämnar stort utrymme åt ryska revolutionen. Bland de nu utkommande kan anföras:

Istorija SSSR, Moskva.

Voprosy Istorii, Moskva.

Vozrozdjenie, Paris.

Le Contrat Social, Paris.

Cahiers du monde russe et soviétique, Paris.

Rivista storica del socialismo. Turin.

Slavic Review, New York.

Novyj Zjurnal, New York.